

ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

Προϊσταμένη

Ιστορικού Αρχείου Κρήτης

ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗ

Ματιές στην ιστορία της

ΕΚΔΟΣΗ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ "ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ"

Με τη συμπράταση της Κοινότητας ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ

ΑΠΟΚΟΡΩΝΑΣ 1994

ISBN: 960 - 7432 - 00 - 2

ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗ

Ματιές στην Ιστορία της

Έκδοση: **ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ “ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ”**

Παϊδοχώρι (Αγ. Πάντες) Αποκορώνου, τ.κ. 73008

Με την συμπράσταση της Κοινότητας ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ

© ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ

Προϊσταμένη

Ιστορικού Αρχείου Κρήτης

ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗ

Ματιές στην ιστορία της

ΕΚΔΟΣΗ

ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ “ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ”

Με τη συμπράταση της Κοινότητας ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ

ΑΠΟΚΟΡΩΝΑΣ 1994

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

“ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΩΣ - ΕΝΑΣ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ του 1906”, ήταν η διάλεξη, της συγγραφέως του βιβλίου, ΖΑΧΑΡΕΝΙΑΣ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ, που οργανώθηκε από το ΙΔΡΥΜΑ “ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ” στις 31 Ιανουαρίου 1993 στη ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗ Αποκορώνου, σε συνεργασία με την τοπική κοινότητα.

Η διάλεξη αυτή, που αποτέλεσε το γενεσιουργό λόγο της παρούσας έκδοσης, ήταν ενταγμένη στα πλαίσια των καθιερωμένων εκδηλώσεων του ιδρύματος με θέματα ιστορίας, λαϊκού πολιτισμού, παιδείας, μνημείων κλπ.

Είναι γνωστό ότι μια από τις επιδιώξεις του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ “ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ”, είναι και η προαγωγή της ιστοριογραφικής παραγωγής στην επαρχία Αποκορώνου.

Ήδη για την υλοποίηση αυτού του στόχου έχει αρχίσει η συγκέντρωση των στοιχείων εκείνων, που συνθέτουν την ιστορία και τον πολιτισμό του Αποκόρωνα, με απώτερο σκοπό την συγγραφή της ιστορίας των χωριών μας αλλά και γενικότερα της επαρχίας μας.

Τους σκοπούς αυτούς υπηρετεί ασφαλώς και το βιβλίο αυτό, του οποίου η έκδοση πιστεύουμε ότι αποτελεί πολύτιμη πνευματική προσφορά προς τον τόπο.

Την επιμέλεια της έκδοσης είχε η ιστορικός και προϊσταμένη του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης ΖΑΧΑΡΕΝΙΑ ΣΗΜΑΝΔΗΡΑΚΗ, ενώ την εκδοτική δαπάνη ανέλαβε η κοινότητα ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗΣ.

Από τη θέση αυτή τους ευχαριστούμε για τη συνεργασία.

Θεωρούμε ότι η έκδοση του βιβλίου “ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΗ - ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ”, αποτελεί ιδιαίτερο σταθμό στη συγγραφή της επαρχιακής μας ιστορίας, αφού διανοίγει νέες προοπτικές για την συστηματικότερη και επιστημονικότερη προσέγγιση της.

Η επαρχία Αποκορώνου διαθέτει αξιόλογες επιστημονικές και πνευματικές δυνάμεις, οι οποίες είμαστε βέβαιοι ότι θα στηρίζουν τη προσπάθεια του ιδρύματος μας, για την συγγραφή της ιστορίας του Αποκόρωνα.

Τέλος επιθυμούμε ν’ αποδώσουμε ιδιαίτερη βαρύτητα στο γεγονός της νέας συνεργασίας που ξεκινήσαμε στον εκδοτικό τομέα, με την ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ της επαρχίας μας, αρχής γενομένης από τις κοινότητες Γεωργιουπόλεως και Πεμονίων.

Πιστεύουμε, ότι σύντομα θα είμαστε σε θέση, να προχωρήσουμε και σε άλλες εκδόσεις που θα υπηρετούν τον ίδιο σκοπό και σε συνεργασία με την Τ. Α.

Αποκόρωνας, Φεβρουάριος 1994

**ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
“ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ”**

Εισαγωγικό Σημείωμα

Πριν από μερικά χρόνια, ερευνώντας για τα συλλογικά όργανα της Κρήτης (Συλλόγους, Σωματεία, Συνδέσμους, Αδελφότητες, Εταιρείες, Συνδικάτα κλπ.) από το 1878, (έτος που επιτράπηκε η ελεύθερη σύσταση τέτοιων οργάνων με την Σύμβαση της Χαλέπας) έως το 1913 (έτος που η Κρήτη ενώθηκε επίσημα με την Ελλάδα) είχα συναντήσει αρκετά στοιχεία για την Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως. Εντυπωσιασμένη από την δραστηριότητα που είχε αναπτύξει στα πρώτα χρόνια του αιώνα μας (1906) και εξής, συνέχισα την έρευνα αναζητώντας και τα υπόλοιπα στοιχεία που θα συνέθεταν μία ιστορική ροή γεγονότων και εξελίξεων στο πολύπαθο εκείνο τμήμα του Αποκόρωνα. Και πράγματι, αν και η έρευνα ήταν αρκετά επίπονη, αφού χρειάστηκε να ερευνηθούν αρκετές αρχειακές συλλογές του Ιστορικού Αρχείου Κρήτης αλλά και άλλες εκδόσεις, το αποτέλεσμα ήταν ιδιαίτερα ικανοποιητικό.

Αλλά περισσότερο με εντυπωσίασε η δραστηριότητα, θέληση, πείσμα και όραμα του μοναχικού εκείνου ηλικιωμένου άνδρα, που ανακάλυψα να με κοιτά στοχαστικά μέσα από μια μικρή φωτογραφία - του Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη. Και όσο προχωρούσα στην έρευνα όλο και περισσότερα στοιχεία αποδείκνυαν την τεράστια δύναμη που πρέπει να είχε εκείνος που, αν και καταγόταν από το Καλαμίτσι, εν τούτοις εγκαταστάθηκε σχεδόν ολομόναχος στα Παλιοκάστελλα, που άρχισε να χτυπά τις πόρτες των δυνατών και προκρίτων της εποχής και να ζητά βοήθεια για την εξυγίανση της περιοχής, την ανάπτυξη, καλλιέργεια της γης και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των γύρω κατοίκων, κάνοντας αγώνα πολύχρονο εναντίον ληστών, ελαιοσιτίας, διαδόσεων και δυσχερειών. Κι όμως με τη θέληση και της καρδιάς έσπειρε τον πρώτο σπόρο μέσα στα έλη, μα δεν τον άφησε να χαθεί. Κι ευτύχησε να δει την - Αλμυρούπολη πρώτα και ύστερα - Γεωργιούπολη να θεμελιώνεται και να προχωρεί σιγά - σιγά, βήμα - βήμα μεσ' το χρόνο, εκπληρώνοντας τ' όνειρό του. Δεν πρόφτασε βέβαια να δει την εξέλιξή της - έφυγε για το μακρινό ταξίδι το 1934. Το έργο όμως που άφησε δεν έσβησε, δεν μαράθηκαν οι ευκάλυπτοι που φύτεψε κατά χιλιάδες και τα στοιχεία που αφορούν στη Γεωργιούπολη πάντα δείχνουν το όνομά του. Και η τελευταία του επιθυμία να ταφεί στο νησάκι του Αγ. Νικολάου, απέναντι από την κωμόπολη που αυτός δημιούργησε, φανερώνουν πόσο πολύ αγάπησε τον τόπο εκείνο. Γι' αυτό και, όπως αναφέρε-

ται και στον επίλογο του βιβλίου, δεν θα μπορούσα παρά να αφιερώσω αυτή την έκδοση στον πρωτεργάτη της Γεωργιούπολης, που ήταν ίσως ένας από τους ελάχιστους, τότε, στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα, που πίστεψε στ' όραμά του και, προσπαθώντας να πείσει κι άλλους, κατόρθωσε να το πραγματοποιήσει. Η Γεωργιούπολη, 100 χρόνων σήμερα, του οφείλει πολλά, όπως και ο Αποκόρωνας γενικότερα.

Τελειώνοντας θέλω να ευχαριστήσω το Ίδρυμα "ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ" και την Κοινότητα Γεωργιούπολης για την τιμή που μου έκαναν να με καλέσουν κατ' αρχήν να δώσω διάλεξη για την Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως αλλά και να μου προτείνουν την συγγραφή της ιστορίας της κωμόπολης - πρόταση που αποδέχθηκα με ιδιαίτερη χαρά. Ας ελπίσουμε ότι θα υπάρξουν κι άλλοι ερευνητές - Αποκορωνιώτες και μη - που θα ασχοληθούν με την ιστορική πορεία, εξέλιξη και παράδοση της υπαίθρου, των χωριών, αλλά και των πόλεων μας. Είναι κάτι που οφείλουμε τόσο στον εαυτό μας όσο και στα παιδιά μας, που θα πρέπει να μάθουν για τον τόπο τους και να διδαχθούν το μεγαλείο και τις διαχρονικές αξίες που μόνο η Κρήτη ανέπτυξε και διατηρεί.

Ζαχαρένια Σημανδηράκη

Αποκόρωνας - Αλμυρός - Παλιοκάστελλα

Ο Αποκόρωνας - “επαρχία ωραία και γόνιμος εις έλαιον και γεννήματα”, κατά τον Χουρμούζη Βυζάντιο - απέχει σύμφωνα με τον περιηγητή Γκυγιώμ - Αντουάν Ολιβιέ (1792) τρεις λεύγες από την πόλη των Χανίων και “απλώνεται προς την Ανατολή ως τον Αλμυρό και προς τον Νότο έως τα βουνά των Σφακίων. Δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη καλλιέργεια, είναι ορεινή και αποδίδει άφθονο λάδι, μια ποσότητα κριθάρι και σιτάρι και πολύ λίγο κρασί... Γύρω από την ακτή του Αλμυρού η περιοχή είναι καλυμμένη με αμπέλια. Προς τη νότια πλευρά παρατηρεί κανείς στους λόφους δάσος από βελανιδιές, πρίνους, σφενδάμους, χαρούπια· από εδώ οι κάτοικοι του Ρεθύμνου έρχονται και κόβουν τα ξύλα που τους χρειάζονται... Η ακτή του Αλμυρού με τις ωραίες πηγές. Η μία από αυτές έχει αλμυρό νερό και η άλλη - η πιο σημαντική - έχει γλυκό νερό. Πιο μακριά βρίσκεται το δάσος του Αλμυρού, φτιαγμένο από τους Βενετούς για να υπερασπιστούν το φαράγγι και να εμποδίσουν τους πειρατές και τους εχθρούς, οι οποίοι θα μπορούσαν να επιτεθούν στην ακτή, να διεισδύσουν από εκεί στο εσωτερικό της χώρας...”

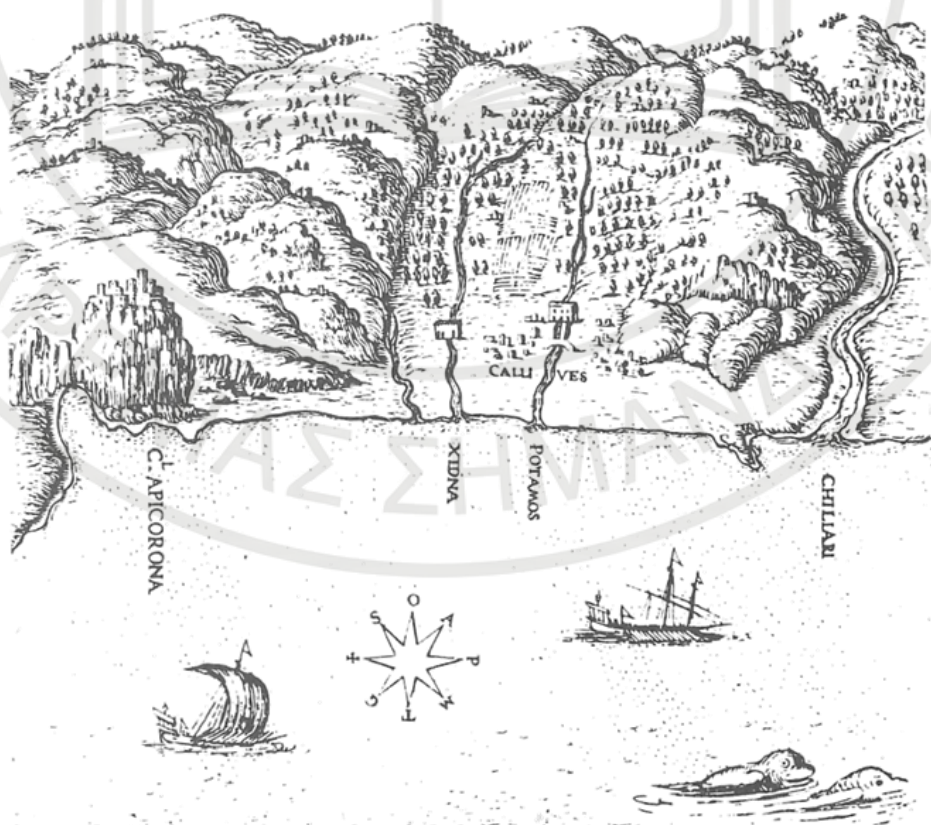
“Ο δρόμος σ’ αυτή την ευχάριστη κοιλάδα” σημειώνει ο Γερμανός Ζίμπερ (1817) “οδηγούσε πάνω από τον Αλμυρό, ένα ποταμό που εκρέει κοντά στο Δρέπανο. Θαυμάσιοι ελαιώνες έχουν αντικαταστήσει τα πλούσια δάση που ήταν στη γραμμή του δρόμου... όταν τα δάση ήταν πυκνά και οι ληστείες ήταν ευκολότερες και τα περάσματα πραγματικά επικίνδυνα...”.

Σύμφωνα με τον ιατρό Ιωσήφ Χατζηδάκη (1881) η επαρχία Αποκορώνου ή Ιπποκόριον “είνε εκ των πλουσιωτέρων της Κρήτης, κειμένη μεταξύ των πόλεων Ρεθύμνης και Χανίων. Υπάγεται εκκλησιαστικώς υπό τον αυτόν με τον της επαρχίας Κυδωνίας αρχιερέα καλούμενον Κυδωνίας. Κειμένη δε προ της κυριωτέρας οδού της αγωγής εις Σφακιά εκ Χανίων υφίσταται πολλά δεινά κατά πάσαν επανάστασιν. Τούτο όμως ουδόλως εμποδίζει τους ανδρείους κατοίκους της από το να επανίσταται εν τοις πρώτοις εκάστοτε. Ολίγω περαιτέρω απαντώνται αι πηγαί πολλού ύδατος χυνομένου εις τον Αλμυρόν ποταμόν, Αμφιμάλλα των

παλαιών. Τον ποταμόν τούτον έξευξεν εις το μέρος τούτο δια δύο γεφυρών, ο Σάββα-πασάς κατά το 1869, διοικητής των του τμήματος Σφακίων. Η θέσις αυτή ονομάζεται υπό των εγχωρίων Βρύσαις, ήτοι πηγαί, εν αις προσέρχονται εκ των πέριξ χωρίων προς πότισιν των ζώων και πλύσιν των ενδυμάτων των. Πέριξ έχουσι γίνει κατά καιρούς μάκαι φονικαί, αλλά και τίς λίθος ή ποίον δένδρον ή ποία χαράδρα της Κρήτης δεν εποτίσθη πολλάκις δι' αίματος;

Η από Αρμένων προς τα Χανία οδός διέρχεται κατ' αρχάς μεν εντός της συνδένδρου ομώνυμου κοιλάδος, είτα δε αναρριχάται επί λόφων το πλείστον πετρωδών, στρέφεται κατόπιν προς βορράν, και φθάνουσα μέχρι της μεσημβρινής όχθης του Αμφιμαλλικού κόλπου ή κοινώς Σούδας παρακολουθεί την όχθην ταύτην, στρέφομένη πάλιν προς δυσμάς, έως ου φθάση εις Χανία. Αμ' αφικόμενος εις την όχθην του Αμφιμαλλικού κόλπου βλέπεις αριστερά μεν της εισόδου οχύρωμα εκ κοκκινοχώματος, άνωθεν δε τούτου πύργον επί υψηλού λόφου προς ενίσχυσιν του οχυρώματος, προς τα δεξιά της εισόδου του κόλπου υπάρχει μικρά νήσος μεταπεποιημένη εις οχυρόν φρούριον προς φύλαξιν του λιμένος Σούδας, ου μακράν ευρίσκεται το μικρόν χωρίον Καλύβες, εκεί δε που πλησίον έκείτο το πάλαι η πόλις Άπτερα... ”.

SPIAGGIA DEL C.^L APICORONA.

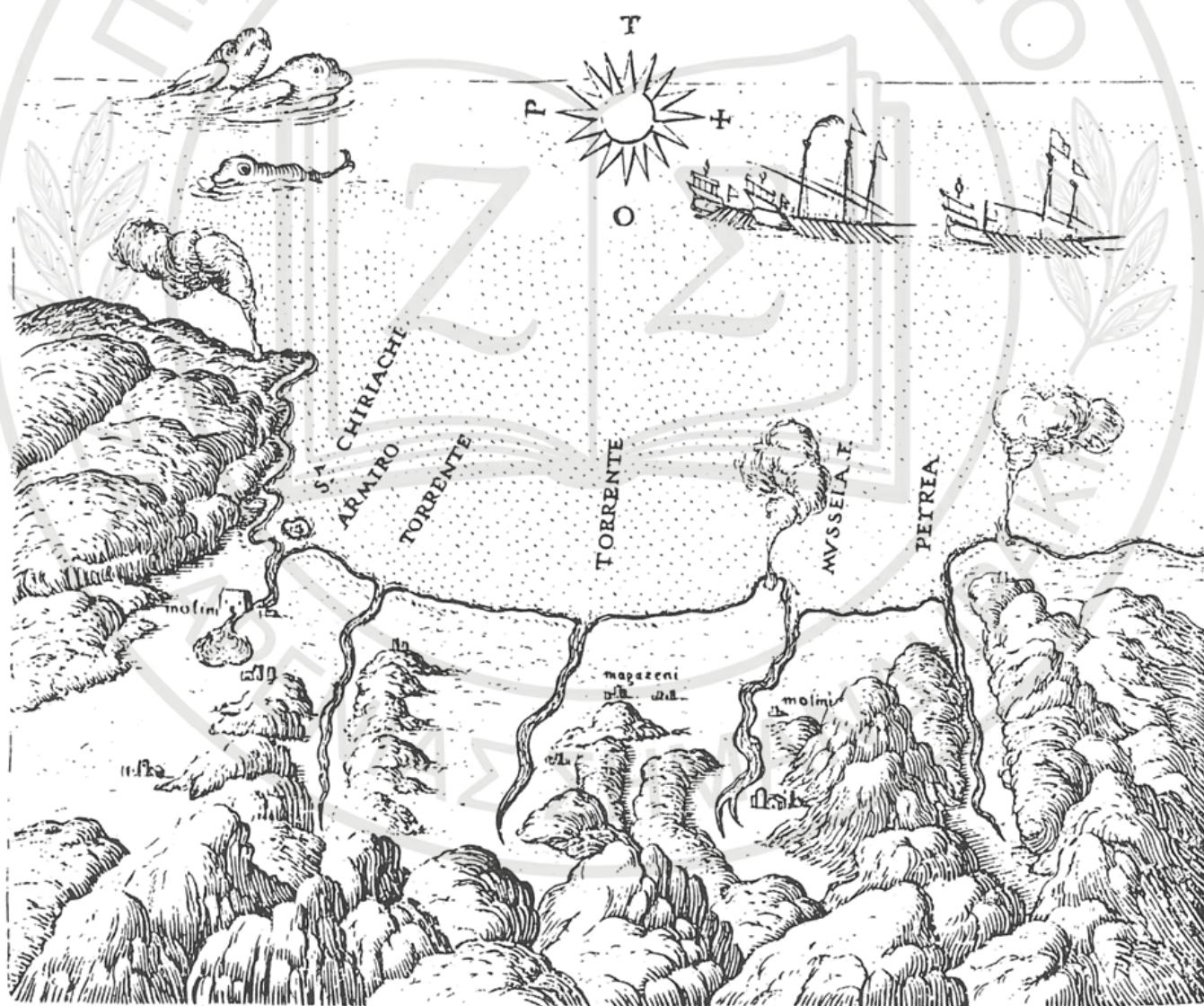

Ο Ε. Βυβιλάκης στον *“Πρωρέα των εν Κρήτη ναυτιλομένων ή ακριβής περιγραφή των παραλίων λιμένων και όρμων αυτής”* (Αθήνα 1869) περιγράφει τον κόλπο του Αλμυρού:

“Η προς Ανατολάς υπέρυθρος και λίαν απόκρημνος πλευρά του οροπεδίου τούτου, αποτελεί την Δυτικήν παραλίαν του κόλπου του Αλμυρού, όπου και ο λιμήν αυτού· ο αμμώδης δε και πετρώδης πυθμήν του Αλμυρού δεν έχει πλέον ειμή ενός μέτρου βάθος, ώστε σήμερον είναι αδύνατον εις πλοία, εκτός εις πολύ μικρά, να προφυλαχθώσιν όπισθεν των σχηματιζόντων τον λιμένα βράχων, κατά την γνώμην του νεωτέρου υδρογράφου της Κρήτης Άγγλου Κ. Τ. Σπρατ. Κατά τον Γάλλον όμως Ρωλίνον εις την Μ. Δ. του κόλπου αγκάλην εις τας εκβολάς του ρύακος Αλμυρού (το αρχαίον Αμφιμάτριον) εν ω υπάρχει νησίδιον σχηματίζον αγκιστροειδή αγκάλην, δύνανται να προσέλθωσιν δύο και τρία μεγάλα πλοία. (Την γνώμην αυτήν αναιρεί, ως είδομεν ανωτέρω ο Άγγλος υδρογράφος των παραλίων της Κρήτης Κ. Τ. Σπρατ παριστών όλως αβαθή και ανεπίδεκτον προσορμήσεως πλοίου άνευ εξαιρέσεως, τον λιμένα του Αλμυρού, όπερ όλως θεωρούμεν υπερβολήν καθ’ όσον αφορά μικρά πλοία. Τον Νοέμβριον του 1866 κατέφυγε και εφυλάχθη εις την θέσιν αυτήν μικρόν πλοίον, από τινα εκ της Σούδας εξερχομένην οθ. φρεγάταν, διαβάσαν πλησιέστατα χωρίς να παρατηρηθεί, αν και ήτο ικανώς απομεμακρυσμένον εκ της παραλίας όταν είδε αυτήν. Εάν όμως ήθελεν είσθαι τράτα ήθελε την ρωφήσει μακρόθεν, διότι δεν ηδύνατο να κρυφθή!) Περιορίζεται δε ο κόλπος ούτος από Μ. πρώτον μεν από αμμώδη παραλίαν έμπροσθεν γεωλόφων, μεταξύ των ποταμών Βούτακα (ή Μουσέλα) και Πετρέ· έπειτα δε δια κλιτυών αποτόμων μετρίου ύψους, μέχρι της πεδιάδος της Ρεθύμνης, περιοριζομένη επίσης από χαμηλούς λόφους βαθμηδόν απολήγοντας εις την θάλασσαν. Από δε το Αγιασματί μέχρι του ακρωτηρίου Χονδρόν η προς το Β. Ανατ. τείνουσα πλευρά, σχηματίζεται δια κλιτυών ως επί το πλείστον αποτόμων μέχρι του άκρου του όρους Κουλούκουνα· εκ της θέσεως ταύτης βλέπει τις τους πρόποδας των Λευκών Ορέων, τον Κρυονερήτην, τον Βρύσινα, το Κέντρον και τα προς Δ. πλάγια του Υψηλορήτου.”

Για το λεκανοπέδιο του Αποκόρωνα ο Νικόστρατος Καλομενόπουλος αναφέρει: *“Προς Δ. της κυματοειδούς χώρας του Δέλφινα και του Καβρού εκτείνεται το μέγα λεκανοπέδιον του Αποκορώνου. Το λεκανοπέδιον τούτο κλείεται προς Α. υπό της υψηλής δειράδος (Δαφνομαδάρα*

SPIAGGIA DELL' ARMIRO. DI RETTIMO.

Ο κόλπος του Αλμυρού σε σχέδιο του Boschini (1651).

ή Κλίμα) ήτις από του οροπεδίου του Καλλικράτους κατέρχεται προς την παραλίαν (Ν. - Δ. του κόλπου του Αλμυρού) και σχηματίζει τα στενά του Αλμυρού, προς Ν. υπό των αρκτικών κλιτύων του κυρίου όγκου των Λευκών Ορέων, προς Δ. υπό της μακράς δειράδος ήτις, αναχωρούσα από της κορυφής Μαύρης των Λευκών Ορέων, βαίνει προς Β. είτα δε προς Β. - Α. και τελευτά δια των υψωμάτων των Κεραμειών εις το απότομον όρος της Μαλάξης, όπερ υψούται αποτόμως άνωθεν της παραλίας του μεγάλου κόλπου της Σούδας και απολήγει εις το υψηλόν ακρωτήριο Καλάμι εις ον είναι εκτισμένον το φρούριον Καλάμι ή Ιτζεδίν το οποίον δεσπόζει της εισόδου του λιμένος. Η Μαλάξα και το Καλάμι δεσπόζοντα των από Χανίων εις Αποκόρωνα οδών αποτελούσι την Δ. κλείδα του μεγάλου τούτου λεκανοπεδίου ενώ τα στενά του Αλμυρού αποτελούσι την Α... Συγκοινωνεί προς Α. μετά των αρκτικών κλιτύων της ανωμάλου χώρας της Ρεθύμνης (κυματοειδής χώρα του Δέλφινα και του Καβρού κλπ.) δια των στενών του Αλμυρού..."

Στον γήλοφο με το όνομα "Κεφάλα του Βένου" φέρεται ότι ήταν κτισμένη η αρχαία πόλη Αμφιμάλλιον ή Αμφίμαλλα, επίνειο της Λάππας, της Υδραμίας και της Κορυσίας. "... εν τω μυχώ του κόλπου Αλμυρού έκκειτο η αρχαία πόλις Αμφίμαλλα. Εξ ης ο κόλπος Αλμυρού εκλήθη Αμφιμαλλικός", σημειώνει ο Ιω. Λανδράκης στη Γεωγραφία του (1900) αλλά και ο Εμμ. Γενεράλης.

Ο περιηγητής Μιχ. Δέφνερ όμως αναφέρεται εκτενώς στην Αμφίμαλλα: "Χίλια διακόσια μέτρα περίπου πριν φθάσωμεν εις την Γεωργιούπολιν της οποίας το μέγεθος με εξέπληξεν από μακρυά, ανυψώνεται ανάμεσα από υψηλά βουνά ένας χαμηλός γήλοφος μεγάλης εκτάσεως επάνω ισοπεδωμένος και με πεζούλες. Αμέσως μου ήλθεν η ιδέα πως μόνον επάνω εις αυτό το μέρος ημπορεί να ήτο κτισμένη η αρχαία πόλις Αμφίμαλλα και όχι παρακάτω, μέσα στους βάλτους κοντά εις τον σημερινόν κόλπον του Αλμυρού, τον αρχαίον Αμφιμαλή κόλπον. Ερώτησα έναν χωρικόν πως λέγεται αυτό το μεγάλο ίσιωμα που ξεχωρίζει από την πεδιάδα και μου είπε "Του Βένου η Κεφάλα". Κεφάλα λέγουν οι Κρητικοί ένα χαμηλόν γήλοφον πλατύν. Όσο έβλεπα αυτήν την κεφάλα τόσο μου καρφώθηκε η ιδέα πως εκεί θα ήσαν τα αρχαία Αμφίμαλα και αποφάσισα το άλλο πρωϊ να εξετάσω καλά αυτό το μέρος. Ας ειπώ αμέσως την γνώμην μου δια την σημασίαν της λέξεως Αμφίμαλα. Το μεγάλο όρος το οποίον χωρίζει την Τσακωνιάν από την

Αρκαδίαν και Λακεδαίμονα, λέγεται Μαλεβός, το δε ακρωτήριο εις ο απολήγει η οροσειρά αυτή, είναι ο Κάβο Μαλέας (το περί Μαλέαν ακρωτήριο). Μαλιείς ήτο το όνομα λαού θεσσαλικού κατοικούντος εις τα περί τον Μαλιακόν κόλπον βουνά. Υπάρχει και το όρος Κακομάλης εις την Κύπρον. Εις την Χερσόνησον της Μεθώνης την οποίαν περιηγήθην κατά το καλοκαίρι του 1908 και την άνοιξιν του 1909 και της οποίας έκαμα χάρτην, απήντησα διάφορα βουνά φέροντα το όνομα Μάλι: Μάλι Μπάρδι, Μάλι εγκλιάτ, Μάλι βικιέτιτ, κλπ. Τέλος εις τον Ησύχιον ευρίσκεται το γλώσσημα Μάλα· βούνισμα, μάλεοι· όριοι. Η ρίζα Μαλ, η οποία είναι κοινή εις αυτά τα ονόματα σημαίνει “βουνόν”. Συνεπώς το κρητικόν Αμφίμαλα σημαίνει τριγύρω βουνά. Και πράγματι το μέρος όπου τοποθετώ την αρχαίαν ταύτην πόλιν δικαιολογεί πληρέστατα την ονομασίαν αυτής. Η πόλις ήτο τριγυρισμένη από τα βουνά, τα οποία σχηματίζουν το στενό του Αλμυρού... Επήγα έπειτα στου Βένου την Κεφάλα και τριγύρισα παραπάνω από μίαν ώρα όλην την επιφάνεια αυτής και όλα τα πλάγια με τις διάφορες πεζούλες. Παντού είδα κομμάτια από αρχαία αγγεία και αρχαία κεραμίδια είδα και εις διάφορα μέρη πελεκημένες αρχαίες πέτρες, αλλά ερείπια αρχαίου κτιρίου δεν είδα εις την επιφάνειαν. Ο λόγος είναι ότι οι Ένετοί και Τούρκοι είχαν χρησιμοποιήσει διά τα κάστρα των το αρχαίον υλικόν που εύρισκαν αλλά και οι σημερινοί κάτοικοι του Αλμυρού και των πέριξ μερών επήραν από εκεί όσα πελεκημένα λιθάρια έβλεπαν. Μου είπαν οι χωρικοί πως πολλές φορές ευρέθηκαν στην Κεφάλα αρχαία νομίσματα...”

Ιστορικά το λεκανοπέδιο του Αποκόρωνα έπαιξε σπουδαίο ρόλο στις διάφορες περιστάσεις λόγω της στρατηγικής θέσης του. Αποτελεί τη μόνη διάβαση προς το Ρέθυμνο και τα Σφακιά και περιβάλλεται από βουνά με μερικές μόνο διόδους. Πλείστες φορές το λεκανοπέδιο του Αποκόρωνα έγινε τόπος μαχών και συγκρούσεων. Οι Ένετοί εκτιμώντας τη στρατηγική σημασία του Στενού του Αλμυρού ανέγειραν φρούριο το οποίο κατελήφθη το 1262, επί δούκα Νικολό Ναβιγαγιόζο από ένα Έλληνα ονόματι Στέγκο με τη βοήθεια άλλων Κρητών επαναστατών. Το φρούριο του Αλμυρού κυριεύθηκε αργότερα από τους Τούρκους το οποίο και πολιορκήθηκε την άνοιξη του 1647 από Έλληνες που είχαν υποκινηθεί από τους Ένετους εναντίον των Τούρκων. Επί κεφαλής των πολιορκητών ήταν οι Καλλέργης, Μαχαιριώτης και Πασκής, αλλά αποκρούσθηκαν και αναγκάσθηκαν να καταφύγουν στη Σούδα που ήταν

ακόμη στην κυριότητα των Ενετών. Το φρούριο κατελήφθη τελικά από τους Έλληνες το 1660. Κατά την επανάσταση του 1821 - και συγκεκριμένα στις 18 Ιουνίου 1821 ο Αλή - Σοφτάς με πολλούς Τούρκους στρατιώτες κατέλαβε τις Καλύβες και προχώρησε στο εσωτερικό της περιοχής για να προκαλέσει αντιπερισπασμό στους επαναστάτες που πολιορκούσαν τον πύργο του Αληδάκη στον Εμπρόσνερο. Αλλά συγκρούστηκε στον Τσιβαρά με τους Κρήτες, που με αρχηγούς τους Α. Πρωτοπαπαδάκη, Δασκαλάκη και Σήφακα τους απώθησαν προς τα Χανιά. Αμέσως μετά ο Πρωτοπαπαδάκης κυρίευσε το φρούριο του Αλμυρού, μη μπορώντας όμως να το κρατήσει το κατεδάφισε. Τον Αύγουστο του 1821 περίπου 15.000 Τούρκοι υπό τους Σερίφ και Οσμάν πασά έρχονται από το Ρέθυμνο και φθάνουν στα ανατολικά του Στενού του Αλμυρού. Δύο χιλιάδες Κρήτες με επί κεφαλής τους Α. Πρωτοπαπαδάκη, Ρ. Βουρδουμπά, Γ. Τσουδερό, Π. Μανουσέλη, Γ. Δελνηγιαννάκη, Α. Μελιδώνη, Καυκαλοσήφη, Ι. Χάλη, Πωλογεωργάκη κ.α. προσπαθούν να τους αποκρούσουν, αλλά αντί να οχυρωθούν στα στενά του Αλμυρού, εξαντλήθηκαν σε συγκρούσεις σε ανοικτό έδαφος, με αποτέλεσμα Τούρκοι ιππείς να καταλάβουν ξαφνικά τα στενά και τα τουρκικά στρατεύματα να προελάσουν και να καταστρέψουν τα πάντα στο λεκανοπέδιο και οι υπερασπιστές της Μαλάξας να εγκαταλείψουν τις θέσεις τους. Κατά την επανάσταση του 1866, στα τέλη του Οκτωβρίου, ο Μουσταφά πασάς συγκέντρωσε τις δυνάμεις του, τις διαίρεσε σε δύο τμήματα και, παίρνοντας το ένα μαζί του, βάδισε προς το Ρέθυμνο δια των στενών του Αλμυρού ενώ το άλλο παρέμεινε υπό τον Μεχμέτ - πασά στον Αποκόρωνα.

Αποκόρωνας

Καθ' όλη τη διάρκεια της κυριαρχίας τους οι Τούρκοι έκτιζαν οχυρούς πύργους σε διάφορα δεσπόζοντα σημεία ώστε πλέον οι συγκρούσεις γίνονταν μεταξύ των στρατευμάτων των πύργων και των Κρητών. Ο στρατιωτικός πασάς που κατέλαβε το Ρέθυμνο μετέφερε μάλιστα πέτρες από τα ερείπια του Ενετικού φρουρίου στις πηγές του Αλμυρού και οικοδόμησε στην κορυφή "Ληστής" της κοντινής λοφοσειράς ένα τουρκικό φρούριο. Αλλά το Στενό του Αλμυρού ή "Κισσός" ή "Γιουμουρούκ" χρησίμευε ως κρησφήγετο κλεπτών και εγκληματιών και εκεί κατά την παράδοση, εξαργυρωνόταν η οθωμανική χρυσή λίρα αντί διακοσίων γροσίων, σε εμπαιγμό των τότε αρχών. Μεταξύ του Στενού του Αλμυρού και του τουρκικού φρουρίου κατά την επαναστατική περίοδο λέγεται ότι αφοπλίστηκαν και απογυμνώθηκαν σαράντα Ρεθεμνιώτες πληρεξούσιοι με άλλους οπλοφόρους, οι οποίοι επρόκειτο να μεταβούν στα Χανιά για να στελεχώσουν την Επαναστατική Συνέλευση.

Μετά την καταστροφή του ενετικού και του τουρκικού φρουρίου, τα δύο κατεστραμμένα αυτά φρούρια και η περιοχή ονομάσθηκαν "Καστελλάκια" ή "Παλιοκάστελλα" και ανήκαν στον Δήμο Μαθέ. Το όνομα "Αλμυρός" είχε δοθεί εξ' αιτίας του Αλμυρού ποταμού. Ο Αλμυρός ποταμός είχε υφάλμυρο νερό και οι πηγές του ανάβρυσαν από έκταση ενός περίπου στρέμματος, δέκα πέντε περίπου μέτρα πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, σε απόσταση 1.200 μέτρων. Ο ποταμός είχε βάθος ένα ή δύο μέτρα, ανάλογα με την ροή του και το πλάτος του ήταν από δέκα έως είκοσι μέτρα. Η περιοχή του Αλμυρού εκτεινόταν από το Στενό του Αλμυρού μέχρι τον ποταμό Μουσέλα, που είναι και το τελευταίο όριο της επαρχίας Αποκορώνου. Η περιοχή αυτή έχει έκταση πάνω από δέκα χιλιόμετρα μήκος και σχεδόν τέσσερα πλάτος και περιλαμβάνονται σ' αυτήν η λίμνη του Κουρνά και οι ποταμοί Μουσέλας, Αλμυρός, Βλυχάδας, Περαστικός, Δέλφινας, Καβρός καθώς και ο ποταμός των Βρυσών. Αυτός ο τελευταίος πηγάζει από τον Μπούτακα, κοντά στο χωριό Εμπρόσνερος και ρέει τα όμβρια ύδατα των Λευκών Ορέων που περνούσαν από την ιστορική λίθινη γέφυρα που ονομαζόταν Ελληνική Καμάρα. Για την Καμάρα αυτή ο περιηγητής Μιχ. Δέφνερ αναφέρει ότι ήταν γέφυρα μονότοξη, χτισμένη κατά τους Ελληνορωμαϊκούς χρόνους, με ογκόλιθους χωρίς λάσπη. Από την αρχαία αυτή γέφυρα σωζόταν ακόμη δεξιά και αριστερά δύο βάθρα του τόξου σε ύψος τριών περίπου μέτρων και σε 7-8 οριζόντιες σειρές. Το επάνω μέρος της γέφυ-

ρας αυτής, αφού το είχε πάρει μια φορά το ποτάμι, το ξανάχτισαν οι μεταγενέστεροι με τα παλιά υλικά και με λάσπη από άμμο του ποταμού και ασβέστη.

Βρύσες - Η γέφυρα.

Ο ποταμός των Βρυσών ενωνόταν με τον ποταμό Αλμυρό σε απόσταση τετρακοσίων μέτρων από τις εκβολές και σχημάτιζαν τον πλωτό ποταμό της Γεωργιούπολης. *“Ολίγον παραπάνω από την γέφυραν ενώνονται ο Αλμυρός και ο Βρυσιανός και σχηματίζουν ένα ποτάμι πλωτόν”* αναφέρει ο Δέφνερ. *“Όσο βλέπει το μάτι, δένδρα πολλά και θάμνοι υψηλοί και αειθαλείς, αλλά και βούρλα τεράστια και βατράχια χιλιάδες, οι ντελάλληδες της ελαιοσίας”*.

Ο πλωτός ποταμός είχε πλάτος είκοσι μέτρα και βάθος αλλού δύο αλλού τρία μέτρα και τα μικρά ιστιοφόρα είχαν την δυνατότητα ελλιμενισμού, μέχρι και πεντακόσια μέτρα μέσα στον ποταμό. Προς βορράν υπήρχε ο όρμος που ελλιμενιζόταν μικρά ιστιοφόρα και ατμόπλοια και ο οποίος προστατευόταν από την λοφοσειρά της Αγίας Κυριακής και από το προς τα ανατολικά μικρό βραχώδες νησάκι, πάνω στο οποίο υπάρχει το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου, χτισμένο πριν από 850 χρόνια περίπου από κάποιον ναυτικό. Μεταξύ της νησίδας αυτής και της λοφοσειράς της Αγίας Κυριακής υπήρχε ύφαλος με τ' όνομα “Ψαρή Πλάκα”, όπου κατά την επανάσταση του 1878 προσάραξε νύχτα το ατμόπλοιο των επαναστατών “Πανελλήνιον”, φορτωμένο με πολεμοφόδια και τροφές. Το φορτίο ξεφορτώθηκε και με μεγάλες προσπάθειες του γενναίου πλοιάρχου του Σουρμελή, το πλοίο απέπλευσε πριν την ανατολή του ηλίου και απέφυγε την σύλληψη από τα τουρκικά πολεμικά που περιπολούσαν στα παράλια της Σούδας και του Ρεθύμνου.

Προς τα νότια και σε απόσταση περίπου ενός χιλιομέτρου υπήρχε ο

ψηλός λόφος “Τρουλί” όπου και το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία. Εκεί κατά την επανάσταση του 1866 οι Τούρκοι είχαν εγκαταστήσει πολεμικό πύργο, ενώ πίσω απ’ αυτό και τη λοφοσειρά “Γαβαλιανή” είχε ανοιχθεί, με απόφαση της Επαναστατικής Κυβέρνησης του 1821, από τον οπλαρχηγό Ανδρέα Φασούλη, μεγάλο χαντάκι όπου είχαν τοποθετηθεί δύο κανόνια από τον τουρκικό πύργο Αλμυρού καθώς και κοφίνια με μέλισσες (κυψέλες), τα οποία θα άνοιγαν κατά τη διέλευση των Τουρκικών στρατευμάτων ώστε να εμποδισθούν κατά την καταδίωξη των χριστιανών επαναστατών των επαρχιών Αποκορώνου και Σφακίων.

Στα δυτικά της σημερινής Γεωργιούπολης σώζονταν τα ερείπια του πύργου του γενίτσαρου Ντελή Προβιά. Ο Ντελής είχε ζητήσει να παντρευτεί μια κοπέλα από το Ρέθυμνο. Αλλά για να του την δώσουν του έθεσαν ως όρο να οικοδομήσει σε κεντρικό μέρος του Αλμυρού ένα πύργο που θα φαινόταν και από το Ρέθυμνο. Και πράγματι έτσι έγινε. Αργότερα ο Ντελή Προβιάς δενδροφύτευσε και καλλιέργησε τον τόπο εκείνο με οπωροφόρα δένδρα και ελαιόδενδρα. Συν τοις άλλοις, αφού καλλιέργησε ένα αγρό, τον περιτοίχισε και διέταξε τον Χριστιανό υποστατικό του να βάλει τα ζώα του μέσα. Ο φτωχός μετοχάρης όμως δίσταζε και φοβόταν τον Ντελή και ζήτησε την συμβουλή της κανούμισάς του. Η τελευταία τον συμβούλεψε να βάλει μεν τα ζώα στον αγρό αλλά να απομακρυνθεί αμέσως. Ο γενίτσαρος όταν είδε τα ζώα μέσα στο καλλιεργημένο χωράφι, κατέβηκε οπλισμένος με σκοπό να σκοτώσει τον μετοχάρη, επειδή όμως δεν τον βρήκε σκότωσε τα βόδια του. Ήταν μάλλον μια πράξη εκφοβισμού των χριστιανών, για να μην πλησιάζουν τα ζώα τους και να προξενούν ζημιές στα χωράφια του Ντελή. Κάποια άλλη φορά που ο γενίτσαρος καλλιεργούσε τα χωράφια του, περνούσε κάποιος οθωμανός οδοιπόρος από το Ηράκλειο, που πήγαινε στα Χανιά για θεραπεία, αλλά σταμάτησε στον πύργο του Προβιά όπου και πέθανε. Τον έθαψαν εκεί και αργότερα η μητέρα του έστειλε στον Ντελή Προβιά χρήματα για να κατασκευασθούν πήλινοι σωλήνες και να μετεφέρεται νερό στον τάφο του παιδιού της, να χιιστεί βρύση ώστε να υπάρχει πάντοτε νερό και να πίνουν οι οδοιπόροι και να τον συγχωρούν. Ο Ντελή Προβιάς άρχισε το έργο, το οποίο προχώρησε και όταν υπολείπονταν περίπου πεντακόσια μέτρα για να φθάσει το νερό στην βρύση, εκείνος είδε από μακριά να κουνούν μαντήλια. Γυρίζοντας προς τους εργάτες, τους είπε ότι διατρέχει κίνδυνο, έτρεξε προς τον πύργο του για

να σωθεί, αλλά πυροβολήθηκε και έπεσε νεκρός. Η γυναίκα του πήρε τα αιματωβαμμένα ρούχα του, πήγε στην Κωνσταντινούπολη και παρουσιάστηκε στον Σουλτάνο, στον οποίο κατήγγειλε ότι ένας άλλος γενίτσαρος από το Νιο Χωριό Αποκορώνου μαζί με εννέα οπλοφόρους χριστιανούς είχαν δολοφονήσει τον άνδρα της. Λίγο αργότερα ήρθε στην Κρήτη ο Οσμάν Πασάς που προκήρυξε την σύλληψη του δολοφόνου γενίτσαρου του Ντελή Προβιά. Όταν ο γενίτσαρος το έμαθε πήγε εκούσια αλλά και με προφυλάξεις στα Χανιά και κατόρθωσε να παρουσιασθεί μόνος του στον Οσμάν Πασά. Ο τελευταίος, αφού τον εξέτασε τρεις φορές και βεβαιώθηκε ότι πράγματι αυτός ήταν ο δολοφόνος, τον κρέμασε την επόμενη μέρα.

Μεταξύ του τουρκικού φρουρίου και του πύργου του Ντελή Προβιά υπήρχε πελώριος πλάτανος και εκεί ενέδρευε ένα άλλος φοβερός γενίτσαρος που χτυπούσε αλύπητα τους διερχόμενους Χριστιανούς.

Την εποχή της τουρκοκρατίας είχαν επισκεφθεί τα Παλιοκάστελλα το 1880 και 1885 οι Γενικοί Διοικητές Κρήτης, Πασάδες Αδοσίδης και Ανθόπουλος, αντίστοιχα, με σκοπό να προχωρήσουν όχι μόνο στην εξυγίανση και την καλλιέργεια της γης, αλλά και την εξασφάλιση της δημόσιας ασφάλειας και την απαλλαγή των γύρω κατοίκων από τα κακοποιά στοιχεία. Δυστυχώς το μεγάλο προβλεπόμενο κόστος κατέστη αποτρεπτικό στοιχείο και τα σχετικά σχέδια εγκαταλείφθηκαν.

Εξ' αιτίας των αλληπάλληλων επαναστάσεων και αργότερα της δράσης των κακοποιών στοιχείων, οι περιοχές αυτές δεν καλλιεργούνταν, πλημμύριζαν ποταμοί, μεγάλα ρυάκια και λάκκοι και σχηματιζόταν έλη προς την ανατολική όχθη του ποταμού Αλμυρού, με αποτέλεσμα την εξάπλωση της ελονοσίας που προσέβαλε τους κατοίκους σε ποσοστό 90%.

Ο Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης και η Αλμυρούπολη

Το 1880 είχε έλθει από την Αθήνα ο Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης και από την γενέτειρά του το Καλαμίτσι, επισκέπτεται συχνά την περιοχή του Αλμυρού αλλά και τις γύρω περιοχές. Αρχίζει να σκέφτεται με τί μέθοδο θα μπορούσε να βελτιωθεί ο τόπος και παρά τις συμβουλές των φίλων και των συγγενών του, αρχίζει προσπάθειες για την εξυγίανση, καλλιέργεια των αγρών και την δημόσια ασφάλεια, αν και δεν διέθετε χρήματα, παρά μόνο επιμονή και υπομονή. Δίνει συμβουλές στους κατοίκους για τον περιορισμό των αδικημάτων που συντελούνται στην περιοχή, τους προτρέπει να μην λευκαίνουν τα λινάρια στα στάσιμα νερά και να μην ψαρεύουν με φλόμους ποταμίσια ψάρια και χέλια, αλλά να διοχετεύουν τα στάσιμα νερά με χαντάκια στα χωράφια τους.

Ο Παπαδογιαννάκης πήγε στο χωριό Φυλακή όπου ήταν τότε η έδρα της Διοίκησης Αποκορώνου και Σφακίων και το 1883 παρουσιάσθηκε στον τότε Διοικητή Λεωνίδα Βαρούχα και του γνωστοποίησε τις ενέργειές του. Ο Βαρούχας υποσχέθηκε ότι θα βοηθούσε την προσπάθειά του και θα φρόντιζε να μετατεθεί η έδρα της Διοίκησης στα Παλιοκάστελλα. Ο Παπαδογιαννάκης απευθύνει επίσης επιστολές προς τους προκρίτους των επαρχιών Αγίου Βασιλείου, Σφακίων, Ρεθύμνης και Αποκορώνου και τους παρακαλεί να συντελέσουν και αυτοί στην επιτυχία όσων εκείνος επεδίωκε.

Τον Σεπτέμβριο του 1884, με το υπ' αριθμ. 2.185 συμβόλαιο του Συμβολαιογράφου Βάμου Γ. Ι. Παπαδάκη αγοράζει το πρώτο οικόπεδο μέσα στα ερείπια του ενετικού φρουρίου και οικοδομεί ένα μικρό σπίτι για να εγκατασταθεί. Λόγω της αναρχίας, εξ' αιτίας της επανάστασης, αναστέλλει τις πρωτοβουλίες του, τις οποίες επαναλαμβάνει το 1890, συνεχίζοντας την αλληλογραφία του με τους Δημάρχους και Προκρίτους των επαρχιών Σφακίων, Αποκορώνου και Αγίου Βασιλείου, οι οποίοι και του υποσχόταν ότι θα συνέδραμαν τις προσπάθειές του.

Το 1892 εγκαθίσταται πάλι στον έρημο ακόμη τόπο, που όπως προαναφέρθηκε ήταν έρμαιο κακοποιών στοιχείων, έχοντας ως μόνη συντροφιά - όπως ο ίδιος αναφέρει - *“την τέρψιν κατά τας νύκτας την εν είδει*

Ιταλικής οπερέτας πολυφωνία των βατράχων”, αναγκασμένος να αντιμετωπίζει και την φοβερή ελονοσία.

Ο Παπαδογιαννάκης συναντάται με τον τότε Διοικητή του Νομού Σφακίων κ. Παπαδογιάννη και του ζητά να μεταφέρει την έδρα του Δήμου Μαθέ και το Σταθμό της Χωροφυλακής στα Παλιοκάστελλα.

Το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου παρουσιάζεται ανυπόφορη δυσσομία στη λιμνάζουσα παράλια, και αποφασίζει με δικά του έξοδα όχι μόνο να διοχετεύσει τα στάσιμα νερά, με χαντάκια, προς τη θάλασσα αλλά να αποξηράνει και τα πιο επικίνδυνα εδάφη. Στην περιοχή αυτή υπήρχαν περίπου εξήντα πηγές που ονομαζόταν “έλιγκες”. Είκοσι απ’ αυτές είχαν βάθος πάνω από τρία μέτρα και πλάτος στο στόμιο δύο μέτρα και στην κάτω επιφάνεια κυκλικά τρία μέτρα. Από κάθε πηγή ανέβλυζε άφθονο νερό, που απλωνόταν και κάλυπτε έκταση μήκους περίπου χιλίων μέτρων και πλάτους αλλού πενήντα και αλλού εκατό μέτρα, ενώ γύρω υπήρχαν υδροχαρή φυτά. Αρκετά ζώα που έβοσκαν στην περιοχή έπεσαν πολλές φορές μέσα στις “έλιγκες”, γεγονός που ανακαλύφθηκε όταν κάποτε χρειάστηκε να καθαρίσουν το μέρος και να μετρήσουν το βάθος των σάπιων χόρτων στις πηγές (βρέθηκε ότι ήταν ενάμισυ μέτρο), οπότε και βρέθηκαν τα κόκκαλα των ζώων. Άλλο περίεργο φαινόμενο ήταν ότι κατά την διοχέτευση των στασίμων υδάτων, παρουσιάστηκαν αναρίθμητα χέλια, πολλά από τα οποία πιάστηκαν από τους παρευρισκόμενους, ενώ τα περισσότερα παρασύρθηκαν από τα νερά μέχρι τη θάλασσα.

Ο Παπαδογιαννάκης συνεχίζει την αλληλογραφία του, την οποία μετέφερε ένας χωροφύλακας από το Μουρί Αποκορώνου, ο Στυλιανός Γρυλλάκης. Αλλά διαδόθηκε η φήμη ότι αυτή η αλληλογραφία απέβλεπε σε επαναστατικούς σκοπούς, ο Γρυλλάκης φοβήθηκε και έπαψε να την παραλαμβάνει. Οι φήμες έφθασαν μέχρι τον Γενικό Διοικητή Κρήτης Μαχμούτ Τζελαλεδίν Πασά, ο οποίος ζήτησε να του υποβληθούν αντίγραφα των επιστολών. Επενέβη όμως ο αρχηγός της χωροφυλακής Εμίν Πασάς και ύστερα από πολλές ανακρίσεις, απεδείχθη το αβάσιμο των φημών και ο Παπαδογιαννάκης συνέχισε την αλληλογραφία του.

Στις δύο Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου, όταν ο Παπαδογιαννάκης βρισκόταν στην Επισκοπή, κακοποιά στοιχεία διέρρηξαν το σπίτι του και έκλεψαν οτιδήποτε βρισκόταν μέσα σ’ αυτό.

Σε πείσμα όλων των δυσχερειών, προγραμματίζονται τα επίσημα εγκαίνια της νέας κωμόπολης για τις 30 Μαρτίου 1893 και καλούνται να

παραστούν ο Διοικητής Σφακίων Μιχ. Παπαδάκης, οι δικαστές, οι αξιωματικοί της Χωροφυλακής, ο Διευθυντής του Κοινωφελούς Ταμείου Κρήτης, ο Επίσκοπος Ρεθύμνης και οι κάτοικοι των γύρω χωριών. Στην εφημερίδα “Μεσόγειος” μάλιστα καταχωρείται η σχετική αναγγελία:

“Η 7η ελευσομένου Μαρτίου ημέρα Κυριακή ωρίσθη ημέρα συγκεντρώσεως των αγροτικών τάξεων των νοτίων μερών της επαρχίας ημών εν τη αρχαία των Αμφιμάλων πόλει, τη καλουμένη σήμερον Παλαιοκάστελλα του Άλμυρου· εκεί θα συρρεύσωσιν ουκ ολίγοι, ως αι σχετικά προσκλήσεις των πάνυ αξιοπαίτως αναλαβόντων την πρωτοβουλίαν προοιωνίζονται, και από κοινού θα σκεφθώσι να εξεύρωσι τα μέσα της αποξηράνσεως και καθάρσεως των ελωδών του Αλμυρού μερών και ενί λόγω της εκχερσώσεως της πεδιάδος ήτις, εάν καταστή τούτο κατορθωτόν, αποβήσεται πηγή πλούτου και ευδαιμονία τοις κατοίκοις· Το πράγμα λίαν αξιέπαινον και δεν αμφιβάλλομεν ότι θέλει τύχη της υποστηρίξεως και της Σεβ. Κυβερνήσεως προς ην, ως μανθάνομεν, θα προσφύγωσιν εν καιρώ οι ενδιαφερόμενοι”.

Στην τελετή προσήλθαν περίπου τρεις χιλιάδες άτομα, καθώς επίσης και ο Γιούσμπας (λοχαγός) του τουρκικού Στρατού, που ήλθε μάλιστα επίκεφαλής 160 νιζάμιδων, οι οποίοι και απέδωσαν τιμές κατά την ώρα άφιξης του Διοικητή Παπαδάκη και των άλλων πολιτικών και στρατιωτικών αρχών. Στις 11 π.μ. επτά ιερείς ετέλεσαν τον αγιασμό και ο Παπαδογιαννάκης σε πανηγυρικό λόγο που εξεφώνησε, ονόμασε την νέα κωμόπολη Αλμυρούπολη.

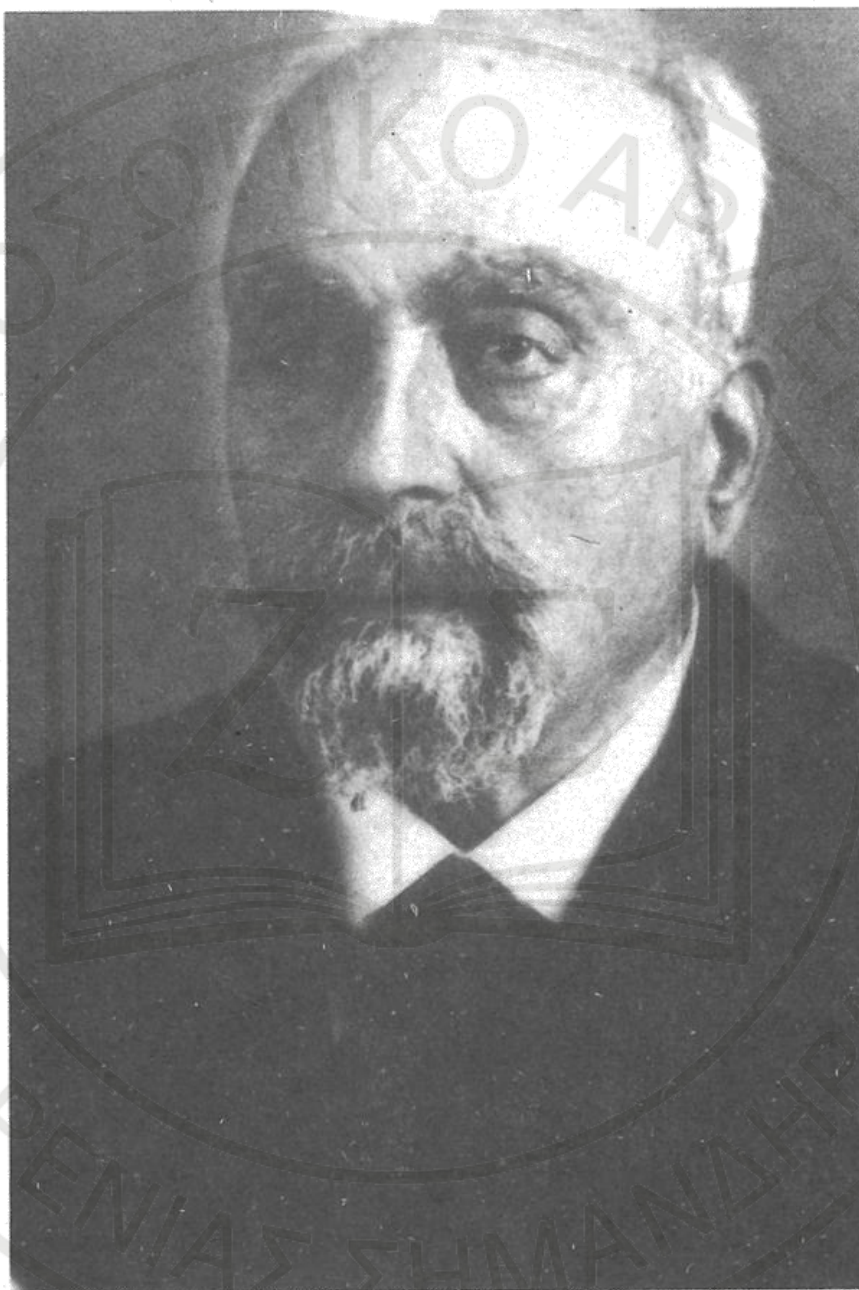
Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Γενική Διοίκηση είχε υποδείξει κατάλληλως να προτιμηθεί το όνομα του Σουλτάνου, με απώτερο σκοπό εκείνος να ενδιαφερόταν και να υποστήριζε τον τόπο. Άλλοι πάλι προτιμούσαν να δοθεί Ελληνικό όνομα, το οποίο μπορεί να ήταν αφορμή ανάπτυξης του εμπορίου αλλά εθεωρείτο ότι η Γενική Διοίκηση δεν θα παρείχε την αναγκαία υποστήριξη και την απαραίτητη εξασφάλιση από άποψη ασφάλειας. Γι’ αυτό και προτιμήθηκε το όνομα Αλμυρούπολη, εξ’ αιτίας του Αλμυρού ποταμού.

Η δημοσιογραφική ανταπόκριση για την τελετή και ο λόγος του Παπαδογιαννάκη καταχωρούνται στην εφημερίδα “Μεσόγειος”:

“ΕΚ ΒΑΜΟΥ

Παρά τας εκβολάς του ποταμού Αλμυρού κείται η μικρά κώμη Παλαιοκάστελλα, Αμφίμαλον το πάλοι καλουμένη και Αλμυρούπολις την σήμερον προσαγορευμένη· η άποψις των πέριξ ταύτης τοπείων τυγχάνει όντως μαγευτικωτάτη και λίαν τερπνή· η φύσις επροίκισεν ταύτην διά σπανίων πλεονεκτημάτων· πλησιαίστατα αυτής διέρχεται δυσμικώς ο περιώνυμος ποταμός Αλμυρός χυνόμενος οφιοειδώς εις τον ευρύν πόντον. Προς νότον εξαπλούται το μεγαλοπρεπές και ευρύ, πρασινίζον εκ της εαρινής αυτού περιβολής, πεδίον προς ο ευαρέστως το όμμα του παρατηρητού εκτείνεται εισδύον ακορέστως μέχρις απωτάτων αυτού σημείων και προς ανατολάς εκτείνεται η κυματόεσσα θάλασσα παριστώσα λαμπρόν πράγματι θέαμα εκ των εν αυτή ριπτομένων ακτίνων του ηλίου, εξ ων αποτυπούνται μετ' απαραμίλλου χάριτος αι καλλοναί των πέριξ μαγευτικών μερών. Τοιαύτη εν ολίγοις η τοπογραφική θέσις της περί την γένεσιν μεν ήδη ευρισκομένης, προωρισμένης όμως υπό της φύσεως ν' ακμάση συν τω χρόνω Αλμυρουπόλεως, εν η την παρελθούσαν Κυριακήν έλαβε χώραν η προαγγελθείσα τοις αναγνώσταις της “Μεσογείου” αγροτική συγκέντρωσις σκοπόν έχουσα την εξεύρεσιν των μέσων της εκχερσώσεως της γονιμωτάτης ταύτης πεδιάδος, της αποξηράνσεως και καθάρσεως των ελωδών αυτής μερών και του συνοικισμού και επιδόσεως της μνησθείσης κωμοπόλεως, ήτις πεπροικισμένη υπό τοσούτων φυσικών καλλονών δεν θα βραδύνη να καταστή το κέντρον του εμπορίου και της γεωργίας.

Από πρωΐας πλήθος πολύ προκρίτων και άλλων κατοίκων συνέρρευσεν εκ των διαφόρων χωρίων της Επαρχίας Αποκορώνου και εκ του δήμου Αργυρουπόλεως της Επαρχίας Ρεθύμνης καταλαβόν τον περίβολον της ειρημένης κώμης· Την αγροτικήν ταύτην ομήγυριν, προσκληθείς παρά των Δημοτ. αρχών Μαθέ, ετίμησε και η Α. Εξοχότης ο Διοικητής Σφακίων κ. Μιχ. Παπαδάκης αφικόμενος εν συνοδεία πολλών υπαλλήλων· περί την 4 1/2 τουρκιστί πρωϊνήν ώραν, απόσπασμα του εν Επισκοπή της Ρεθύμνης εδρεύοντος Αυτοκρ. στρατού, επίτηδες μεταβάν εκεί, απένειμε τας νενομισμένας τιμάς, μεθ' ο ωδηγήθη εν τω Δημαρχιακώ καταστήματι παραστάς μετά μικράν ανάπαυλαν εις τον εν τω προαυλίω αυτού υπό των ιερέων τελεσθέντα αγιασμόν, μετά το πέρας του οποίου ο εκ των προκρίτων και των της συναθροίσεως πρωτοστατούντων κ. Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης εκ μέρους του ρέκτου Δημάρχου Μαθέ κ. Π. Αναγνωστάκη εξήγησε προς τα πλήθη διά των εξής τον σκοπόν της ομηγύρεως.

Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης, ο ιδρυτής της Γεωργιούπολης.

Ουδένα εξ ημών λανθάνει ο σκοπός της ενταύθα συνελεύσεως μας, διότι πολλάκις παρεστήσαμεν εις τους πλείστους εξ ημών, το επάνεγκες της βοήθειας εις τον εύφορον τούτον τόπον, προς το συμφέρον όλων ημών.

Προ διετίας, πολλές κατεβάλομεν προσπάθειας υπέρ της βελτιώσεως και προαγωγής του τόπου τούτου, εν ω σήμερον συνηθροίσθημεν, όστις, ένεκα των πολυτιμοτάτων φυσικών αυτού πλεονεκτημάτων, δύναται να προσπορίση εις ημάς μεγίστας ωφελείας και αγαθά, δια της εν αυτώ αναπτύξεως του εμπορίου και της γεωργίας και ένεκα της κεντρικωτάτης και πολυσημάντου αυτού θέσεως, να διευκολύνη μεγάλως και την όλην συγκοινωνίαν της νήσου, απαλλάττων ημάς άπαντας από τοσούτων και τοιούτων μαρτυριών, τα οποία υποφέρομεν καθ' εκάστην μεταβαίνοντες εις τας πόλεις προς αγοράν τροφών και λοιπών αναγκαίων, πνιγόμενοι εις τους ποταμούς, εκτεθειμένοι εις το ψύχος και εις τους καύσωνας και μυριοτρόπως κινδυνεύοντες καθ' εκάστην την ζωήν ημών.

Κατορθώσαντες δε μέχρι τούδε προς μεγίστην χαράν και ευχαρίστησιν ημών, να εγκαταστήσωμεν ενταύθα το Δημαρχείον και τον σταθμόν της χωροφυλακής και να θέσωμεν τας βάσεις, ούτως ειπείν, του εμπορίου και της γεωργίας, αποτεινόμεθα ήδη μετά θάρρους και ελπίδος και προς υμάς πάντας τους ειλικρινείς πατριώτας ημών, τους φίλους της προόδου και του πολιτισμού, παρακαλούντες όπως συνεργασθήτε μεθ' ημών και καταβάλητε προθύμως πάσαν προσπάθειαν προς ανάπτυξιν του τόπου τούτου, καθόσον, είναι απελπιστικόν να βλέπη τις πέριξ ημών πολύ μικρότερα μέρη να προοδεύωσιν, ημείς δε να περιφρονώμεν και εγκαταλείπωμεν μέρη τοιαύτα, οποίος ο Αλμυρός, σπάνια διά την τοποθεσίαν και τα φυσικά πλεονεκτήματα και να μένωμεν στάσιμοι και αργοί εναντίοι του συμφέροντος και της ευτυχίας ημών.

Τοσούτω δε μάλλον έχομεν καθήκον απαραίτητον να εργασθώμεν όλοι ψυχή τε και καρδιά προς το καλόν του τόπου τούτου, καθόσον εκτός του υλικού συμφέροντος, θα κατορθώσωμεν, όπερ ύψιστον και μέγιστον, να προξενήσωμεν μεγίστην ηθικήν ωφέλειαν εις το μέρος τούτο, το οποίον ως εκ της ερημώσεως και εγκαταλείψεως, ήτο μέχρι τούδε το κέντρον πάσης κλοπής και ληστείας και το καταφύγιον των διαπραττόντων ταύτα εγκληματιών. Διότι διά της αναπτύξεως του τόπου τούτου θα δώσωμεν εργασίαν εις τους υπό της πτωχείας και δυστυχίας

βασανιζομένους και ένεκα της στερήσεως του άρτου καταφεύγοντας εις κλοπάς και διάφορα εγκλήματα. Μεγάλην δε ανακούφισιν και πολλές ευκολίας θα ευρίσκωσιν εδώ και ο πτωχός και η χήρα και το ορφανόν διά της εργασίας ταύτης...

Ευχαριστούντες δε υμάς εκ καρδίας, φίλοι συμπατριώται, διά τον ζήλον και την ευγενή προθυμίαν, μεθ' ης προσήλθετε ενταύθα προς υποστήριξιν του έργου ημών, το οποίον θα περιποιήση τιμήν εις την Πατρίδα και ακαταλόγιστον ωφέλειαν, καθιστώμεν εις ημάς γνωστόν ότι, δεν πρόκειται ημείς απλώς και μεμονωμένως να εργασθώμεν προς επιτυχίαν αυτού, αλλ' ότι και η Σ. Κυβέρνησις, της οποίας αξιότιμον μέλος, η αυτού Εξοχότης ο Διοικητής Βάμου κ. Μιχαήλ Παπαδάκης ετίμησε διά της παρουσίας του σήμερον την πρώτην ημών ενταύθα συνάθροισιν, προθυμοποιείται να παράσχη εις ημάς πάσαν συνδρομήν και ότι εσυστήθη επιτροπή η οποία θα συνέρχεται ενταύθα καθ' ωρισμένας ημέρας και εργάζεται διά τα συμφέροντα του τόπου.

Η εν λόγω επιτροπή θέλει επιδόσει κατάλληλον αναφοράν προς την Αυτού Εξοχότητα, τον Γενικόν Διοικητήν παρακαλούσα αυτόν όπως συνδράμη αυτήν προς ταχείαν και ασφαλή αποκατάστασιν του τόπου τούτου και ανακοινούσα τας προκαταρκτικώς τεθείσας βάσεις της επιχειρήσεως ημών ταύτης.

Περαίνοντες τα ολίγα ταύτα, φίλιτατοι συμπατριώται, ευχόμεθα όπως ο Σωτήρ παντός αγαθού καταξιώση ημάς να φέρωμεν εις ευτυχές πέρας δι' ειλικρινούς αδελφικής και ειρηνικής συμπράξεως το μέγα και κοινωφελές τούτο έργον.

Εις ταύτα η Αυτού Εξοχότης ο Διοικητής Σφακίων απήντησε καταλλήλως εξάρας της σπουδαιότητα της επιχειρήσεως και επαινέσας την απόφασιν ταύτην των κατοίκων, οίτινες διά της δεικνυομένης προθυμίας και εθελοθυσίας αυτών ταύτης προσπορίζονται και εαυτοίς και τοις οψιγόνοις πολλά και αγαθά και ωφέλιμα, επιπροσθείς ότι και η Κυβέρνησις η πατρικώς μεριμνώσα περί των κατοίκων εν παντί, δεν θα λείψη και εν τη προκειμένη υποθέσει να παρέξη, το εφ' εαυτήν πάσαν την ηθικήν αυτής συνδρομήν προς αισίαν επιτυχίαν της αρξαμένης επιχειρήσεως.

Μετά ταύτα αφού υπέγραψαν πρακτικόν, όπερ ο Δήμαρχος Μαθέ έπέδωκε τω κ. Διοικητή και δι' ου εκτίθενται αι ληφθείσαι αποφάσεις, συνιστάμεναι εν περιλήψει 1) Παρακαλούσι την Σεβ. Γεν. Διοίκησιν Κρήτης

όπως αποστείλῃ ἀρμόδιον μηχανικόν ἵνα κανονίσῃ τὸ σχέδιον τῆς οἰκοδομηθησομένης κωμοπόλεως καὶ νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἐλῶδων μερῶν 2). Συνιστώσι δις τοῦ μηνὸς περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ μέσα αὐτοῦ, καθ' ἐκάστην Κυριακὴν, ἀγορὰν (κοινῶς παζάρι), ἐν ᾧ θὰ μεταφέρονται πρὸς μεταπώλησιν παντὸς εἴδους προϊόντα 3). Παρακαλοῦσιν ὅπως ἀρμοδίως μετονομασθῇ ἡ κώμη Παλαιοκάστελλα εἰς Ἀλμυρούπολιν 4). Καθιεροῦσιν ὡς ἐπέτειον εορτὴν τὴν τῆς ἀναλήψεως 5). Ἐπικαλοῦνται τὴν υποστήριξιν τοῦ τόπου καὶ τῶν συντεχνιῶν καὶ 6) αἰτοῦνται τὴν νηικὴν καὶ υλικὴν συνδρομὴν τῆς Σεβ. Κυβερνήσεως πρὸς ταχυτέραν καὶ σκοπιμωτέραν πραγματοποιήσιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ· κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, λέγομεν, τὸ πλῆθος διελύθη ἐν πλήρει ἀδελφικῇ τάξει ἀπελθὼν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια· ἀναθέμενον τὴν περαιτέρω φροντίδα εἰς τὸν κ. Δήμαρχον Μαθὲ καὶ τὴν παρ' αὐτῷ ἐπιτροπείαν.

Ὅσω κοινωφελὴς ἀποβήσεται ἡ πραγματοποιήσις τῆς προκειμένης ἀξιεπαίνου ἐπιχειρήσεως, τόσω δυσχερὴς φαίνεται πολλοῖς αὕτη ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καθ' ὅσον φρονοῦσιν ὅτι ἄνευ πολλῶν χρημάτων οὐδὲν δυνατόν νὰ γίνῃ· καὶ τοῦτο μὲν ἀληθές, πλὴν μὴ δὲν υπάρχωσιν οὐκ ὀλίγοι κτηματῖαι ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις, οἵτινες δύνανται νὰ διαθέσωσιν οὐκ εὐκαταφρόνητα ποσὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον; Ἀπὸ τούδε πολλοὶ τῶν δυναμένων προαλείφονται καὶ τινὲς μάλιστα προέβησαν ἤδη, εἰς ἀγοράς κτημάτων ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἄλλας ἐπιχειρήσεις. Διὰ τοῦ κατὰ μικρὸν λοιπὸν συνοικισμοῦ τοῦ μέρους τούτου καὶ τῆς υποστηρίξεως τῆς τε Σ. Διοικήσεως καὶ τῶν δυναμένων ἐκ τῶν κατοίκων οὐδόλως δυσχερὴς ἀποβήσεται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ. Ἀπαιτεῖται μόνον ζήλος καὶ ἐπιμονὴ τῶν ἀναλαβόντων τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἔστωσαν βέβαιοι ὅτι θὰ ἐξέλθωσιν ἐπὶ τέλους νικηταὶ τῶν ἀνυπερβλήτων φαινομένων προσκομμάτων καὶ τῆς κατὰ κόρον προβαλλομένης ἐνδεείας”.

Τὴν ἴδια μέρα ἐξελέγη ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνετέθη ἡ περαιτέρω φροντίδα καὶ ἡ ὁποία συνέταξε τὴν ἀναφορὰν ποὺ ἐπιδόθηκε στὸν Διοικητὴ Ἀποκορώνου καὶ Σφακίων γιὰ νὰ τὴν διαβιβάσῃ πρὸς τὸν Γενικὸ Διοικητὴ Κρήτης Μαχμοῦτ Τζελαλεδίν Πασά. Ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε στὸν λόγο τοῦ Παπαδογιαννάκη, ἐζητεῖτο ἡ ἀποστολὴ μηχανικοῦ γιὰ νὰ χαράξῃ τὴν ρυμοτομία τῆς νέας κωμόπολης, νὰ σχεδιάσῃ τὴν ἀποξήρανση τῶν ἐλῶν, τὴν κατασκευὴν γέφυρας στὸν πλωτὸ ποταμὸ

Αλμυρό για την διευκόλυνση της συγκοινωνίας από ξηράς και την μεταφορά των προϊόντων και το ενδεχόμενο παροχής δανείου από το Κοινωφελές Ταμείο Κρήτης για να καλλιεργηθεί ο τόπος. Παράλληλα εζητείτο η επίσημη μετονομασία των Παλιοκάστελλων σε Αλμυρούπολη, να καθιερωθεί ως επέτειος εορτή η ημέρα της Αναλήψεως και να τελείται δυό φορές τον μήνα αγορά (παζάρι) ζώων και προϊόντων. Η απόφαση των προκρίτων ανέφερε επι λέξει:

“Εν Αλμυρώ Αποκορώνου σήμερον την 30ην Μαρτίου του 1893 έτους ημέραν Τρίτην συνελθόντες οι υποφαινόμενοι, οίτινες αποτελούμεν την πλειοψηφίαν της προς συνοικισμόν του μέρους τούτου επιτροπής, εξελέξαμεν εκτελεστικήν επιτροπήν αποτελουμένην εκ των εξής μελών ήτοι: Μιλτιάδου Παπαδογιαννάκη, ως Προέδρου, Αναγνώστου Καβρού, Παύλου Αναγνωστάκη, Γεωργίου Βολουδάκη, ως Ταμίου, Δημητρίου Γερασιμίδου ως Γραμματέως, Αντωνίου Μποτονάκη ως Υπογραμματέως, Νικολάου Στραπατσάκη, Γεωργίου Μοράκη, Νικολάου Αλεξάκη, Φιλίππου Παπαδάκη, Αναγνώστου Ιερωνυμάκη, Ιωάννου Αλιφιεράκη, Αναγνώστου Τσαμπανάκη, Νικολάου Μυγιάκη, Ιωάννου Βουρδουμπάκη, Ιωάννου Χατζηδάκη και Χατζή Γεωρ. Μακρυδάκη ως μελών, εις ους ανατιθέμεθα τα εξής: 1) την αποξήρανσιν των ελών· 2) την ανεύρεσιν ποσίου ύδατος· 3) την ρυμοτομίαν του τόπου τούτου και εφαρμογήν σχεδίου· 4) τον κανονισμόν των μελλουσών να λαμβάνωσι χώραν αγορών ως και τον καθορισμόν των ημερών, καθ' ας θα ενεργώνται αύται· 5) την προστασίαν των ενταύθα ερχομένων ξένων· 6) την υποστήριξιν των τεχνιτών και εμπορών του τόπου τούτου· 7) την εμφύτευσιν ευκαλύπτων χάριν υγείας· 8) την διευκόλυνσιν των συναλλαγών· 9) την σύστασιν Υποτελωνείου ενταύθα· 10) την εγκατάστασιν Συμβολαιογράφου· 11) την οικοδομήν Δημαρχείου 12) την ενέργειαν όπως το Κοινωφελές Ταμείον Κρήτης δανείζη χρήματα εις τους αιτήσοντας τοιαύτα προς ανοικοδόμησιν οικιών ενταύθα και καλλιέργειαν των πέριξ του τόπου τούτου γαιών και προς εμπορίαν εντός του τόπου τούτου· 13) την αύξησιν της ενταύθα σταθμευούσης χωροφυλακής· 14) την κατασκευήν ξυλίνης γεφύρας επί του ποταμού Αλμυρού και εις θέσειν “Καργαδώραν” προς διευκόλυνσιν της διά ξηράς συγκοινωνίας· 15) την σύνταξιν καταλλήλου κανονισμού.

(Επονται 20 υπογραφαί αξιοτίμων προκρίτων)

Επικυρούται το γνήσιον των άνωθι υπογραφών.

Εν Αλμυρώ Αποκορώνου τη 30 Μαρτίου 1893.

Ο Δήμαρχος Μαθέ
(Τ.Σ.) ΠΑΥΛΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ

Η χαρά και ο ενθουσιασμός του κόσμου ήταν μεγάλος και η τάξη κατά την τελετή αλλά και κατά την αποχώρησή τους υποδειγματική.

Τον Μάϊο του ίδιου χρόνου ο Παπαδογιαννάκης συνέστησε Εργατική Αδελφότητα, που σκοπό είχε να συντελέσει στην ταχύτερη καλλιέργεια του τόπου. Αποφασίζεται να κυκλοφορούν τα νομίσματα στην ίδια αξία, στην Αλμυρούπολη και στην πόλη του Ρεθύμνου και να γίνεται παζάρι κάθε Κυριακή. Τον Ιούνιο εστάλησαν και πάλι αναφορές στον Γενικό Διοικητή Μαχμούτ Τζελαλεδίν και στον βοηθό του Γ. Βέροβιτς, με σκοπό να βοηθηθεί και να αναπτυχθεί ο τόπος. Αλλά και στον στρατιωτικό διοικητή Ταχσίν Πασά απευθύνθηκαν για να εγκαταστήσει στρατιωτικό σταθμό για τη δημόσια ασφάλεια.

Τον ίδιο μήνα παρουσιάζονται πολλοί επιχειρηματίες που ζητούσαν να αγοράσουν οικόπεδα στην περιοχή.

Ο λιμενίσκος της Αλμυρούπολης.
Διακρίνεται η νησίδα με το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου.

Την ημέρα της Αναλήψεως εορτάζεται η επέτειος εορτή της Αλμυρούπολης. Από το πρωϊ πλήθη κατοίκων κατέκλυσαν την περιοχή, καθώς επίσης ο Διοικητής Αποκορώνου και Σφακίων Μ. Παπαδάκης και πολλοί ανώτεροι υπάλληλοι. Η σχετική ειδησεογραφία αναφέρει:

“Γράφουσιν ημίν εξ Αλμυρουπόλεως Αποκορώνου:

Επέτειος εορτή, ως γνωστόν της περί την γένεσιν ευρισκομένης Αλμυρουπόλεώς μας είχεν ορισθή υπό των ιδρυτών αυτής η ημέρα της αναλήψεως του Σωτήρος κατ' αυτήν η συρροή των αγροτών προυμηνύετο πυκνή, όντως δ' από πρωΐας πλήθη χωρικών κατέκλυσαν την αρτισύστατον κωμόπολιν μας και η κίνησις υπήρξε λίαν ζωηρά. Την εορτήν ετίμησε και ο φιλοπρόοδος Διοικητής του τμήματός μας κ. Μιχ. Παπαδάκης μετά πολλών ανωτέρων υπαλλήλων προσκληθέντων υπό του προέδρου της προς συνοικισμόν και επίδοσιν του μέρους τούτου συστηθείσης ενταύθα αγροτικής αδελφότητας κ. Μιλτ. Παπαδογιαννάκη. Μετά σύντομον προς τα πλήθη προσλαλιάν του κ. Προέδρου, η αγροτική αδελφότης επεψήφισε τον κανονισμόν αυτής ον και υπέβαλε προς επικύρωσιν εις την Σεβ. Γενικήν Διοίκησιν, μεθ' ο ο κόσμος εξεχύθη εις διασκεδάσεις και χορούς μέχρι δείλης, όποτε έκαστος απήλθεν εις τα ίδια αποκομίζων ευαρέστους αναμνήσεις της υφ' όλας τας επόψεις χαρμοσύνου ταύτης ημέρας.

Εκ των μέχρι τούδε δεδομένων δύναται τις ειπείν ότι η πάνυ αξιέπαινος πρωτοβουλία, ην η αγροτική αδελφότης δι' αιτύρων κόπων και θυσιών ανέλαβε, στεφθήσεται υπό πλήρους επιτυχίας· οικοδομαί τινές ήρχησαν ήδη γιγνόμεναι και πλείσται αγοραί πολλών εκ Ρεθύμνης και άλλων ευπορούντων ευρίσκονται επί θύραις, παρεκωλύθησαν δ' άχρι της σήμερον εκ της επελθούσης μικράς βραδύτητος περί την υποβολήν του σχεδίου της υπό του ικανού μηχανικού της Γεν. Διοικήσεως κ. Μιχ. Σαββάκη σχεδιαγραφείσης Αλμυρουπόλεως. Ενί λόγω, εάν λάβωμεν υπ' όψει τας υπό της Σεβ. Γενικής Διοικήσεως και των τοπικών αρχών παρεχομένας εις την δραστηρίως εργαζομένην αδελφότητα των αγροτών ευκολίας, ουδεμία αμφιβολία ότι συν σμικρώ χρόνω ευοδοθήσεται το αρξάμενον έργον και η Αλμυρούπολις αποβήσεται εκ των εμπορικωτέρων λιμένων της Κρήτης επ' αγαθώ του εμπορικού και γεωργικού κόσμου του ημετέρου τμήματος· η εγκαθίδρυσις μάλιστα ενταύθα αποσπάσματος του Αυτοκρατ. στρατού τα μάλα θα συνεβάλλετο προς τον επιδιωκό-

μενον σκοπόν και δεν αμφιβάλλομεν ότι η Αυτού Εξοχότης ο περί παντός κοινωφελούς μεριμνών Μαχμούτ Πασάς και ο δεξιώς τας στρατιωτικάς της Νήσου αρχάς διοικών Εξοχώτατος Ταχσίν Πασάς, προς ους η επιτροπή απειτάνθη, θα τείνωσιν ευμενές ους εις τούτο ίνα ούτω επισπάσωνται πάλιν τας ευλογίας και την ευγνώμοσύνην των κατοίκων.

Υστερα από πολλές ενέργειες, ο Παπαδογιαννάκης είχε μεταβεί στα Χανιά, και παρουσιασθεί στον Μαχμούτ Πασά και είχε καταφέρει να αποσταλεί στην Αλμυρούπολη ο μηχανικός της Γενικής Διοικήσεως Μιχαήλ Σαββάκης, ο οποίος και συνέταξε το ρυμοτομικό σχέδιο της περιοχής. Στην εφημερίδα "Μεσόγειος" καταχωρούνται στη στήλη "Τα εν Αποκορώνω" τα εξής:

"Ο ρέκτης Μηχανικός της Γεν. Διοικήσεως κ. Μιχαήλ Σαββάκης εξελθών ενταύθα μετά τον καταρτισμόν του αναγκαίου σχεδιαγράμματος και την κατάστρωσιν του προϋπολογισμού της δαπάνης των οικοδομηθησομένων φυλακών μετά ιπποστασίου επορεύθη εις την αρτισύστατον Αλμυρούπουλιν όπου εσχεδιαγράφησε ταύτην και έδωκε τας δεούσας οδηγίας εις τους εις τον συνοικισμόν και προαγωγήν ταύτης ενασχολούμενους περί τε του τηρηθησομένου σχεδίου και του τρόπου της αποξηράνσεως των ελωδών μερών· έπαινος αληθώς οφείλεται εις την συστάσαν επιτροπήν ήτις ως μανθάνομεν, μετά θερμης εργάζεται προς επιτυχίαν του επιδιωκομένου σκοπού επ' αγαθώ πάντων των κατοίκων. Η 6η Μαΐου, ημέρα της Αναλήψεως του Σωτήρος, ωρίσθη ως επέτειος εορτή της επιχειρήσεως, προοιωνίζεται δ' έκτακτος η συρροή των αγροτικών τάξεων. Προς τούτοις ο ίδιος μηχανικός ώρισε τα σημεία της επισκευασομένης δημοσίας οδού του Αλμυρού και των γεφυριδίων συντάξας τον αναγκαίον της δαπάνης προϋπολογισμόν μετ' ου δε γενήσεται έναρξις της εργασίας επί μεγίστη ευκολία του κόσμου, της οδού ταύτης ως γνωστόν συνδεούσης την λοιπήν Κρήτην μετά του ημετέρου τμήματος και των Χανίων."

Ο ίδιος μάλιστα ο Σαββάκης είχε αποστείλει στην παραπάνω εφημερίδα για δημοσίευση αναφορά σχετικά με την Αλμυρούπολη και τις δυνατότητες ανάπτυξής της:

“Κύριε Συντάκα

Μεταβάς επιτοπίως προς εξέτασιν του τόπου ένθα μέλλει να ιδρυθή η εν τη Επαρχία Αποκορώνου νέα πόλις “Αλμυρούπολις” και σύνταξιν του απαιτουμένου προς τούτο σχεδίου παρετήρησα τα εξής: Ότι η θέσις, εν η θέλει ιδρυθή η νέα πόλις, κείται παρά τον Αμφιμάλειον κόλπον διασχίζεται δε παρά πλωτού ποταμού καλουμένου Αλμυρού. Ως γνωστόν δε τοις πάσιν η θέσις αύτη μέχρι τινος εχρησίμευεν ως άσυλον των κλεπτών ατε του μέρους εκείνου όντος ακατοικήτου. Εκείθεν διέρχεται η μόνη Επαρχιακή οδός η εκ του τμήματος Χανίων προς την Ρεθύμνην άγουσα. Προς ανατολάς δε του ειρηνένου ποταμού και εις απόστασιν δύο ωρών υπάρχουνσιν απέραντοι γαίαι εκτάσεως υπέρ τας 50 χιλ. κοιλών (λειβάδια) αι πλείσται των οποίων μένουσιν ακαλλιέργητοι ένεκα της επισφαλούς θέσεως ως εκ της μεγάλης αποστάσεως των παρακειμένων χωρίων ενώ το μέρος τούτο ιδρυομένης της πόλεως θέλει παρουσιάσει τα εξής πλεονεκτήματα. Πρώτον εξασφαλίζεται η διάβασις των εξ ανάγκης εκείθεν διερχομένων καθότι ιδρυομένης της πόλεως θέλει εγκαταστή βεβαίως εκεί και στρατιωτική δύναμις και δεύτερον εξασφαλιζομένου του μέρους τούτου οι ιδιοκτίηται των εκεί υπάρχουσών λίαν καρποφόρων γαιών θέλουσιν επιδοθή εις την εκχέρσωσιν και καλλιέργειαν αυτών εξων πολλά θέλουσιν απολαμβάνει. Και ναι μεν υπάρχει ήδη η ιδέα ότι τα μέρη ταύτα εισίν ελώδη αλλ' αύτη έστιν εσφαλμένη, καθότι τα εις διάφορα μέρη αναβλύζοντα ύδατα δεν λιμνάζουσι ποσώς αλλ' απεναντίας ρέουσι προς την θάλασσαν, άτινα καλλιεργουμένων των γαιών θέλουσι χρησιμεύει προς ποτισμόν αυτών. Η μέλλουσα δε να ιδρυθή πόλις δύναται και να καταστή εν των μέλλοντι εμπορική, υπάρχοντος όρμου, ενώ δύνανται να εισέρχωνται ασφαλέστατα και ατμόπλοια, ούτω δε θέλουσι διευκολυνθή μεγάλως οι κάτοικοι των πλησιεστέρων Επαρχιών απαλλασσόμενοι των μεγάλων κόπων και δαπανών εις ας υποβάλλονται ήδη προς μετακομιδήν των απαιτουμένων αυτοίς εκ των υπάρχουσών πόλεων, καταναλίσκοντες δύο και τρεις ενίοτε ολοκλήρους ημέρας όπως έλθωσιν εις Χανία ή Ρέθυμνον και προμηθευθώσι παν ό,τι χρειασθή αυτοίς. Τούτο δε δυστυχώς συμβαίνει εις όλας τας απομακρυσμένας Επαρχίας ων οι κάτοικοι υποφέρουσι πολλά ελλείψει εμπορικών κέντρων εις πλησιέστερα μέρη. Ανάγκη άρα αποβαίνει όπως υποστηρικθή η ίδρυσις της νέας πόλεως δια τους ανωτέρω λόγους ήτις συν τω χρόνω θέλει καταστή σπουδαίον εμπορικόν κέντρον συντελούντος εκ του υπάρχοντος εκεί

φυσικού λιμένος όστις δια μικρών δαπανών εν των μέλλοντι δύναται να τελειοποιηθή κατά τας παρουσιασθησομένας ανάγκας”.

Αμέσως άρχισαν οι οικοδομές, οι καλλιέργειες, η δενδροφύτευση, αγοραπωλησίες ακινήτων, η εγκατάσταση επαγγελματιών, η ελεύθερη διέλευση δια ξηράς και η μεταφορά με ιστιοφόρα των προϊόντων και εμπορευμάτων σε άλλες πόλεις της Κρήτης.

Παρά τις άοκνες προσπάθειες του και την προώθηση των ζητημάτων της Αλμυρούπολης, ο Παπαδογιαννάκης αντιμετωπίζει εμπόδια εξ’ αιτίας αντιζηλίας και φθόνου. Εκείνος όμως συνεχίζει και τον Νοέμβριο καταλαμβάνει το ναό του Προφήτη Ηλία, τον οποίο οι Τούρκοι είχαν μετασκευάσει σε πολεμικό πύργο το 1866, καταστρέφει τα οχυρωματικά έργα γύρω και πάνω στη σκεπή και τον επισκευάζει. Το ίδιο κάνει και για το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου πάνω στη μικρή βραχώδη νησίδα στον κόλπο του Αλμυρού. Αλλά προχωρεί και στη διάνοιξη νέων χαντακιών για να αποξηρανθεί τελείως η ελώδης παραλιακή έκταση και να είναι δυνατή η δενδροφύτευση με ευκάλυπτους. Αγοράζει ένα ευρωπαϊκό άροτρο για να δώσει το παράδειγμα για την ταχύτερη καλλιέργεια του τόπου καθώς και κοφτερά εργαλεία για τον θερισμό υδροχαρών φυτών που επέπλεαν στην επιφάνεια των νερών των ποταμών. Επειδή κανείς γεωργός από την περιφέρεια αυτή δεν γνώριζε πώς να χρησιμοποιεί το ευρωπαϊκό άροτρο, ο Παπαδογιαννάκης πήγε στα Χανιά και ζήτησε από τον στρατιωτικό διοικητή Ταχσίν Πασά την αποστολή δύο νιζάμιδων από την Σμύρνη για να διδάξουν την χρήση του αρότρου, πράγμα που έγινε αποδεκτό. Αλλά η μετάβαση των νιζάμιδων στην Αλμυρούπολη τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

Συνεχίζεται η αλληλογραφία του Παπαδογιαννάκη με τους προκρίτους των επαρχιών Αγίου Βασιλείου, Αποκορώνου και Σφακίων, αποστέλλονται αναφορές στα γύρω χωριά οι οποίες υπογράφονται και προωθούνται προς τον Γενικό Διοικητή Μαχμούτ Τζελαλεδίν Πασά και με τις οποίες εζητείτο η υποστήριξη της περιοχής. Συμπαραστάτης της προσπάθειας ήταν και ο Τύπος της Κρήτης και αρκετά σχετικά δημοσιεύματα καταχωρούνται στις εφημερίδες “Μεσογειος” και “Ηράκλειον”. Παρουσιάζεται όμως και η άποψη ότι το στενό μέρος του Αλμυρού δεν θα έπρεπε να κατοικηθεί, επειδή ήταν ενδεχόμενο να οχυρωνόταν οι Τούρκοι εκεί όποτε θα ήταν σχεδόν αδύνατο να εκδιωχθούν αργότερα.

Το 1895 αποστέλλεται στον νέο Γενικό Διοικητή Κρήτης Αλέξανδρο Καραθεοδωρή Πασά αναφορά υπογεγραμμένη από οκτακόσιους προκρίτους, οι οποίοι ζητούσαν την αύξηση των ανδρών του σταθμού της χωροφυλακής, την σύσταση υποτελωνείου, αλαταποθήκης και την κατασκευή γέφυρας στον ποταμό Αλμυρό.

Το 1896 ήρθαν νύχτα από τον Βάμο στις Βρύσες οθωμανικά στρατεύματα για καταδίωξη της Επαναστατικής Μεταπολιτευτικής Επιτροπής και το πρωί ακούστηκαν ομοβροντίες πυροβολισμών, ενώ κάποιοι ψαράδες βρισκόταν με τις βάρκες τους αρκετά μέσα στον πλωτό ποταμό. Στον σταθμό της χωροφυλακής ήταν τέσσερις οθωμανοί χωροφύλακες που τους ειδοποίησαν ότι κινδυνεύουν. Οι ψαράδες με τις βάρκες τους έφυγαν με προορισμό το Ρέθυμνο, επειδή αν είχαν μείνει θα εκακοποιούντο αλλά και θα τους καταλογιζόταν ευθύνες επειδή είχε δοθεί υπόσχεση στον Γενικό Διοικητή όταν επρόκειτο να εγκατασταθεί στην Αλμυρούπολη ο σταθμός της χωροφυλακής, ότι κανείς από τα γύρω χωριά δεν θα κακοποιούσε τους χωροφύλακες, εφ' όσον όλοι επιθυμούσαν την ηρεμία και την πρόοδο του τόπου. Κατά τη λύση της πολιορκίας του Βάμου διαδόθηκε ότι τα στρατεύματα που είχαν σταλεί από τα Χανιά είχαν διαταγή να καταδιώξουν και τους κατοίκους των χωριών γύρω από τον Βάμο, και εκείνοι - λόγω ακριβώς των διαδόσεων - έφευγαν έντρομοι προς τα απέναντι ορεινά χωριά για ασφάλεια, ακολουθούσαν το δρόμο της Εξώπολης και έφθαναν σε πέραςμα του Βρυσιανού ποταμού που είχε μάλιστα εκείνη την εποχή βάθος πάνω από 80 εκατοστά με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η διάβασή τους, τουλάχιστον εκείνων που δεν είχαν ζώα για να περάσουν απέναντι.

Όλα αυτά τα γεγονότα ήταν αφορμή να παρουσιασθούν και πάλι κακοποιά στοιχεία στην περιοχή με άσχημες συνέπειες για τους κατοίκους της Αλμυρούπολης: Λήστεψαν τα εμπορικά καταστήματα Μανουσάκη και Τσουρτσιδάκη, αλλά και τον αλευρόμυλο που βρισκόταν στις πηγές του Αλμυρού. Στον τελευταίο μάλιστα αφού πήραν όλο το αλεύρι, έσπασαν και όλα τα άδεια μπουκάλια μύρας και έριξαν τα σπασμένα κομμάτια τους μέσα στον μύλο για να αλεστούν μαζί με το σιτάρι.

Αυτή η κατάσταση ανάγκασε αρκετούς εμπορευόμενους να περιορίσουν τις επιχειρήσεις τους, ενώ οι προσπάθειες για την επιβολή της τάξης και της εξασφάλισης της δημόσιας ασφάλειας κράτησαν αρκετά

μεγάλο χρονικό διάστημα, ώστε και οι έμποροι να μπορέσουν να ασχοληθούν ξανά με τις επιχειρήσεις τους. Για να επιτευχθεί όμως αυτό ο Παπαδογιαννάκης έφθασε στο σημείο να μεταβαίνει στα γύρω χωριά με τον έμπιστο φίλο του Κ. Μεταξωτό και να διαβάσει στους κατοίκους επιστολές προκρίτων των απομεμακρυσμένων χωριών, οι οποίοι διατείνοντο ότι λόγω του αποκλεισμού των πόλεων δεν είχαν τρόφιμα και ότι θα ήταν ευχής έργον να επαναλαμβανόταν οι αγοραπωλησίες προϊόντων και εμπορευμάτων στην Αλμυρούπολη για να προμηθεύονται τα τρόφιμά τους. Γινόταν ακόμη έκκληση προς τους κατοίκους του κάθε χωριού να σχηματίσουν δική τους φρουρά που θα είχε τον έλεγχο από το χωριό μέχρι την Αλμυρούπολη και θα διασφάλιζε την ησυχία και τάξη. Αλλά ενώ η Αλμυρούπολη ήταν η πρώτη που το πραγματοποίησε και η φρουρά της διατηρήθηκε για ένα μήνα περίπου, το όλο σχέδιο δεν προχώρησε εξ' αιτίας της καθυστέρησης ή και της άρνησης σε ορισμένες περιπτώσεις των εμπορευομένων να διαθέσουν το απαιτούμενο ποσό για την διατήρηση παρόμοιας φρουράς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επαναληφθούν οι κλοπές προβάτων από τα χωριά και αρκετοί κάτοικοι του Κεφαλά πήγαν οπλισμένοι στα ορεινά κρησφύγετα των κλεπτών και ανακάλυψαν τα κλοπιμαία. Αλλά οι κλέφτες είχαν ειδοποιηθεί και κατέλαβαν τα ερείπια του οθωμανικού φρουρίου και του Πύργου του Ντελή Προβιά. Επακολουθεί σύγκρουση και τα γεγονότα παίρνουν διαστάσεις, ενώ ο Παπαδογιαννάκης προσπαθεί να εξομαλύνει την κατάσταση. Στο μεταξύ κυκλοφορεί η φήμη ότι επρόκειτο να διαρπαγούν τα εμπορεύματα των αφών Παπαδογιαννάκη. Με προτροπή του έμπιστου φίλου του Παπαδογιαννάκη Μιχαήλ Λουρέντζου αρχίζουν να προετοιμάζουν προχώματα με σάκους αλεύρων και οσπρίων στα παράθυρα και στις πόρτες. Η επίθεση δεν έγινε τελικά στα καταστήματα Παπαδογιαννάκη αλλά στο σπίτι του Νικ. Τσούρδου απ' όπου διαρπάγησαν έπιπλα και τρόφιμα.

Ύστερα από τα γεγονότα αυτά, οι κάτοικοι των χωριών Φονέ, Μάζα, Χάμπαθα και Φιλίππου ήλθαν σε διένεξη με τους κατοίκους των χωριών Καλαμίτσι Αλεξάνδρου, Καλαμίτσι Αμυγδάλι και Εξώπολη, η οποία είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσουν τελείως όλες οι εμπορικές επιχειρήσεις και να εμποδίζονται τα μεγάλα ιστιοφόρα από τον Πειραιά να εκφορτώνουν τα εμπορεύματα στην Αλμυρούπολη, μεταξύ δε και αυτών και το μεγάλο ιστιοφόρο του Ν. Μαλαναδράκη που μετέφερε αλεύρι για λογα-

ριασμό του Αθηναίου αλευρεμπόρου Παινέση. Για τη διευκόλυνση και ασφάλεια των επαναστατών που διακινούνται από τις ανατολικές προς τις δυτικές επαρχίες, παραχωρήθηκαν τα οικήματα των αδελφών Παπαδογιαννάκη μαζί με τα έπιπλά τους για να χρησιμεύσουν ως σταθμός και σημείο διανυκτέρευσης των επαναστατών του 1897.

Τον ίδιο χρόνο έρχονται ο λοχαγός Τριτάκης με 120 εθελοντές που παρέμειναν περίπου δέκα ημέρες, καθώς και ο Κυριακούλης Πιεράκος Μαυρομιχάλης με δέκα αξιωματικούς που πήγαιναν στις Αρχάνες μεταφέροντας χρήματα για το στρατόπεδο. Τους τελευταίους συνόδευσε ο Μεταξωτός - για ασφάλεια των χρημάτων - μέχρι τα Δράμια. Ο Μαυρομιχάλης έφθασε στα Ρούστικα για να διανυκτερεύσει στην μονή του Προφήτη Ηλία. Συνάντησε τον Ιταλό πρίγκηπα Αλέξανδρο Κοντό με κάποιον Ιταλό σοσιαλιστή βουλευτή καθώς και άλλους γιατρούς και δημοσιογράφους οι οποίοι επρόκειτο να μεταβούν στον Αλικιανό. Ο Μαυρομιχάλης ειδοποίησε τον Παπαδογιαννάκη για την διέλευση του Κοντού από την Αλμυρούπολη για να του ετοιμάσει φιλοξενία και έτσι άρχισαν οι σχετικές προετοιμασίες, ήλθαν πρόκριτοι από τα γύρω χωριά και όλοι μαζί υποδέχθηκαν τον Κοντό με ζητωκραυγές και ομοβροντίες των όπλων, ενώ τους προσφώνησε στα Ιταλικά ο τότε γιατρός της Αλμυρούπολης Δ. Γερασιμίδης. Στις 12 το μεσημέρι έφθασαν στην πλατεία όπου είχε ετοιμασθεί τραπέζι για 60 περίπου άτομα, κατά τη διάρκεια του γεύματος αντιηλλάγησαν προπόσεις στα Ελληνικά και Ιταλικά, αποδόθηκαν χοροί και τραγούδια της Κρήτης, αλλά έγινε και η απαραίτητη επίδειξη στη σκοποβολή με στόχο τα πουλιά στις εκβολές του ποταμού. Οι δημοσιογράφοι αντέγραψαν τα επαναστατικά άρθρα της Άννας Γερασιμίδου καθώς και έκκληση προς *“τας απανταχού του πεπολιτισμένου κόσμου κυρίας υπέρ του Κρητικού αγώνος”*, αλλά και τα μοιρολόγια για κάποιον αγωνιστή από το χωριό Φυλακή που είχε πεθάνει από τραύμα, τα οποία και δημοσίευσαν αργότερα σε Ευρωπαϊκές εφημερίδες. Μετά το γεύμα ο Τριτάκης επρότεινε να ενωθεί το εθελοντικό σώμα του με αυτό του Ιταλού Πρίγκηπα αλλά δεν έγινε δεκτό. Η αναχώρησή τους συνοδεύτηκε από θερμό χαιρετισμό, ζητωκραυγές υπέρ της Ιταλίας και της Κρήτης και ομοβροντίες των όπλων.

Η Αλμυρούπολη ως ναυτικός και στρατιωτικός σταθμός.

Τον ίδιο χρόνο κατέπλευσε στην Αλμυρούπολη το πρώτο Ελληνικό θωρηκτό, η “Υδρα”. Ο ναύαρχος Ράινεκ ζήτησε να πληροφορηθεί από τους κατοίκους αν υπάρχει πόσιμο νερό, επειδή οι ναύαρχοι των Ευρωπαϊκών στόλων δεν επέτρεπαν στον Ελληνικό να υδρεύεται από τα Χανιά παρά μόνο από το Ρέθυμνο - απέφευγαν το νερό από εκεί με τον φόβο της δηλητηρίασης. Ο Παπαδογιαννάκης επί κεφαλής ομάδας ατόμων (“Πρωτοβουλία” την αναφέρει ο ίδιος) πήγε με βάρκα στο θωρηκτό και ανέφεραν στον ναύαρχο ότι μπορούν να πάρουν νερό από τον χείμαρρο των Βρυσών, του οποίου οι πηγές ήταν στα Λευκά Όρη και τα νερά του κατάλληλα για ύδρευση. Πράγματι το νερό αποδείχθηκε κατάλληλο και ειδοποιήθηκε ο Ελληνικός στόλος ότι μπορεί να υδρεύεται από την Αλμυρούπολη - μάλιστα τα πλοία αγκυροβόλησαν στα πλάγια της νησίδας του Αγίου Νικολάου. Η Αλμυρούπολη λοιπόν είχε καταστεί προσωρινά ναυτικός και στρατιωτικός σταθμός. Οι ατμάκατοι και οι βάρκες κυκλοφορούσαν μέσα στον πλωτό ποταμό του Αλμυρού και έφθαναν μέχρι τον Βρυσιανό για να πάρουν νερό.

Στην παραλία της Αλμυρούπολης κατέπλευσε ένα Ιταλικό θωρηκτό που αγκυροβόλησε στα δεξιά της νησίδας του Αγίου Νικολάου και ένας υπαξιωματικός με διερμηνέα βγήκε με βάρκα και διένειμε στους οπλοφόρους έντυπα στα οποία αναφερόταν ότι παραχωρούνταν προνόμια στους Κρήτες. Αλλά ο Παπαδογιαννάκης διαβάσει στους τέσσερις περίπου χιλιάδες παρευρισκόμενους το περιεχόμενο των προκηρύξεων και το

πλήθος απαντάει με την κραυγή “Ζήτω η Ένωση”. Το ξένο θωρηκτό απέπλευσε, συνοδευόμενο από τις διαμαρτυρίες των επαναστατών και ομοβροντίες όπλων. Τα πληρώματα των Ελληνικών πλοίων ακούγοντας τις φωνές, νόμισαν προς στιγμήν ότι οι Κρήτες είχαν δεχθεί τα προνόμια, αλλά όταν έγινε γνωστό τί είχε συμβεί, ο ναύαρχος Ράϊνεκ με τους αξιωματικούς του βγήκαν από τα πλοία και έγιναν δεκτοί με φρενήρη ενθουσιασμό.

Η “Πρωτοβουλία” φροντίζει για τη σύσταση σχολείου και προσκαλεί τον δάσκαλο Ιωάννη Μαρινάκη από το Καλαμίτσι, στον οποίο υπόσχεται στέγη, διατροφή για εννέα μήνες και κατάλληλο οίκημα για σχολείο. Μετά την υπογραφή των σχετικών συμφωνητικών, αρχίζουν οι εγγραφές των μαθητών. Την πρώτη τριμηνία ήλθαν από το χωριό Μαθές οκτώ μαθητές, την δεύτερη δώδεκα και την τρίτη τριμηνία συγκεντρώθηκαν και από άλλα χωριά 95 μαθητές.

Το 1898 ορίσθηκε από τους κατοίκους της Αλμυρούπολης η ημέρα δοξολογίας υπέρ του αυτοκράτορα της Ρωσίας Νικολάου και της Τσαρίνας, κατά την οποία προσήλθαν περίπου δυο χιλιάδες κόσμου, ρίχτηκαν οι απαραίτητοι πυροβολισμοί και συνετάχθη έγγραφο, το οποίο μετά την υπογραφή του από τους παρευρισκόμενους απεστάλη δια του Ρωσικού Προξενείου Ρεθύμνου στον Τσάρο. Συντάχθηκε μάλιστα και υπεγράφη και αίτηση για να επιδοθεί από επιτροπή στον ναύαρχο Σκρύδλωφ με την οποία εζητείτο να υπαχθεί η περιοχή, από το Στενό του Αλμυρού και πέρα, στον Ρωσικό τομέα, ελπίζοντας ότι οι Ρώσοι θα φρόντιζαν όχι μόνο για την εξυγίανση του τόπου αλλά και για την ασφάλεια των κατοίκων. Αλλά διαμάχες και προσωπικές αντιλήψεις ματαίωσαν τελικά το σχέδιο και η περιοχή παρέμεινε στον Ιταλικό τομέα.

Ξένοι ναύτες στις εκβολές του ποταμού.

Με πρόσκληση του Παπαδογιαννάκη ήλθαν από την Μονή της Αγίας Τριάδας Ακρωτηρίου οι Αποκορωνιώτες αρχιμανδρίτες Καλλιβρετάκης και ο θεολόγος καθηγητής Γερμανός Αποστολάκης και ετέλεσαν μνημόσυνο υπέρ των πεσόντων, στην εκκλησία του Προφήτη Ηλία στην τοποθεσία Τρουλλί, όπου είχε στηθεί μεγάλο κενοτάφιο στολισμένο με μυρτιές και δάφνες.

Αργότερα αποστέλλεται άλλη αναφορά με χίλιες περίπου υπογραφές προς τον Πρόεδρο της Επαναστατικής Συνελεύσεως Ι. Σφακιανάκη, με την οποία εζητείτο η εγκατάσταση της έδρας του νομού Αποκορώνου - Σφακίων στην Αλμυρούπολη. Για την επίτευξη μάλιστα του σκοπού αυτού, η Πρωτοβουλία πήγε στα Χανιά ώστε με άλλα μέλη της Επαναστατικής Συνελεύσεως να συναντήσουν τον Σφακιανάκη, αλλά μόλις επλησίαζαν στο σπίτι του Βενιζέλου στη Χαλέπα, όπου στεγαζόταν το Προεδρείο της Επαναστατικής Συνελεύσεως, έμαθαν ότι είχαν αρχίσει οι σφαγές των χριστιανών από τους Τούρκους στο Ηράκλειο.

Οι ενέργειες για την προώθηση των θεμάτων της Αλμυρούπολης επέσυραν και την προσοχή του Τύπου και έτσι η εφημερίδα "Ηράκλειον" δημοσίευσε ανταπόκριση για την πρόοδο της κωμόπολης.

Κρητική Πολιτεία - Γεωργιούπολη

Το 1898 η Κρήτη αυτονομείται και έρχεται ο Πρίγκηπας Γεώργιος ως πρώτος Ύπατος Αρμοστής της Κρητικής Πολιτείας. Το 1899 η Πρωτοβουλία επισκέπτεται τα Χανιά και επιδίδει στον Αρμοστή αναφορά με την οποία ζητείται η εγκατάσταση της έδρας του νομού στην Αλμυρούπολη. Παράλληλες ενέργειες έχουν ως αποτέλεσμα την έκδοση απόφασης της Δημοτικής Επιτροπείας του Δήμου Μαθέ στις 8 Μαΐου 1899 η οποία *“... ψηφίζει όπως, εις ανάμνησιν της απελευθερώσεως της ημετέρας πατρίδος, μετονομασθή η Αλμυρούπολις εις Γεωργιούπολιν και τιμηθεί ούτω ο θαλερός βλαστός του βασιλικού οίκου Πρίγκηπος Γεωργίου και προς ανάμνησιν των λαμπροτάτων τούτων γεγονότων της Κρητικής Ιστορίας...”*. Ανατίθεται στον Δημαρχεύοντα Πάρεδρο Γεώργιο Μπεμπιράκη και στους πρόκριτους Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη και παπά Ιωάννη Μουσουράκη Σακελλαρίου να μεταβούν και να επιδόσουν ιδιοχείρως στον Αρμοστή το ψήφισμα το οποίο ήταν επίσης υπογεγραμμένο από τους Α. Τζομπανάκη, Α. Γωνιωτάκη, Ν. Γιάνναρη, Ν. Μαρκάκη, Μ. Λογιάκη και Κ. Μουζουράκη.

Όταν δε Νομάρχης του νομού Σφακίων ορίσθηκε ο Στυλ. Φωτάκης, η Πρωτοβουλία συνέστησε στον δάσκαλο του χωριού να διδάξει τους μαθητές το τροπάριο των τεσσάρων εκ Λάμπης Αγίων Μαρτύρων της επαρχίας Αγ. Βασιλείου, απ' όπου καταγόταν ο Φωτάκης, το οποίο και έψαλλαν οι 105 μαθητές του σχολείου της Γεωργιούπολης όταν, στις 12 Ιουνίου 1899, ο νομάρχης ήλθε στην έδρα του.

Την εποχή αυτή βρισκόταν στα Χανιά σαράντα περίπου οικογένειες από τον Καύκασο, στους οποίους και γνωστοποιείται από την Πρωτοβουλία ότι τους παραχωρούνται οικοπέδα για να οικοδομήσουν, καθώς και η διαβεβαίωση ότι και από τους κτηματίες των γύρω χωριών θα τους δοθούν αγροί για καλλιέργειες.

Το 1899 προκηρύσσεται μειοδοσία φανεράς δημοπρασίας για την κατασκευή 13 χανδάκων και την εκχωμάτωση 2.500 κ.μ. στη Γεωργιούπολη για την αποξήρανση των ελών. Η επαναληπτική δημοπρασία είχε ορισθεί για την Κυριακή 9 Ιανουαρίου 1900 στην κωμόπολη και η πληρωμή θα γινόταν τμηματικά στον δικαιούχο εργολάβο ανάλογα

με την πρόοδο του έργου. Τον ίδιο χρόνο επίσης είχε προκηρυχθεί μειοδοτική δημοπρασία για την επισκευή της γέφυρας των Βρυσών, σύμφωνα με τα σχέδια του μηχανικού Μιχαήλ Σαββάκη. Ο προϋπολογισμός του έργου ήταν 2.682 δρχ. και η δημοπρασία είχε ορισθεί να γίνει στη Γεωργιούπολη την Κυριακή 26 Σεπτεμβρίου του 1899.

Γέφυρα Βρυσών.

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας χορηγεί κονδύλι 6.000 δρχ. για την εξυγίανση της περιοχής και συγκεκριμένα για το άνοιγμα χανδάκων “*επί της προς ανατολās της κωμοπόλεως λασπώδους εκτάσεως*”. Όταν ήλθε ο μηχανικός για να κάνει τα σχέδια του και να κανονισθεί το βάθος και το πλάτος, του υποδείχθηκε ότι τα χαντάκια έπρεπε να διευθύνονται κάθετα προς τη θάλασσα και έτσι να διευκολύνεται η ελεύθερη ροή των υδάτων και το βάθος τους να κανονισθεί σε ενάμισυ μέτρο και το πλάτος στο ένα μέτρο, ενώ η επιφάνειά τους θα έπρεπε να είναι πενήντα περίπου εκατοστά από την επιφάνεια της γης. Αλλά τελικά τα σχέδια διαμορφώθηκαν διαφορετικά, μερικά χαντάκια ανοίχθηκαν όχι κάθετα προς τη θάλασσα, υδροχαρή φυτά φύτεψαν αργότερα μέσα σ’ αυτά και εμπόδιζαν την ελεύθερη ροή του νερού και βαθμιαία τα χαντάκια αυτά αχρηστεύθηκαν.

Αλλά διάφορες φήμες που κυκλοφορούν δυσφημίζουν την περιοχή:

Λεγόταν ότι ήταν ανθυγιεινός τόπος, με επικίνδυνες και μεταδοτικές ασθένειες, καθώς επίσης ότι τα νερά των ποταμών που έρριρεαν υπογείως προερχόταν από την λίμνη του Κουρνά και η συνεχής ροή τους θα εμπόδιζε την εξυγίανση της περιοχής. Εξ' αιτίας των διαδόσεων αυτών ήταν ανάγκη να διοχετευθούν τα νερά της λίμνης αλλού για να επιτευχθεί η αποξήρανση των ελών της Γεωργιούπολης, πράγμα αδύνατο αφού η διοχέτευση των νερών της λίμνης χρειαζόταν για να πραγματοποιηθεί κονδύλι χιλιάδων λιρών. Το αποτέλεσμα της κυκλοφορίας αυτών των δυσφημιστικών διαδόσεων ήταν να ελαττωθεί η κίνηση προς την Γεωργιούπολη, αφού οι άνθρωποι φοβόταν να πιούν νερό από εκεί ή πίστευαν ότι θα άρχιζαν να υποφέρουν από πυρετούς.

Έρχεται στη Γεωργιούπολη ο Αριστείδης Μουράτογλου, διευθυντής του Γεωργικού Σταθμού Αττικής, ο οποίος με εντολή του Συμβούλου των Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας, είχε έλθει για να εξετάσει γεωργικά ζητήματα της Κρήτης. Ο Μουράτογλου εξέτασε το θέμα της εξυγίανσης της Γεωργιούπολης, συνέταξε έκθεση στην οποία ανέφερε ότι τα έλη προερχόταν από την κακή ροή των υδάτων των τεσσάρων ποταμών, των οποίων και κάνει εκτενή περιγραφή για το πλάτος και το μήκος τους. Για την άρδευση και τη χρήση των υδάτων φρονούσε ότι με κατάλληλα ανυψωτικά μηχανήματα θα μπορούσε να υδρευθεί ολόκληρη η πεδιάδα της Γεωργιούπολης την οποία υπολόγιζε σε 25 χιλιάδες στρέμματα - αυτή η πεδιάδα άλλωστε αν και γονιμότητα δεν εκαλλιεργείτο σωστά με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η φυσική ροή των υδάτων και να σχηματίζονται έλη. Σύμφωνα με τον Μουράτογλου ο κανονισμός των υδάτων των ποταμών Αλμυρού, Βλυκάδας, Περαιστικού, Βρυσών και Δέλφινι ήταν εύκολος και ολιγοδάπανος και επιβαλλόταν η άμεση αποξήρανση των ελών, όχι μόνο για να εξυγιανθεί η περιοχή αλλά και για να αποδοθεί στην καλλιέργεια μεγάλη έκταση, γόνιμη μεν αλλά ανεκμετάλλευτη.

Ανακεφαλαιώνοντας ο Μουράτογλου επισημαίνει ότι ήταν απαραίτητο να επιδιωχθεί με τα αναγκαία έργα η πιο σωστή και πυκνότερη καλλιέργεια και δενδροφύτευση για την αποξήρανση από τα έλη. Ακόμη να υποστηριχθεί η ανάπτυξη του λιμανιού της Γεωργιούπολης οπότε και οι γεωργοί από την γύρω περιοχή χωρίς ημεραργίες αλλά κάτω από πολύ συμφέροντες όρους θα μπορούσαν να εμπορεύονται τα προϊόντα τους. Τέλος η λίμνη του Κουρνά αποδεικνυόταν ότι πολύ λίγη επίδραση είχε

στην υγιεινή κατάσταση της περιοχής και ότι αν τα νερά της εκρησιμοποιούντο για άρδευση θα ήταν μεν πολύ ωφέλιμο αλλά με τα δεδομένα της εποχής ήταν πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθούν τα σχετικά έργα για οικονομικούς - και όχι μόνο - λόγους.

Το 1900 πραγματοποιείται εκδρομή της Χωροφυλακής από τα Χανιά στο Ρέθυμνο. Οι κάτοικοι της Γεωργιούπολης φρόντισαν να βρεθούν τα απαιτούμενα οικήματα για διανυκτέρευση αλλά και τρόφιμα για την φιλοξενία των αξιωματικών. Έσπευσαν να τους προϋπαντήσουν και συγκεντρώθηκαν όλοι στην πλατεία της Γεωργιούπολης όπου και τελέσθηκε δοξολογία στο ύπαιθρο και το βράδυ παρετέθη δείπνο από μεν τον Νομάρχη προς τους αξιωματικούς και από τους κατοίκους προς τους χωροφύλακες.

Επαναλαμβάνονται οι ενέργειες για την ανέγερση ναού αλλά και πάλι παρεμβάλλονται εμπόδια. Καταβάλλονται προσπάθειες μέσω του Νομάρχη Σφακίων και του Δημάρχου της Γεωργιούπολης για τη σύναψη δανείου από την Εθνική Τράπεζα (300 εικοσόφραγκα) για να οικοδομηθεί κατάλληλο οίκημα για την εγκατάσταση του Πρωτοδικείου Σφακίων. Και πράγματι ελήφθη το δάνειο και ανεγέρθη το κτίσμα αλλά με το υπ' αριθμ. 58 Διάταγμα του Έπατου Αρμοστή παρατείνεται για ένα εννεάμηνο η προσωρινή μετάθεση της έδρας του Πρωτοδικείου Σφακίων από τη Γεωργιούπολη στον Βάμο. Με το υπ' αριθμ. 83 Ηγεμονικό Διάταγμα παρατείνεται αργότερα επ' αόριστον η μετάθεση της έδρας του Πρωτοδικείου και καταργείται το προηγούμενο υπ' αριθμ. 58 Διάταγμα.

Το 1901 έρχεται στη Γεωργιούπολη ο ορυκτολόγος Ιωάννης Δοανίδης και μετά από παράκληση του Παπαδογιαννάκη πηγαίνει στη λιμνη του Κουρνά και συντάσσει έκθεση προς υποβολή στην Κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας, σχετικά με τα νερά και την τοποθεσία εκβολής τους. Ο Δοανίδης ανέφερε χαρακτηριστικά για τη Γεωργιούπολη: *“Περιελθών εσχάτως την επαρχίαν Αποκορώνου είχον την ευκαιρίαν να αντιληφθώ την μαστίζουσαν την Γεωργιούπολιν και τα περίχωρα αυτής κακοδαιμονίαν, την οφειλομένην εις τα λιμνάζοντα εκεί ύδατα και τους εξ’ αυτών πυρετούς. Εν τούτοις η χώρα αύτη πολυειδώς υπό της φύσεως ευνοηθείσα και ευρισκομένη εις μέρος της νήσου παράλιον και προς τας συγκοινωνίας κεντρικόν, έχουσα δε έδαφος γόνιμον και ικανόν δια καλλιιεργείας, δύναται, αποξηραιομένων των ελών, ευφωρώτατη ν’ αποδειχθή...”*

Οι πηγές του Αλμυρού σε φωτογραφία Μιχαήλ Δέφνερ.

Αλλά στη Γεωργιούπολη ήλθαν και οι γιατροί Ιωάννης Σουμαρίπας, Γεώργιος Καμπάνης και Γεώργιος Τσεπετάκης, ύστερα από το υπ' αριθμ. 455 έγγραφο του Συμβούλου των Εσωτερικών, για να εξετάσουν την κατάσταση "από υγιεινής απόψεως". Στο πόρισμά τους, ύστερα από επιτόπια μελέτη ανέφεραν ότι "το μέρος όπου κείται η Γεωργιούπολις και εν γένει όλη η πεδιάς αυτής παρουσιάζωσιν όλας τας συνθήκας αίτινες καθιστώσιν τόπον τινά ελώδη και συνεπώς πυριπτογόνον περί τούτου ουδεμία αμφιβολία υπάρχει διότι και ταφάνη (;) τα έλη τα σχηματιζόμενα ένθεν δε κατά το μήκος της παραλίας εις μακράν έκτασιν ταύτης εκ των αναβρυόντων εκ του εδάφους υδάτων. Αλλά το ότι το μέρος τούτο είναι ελώδες δεν έπεται εκ τούτου ότι είναι και απαραίτητον να καταδικασθή και ως ακατοίκητον διότι γνωστού όντος ότι οι ελογενείς πυρετοί οι ενδημικοί εις τα ελώδη μέρη εμφανίζονται κατ' επιδημίας και ωρισμένην σχεδόν περίοδον του έτους, καθ' ην διάφοροι μετεωρολογικά και εδαφικά συνθήκαι υποβοηθούσι την ανάπτυξιν του ελείου μιάσματος γνωστού δ' όντος ότι πάντα τα κρούσματα ελειογενών πυρετών. Επίσης τα παρατηρούμενα εκ της περιόδου ταύτης είνε απλαί υποτροπαί αι εισερχόμεναι παρ' ατόμοις οίτινες φέρουσιν ήδη εν αυτοίς από προηγούμενης μολύνσεως το ελείον μίasma και ως τοιούτον κατά συνέπειαν δυνάμενοι να αποκρούσωσι το ήδη μεμολυσμένων άτομον, καίτοι αν μη τοιούτον έπεται ότι τα μέρη ταύτα δύνανται να κατοικώνται εντός της περιόδου

ταύτης άνευ ουδενός σχεδόν κινδύνου δια την υγείαν των κατοίκων. Επειδή δε αι συνθήκαι αύται συμπίπτουσι κατά τους μήνας Μάϊον, Ιούνιον, Ιούλιον, Αύγουστον, Σεπτέμβριον και Οκτώβριον, κατά τους οποίους επομένως αναπτύσσονται αι επιδημιαί των ελωδών πυρετών, έπεται ότι κατά τους λοιπούς μήνας του έτους, ήτοι τον Νοέμβριον, Δεκέμβριον, Ιανουάριον, Φεβρουάριον και Μάρτιον και Απρίλιον οι πυρετοί ούτοι δεν αναπτύσσονται ειμή εις τους από των μηνών της προηγούμενης περιόδου μολυθέντας και τότε ως υποτροπαί ως είπομεν. Κατά συνέπειαν κατά τους μήνας τούτους δύνανται να μένωσι οι υπάλληλοι εις το μέρος περί ου πρόκειται. Επειδή σήμερον θεωρούμεν την Γεωργιούπολιν κατοικήσιμον κατά τους μήνας τούτους, συν τω χρόνω όμως πολλαπλασιαζομένων των ήδη λίαν επιτυχώς κατασκευασμένων και επιτυχόντων του σκοπού των εξυγιαντικών έργων της διελευκάνσεως εδάφους, δύναται βαθμηδόν να εξυγιανθή αύτη και να καταστή μονίμως και διαρκώς κατοικήσιμος διότι άπαντα τα εν τη πεδιάδι ταύτη έλη, δύνανται να εκλείψωσι δι' αποξηράνσεως και διαλευκάνσεως του εδάφους δια καλλιεργειών αυτού και δια φυτεύσεως παντός μεν δένδρου, αλλ' ιδίως ευκαλύπτων και πεύκων".

Ο Δήμος Μαθέ μετονομάζεται σε Δήμο Γεωργιουπόλεως, προσαρτώνται τα χωριά Καλαμίτσι και Εξώπολη, συμπληρώνεται ο αριθμός των κατοίκων (ήταν πάνω από 5.000) και με το υπ' αριθμ. 23 Διάταγμα της 7ης Μαρτίου 1902, ο Δήμος Γεωργιουπόλεως κατατάσσεται από Β' τάξεως σε Α' τάξεως Δήμο.

Γεωργιούπολη - Άποψη από τη θάλασσα

Τον Απρίλιο του 1902 με το Ηγεμονικό Διάταγμα αριθμ. 66 η Γεωργιούπολη ορίζεται ως πρωτεύουσα του νομού Σφακίων για τους μήνες από Νοέμβριο μέχρι και Απρίλιο κάθε έτους και για τους λοιπούς μήνες ο Βάμος, αλλά με το Διάταγμα αριθμ. 231, τον Νοέμβριο του ίδιου έτους ανακαλείται το προηγούμενο και ορίζεται προσωρινά ως πρωτεύουσα ο Βάμος *“μέχρι πέρατος των εν ενεργεία εξυγιαντικών έργων εν Γεωργιουπόλει”*.

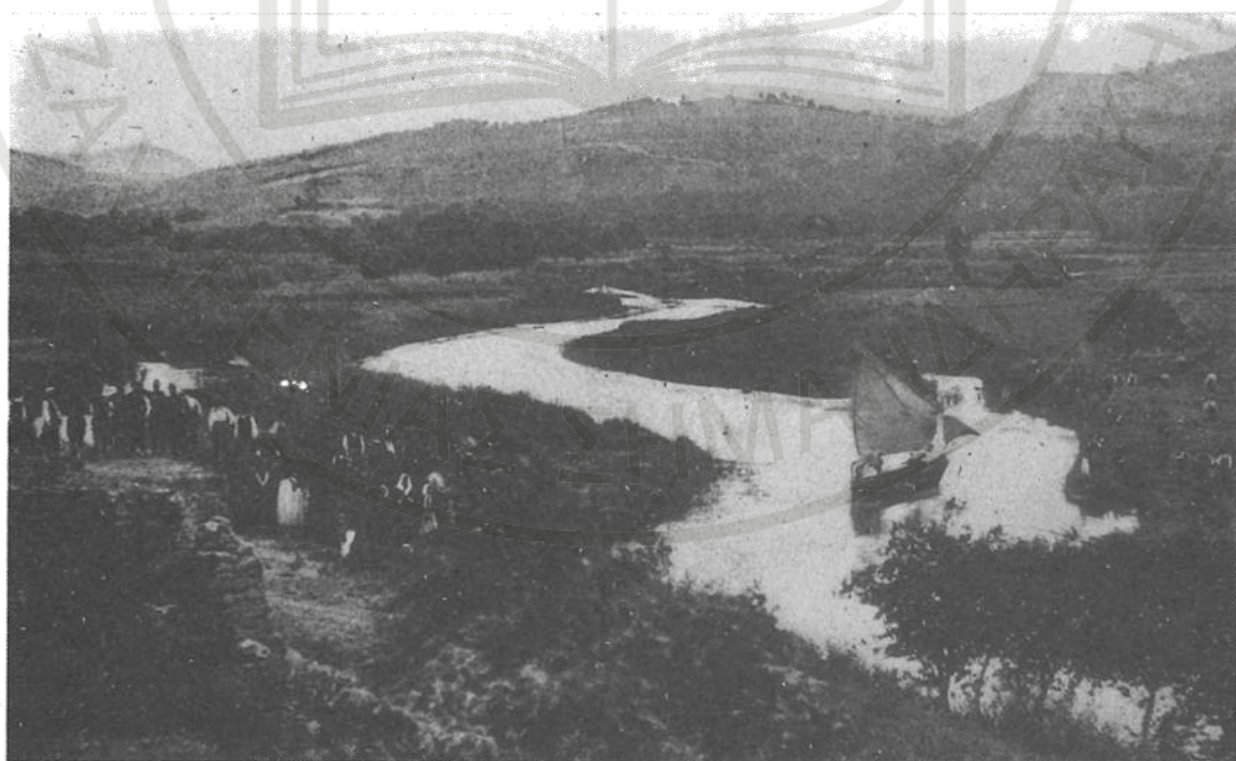
Η Πρωτοβουλία υπό τον Παπαδογιαννάκη προχωρεί σε καλλιέργειες και στη δημιουργία κήπου στην προκυμαία, ξεριζώνει τα υδροχαρή φυτά και φυτεύει δενδρύλλια, άνθη και πρασινάδες ώστε μετά από ένα χρόνο η πρώην λιμνάζουσα περιοχή να μετατραπεί σε ανθώνα.

Τον Μάιο το 1902 ο Κωνσταντίνος Μάνος είχε αποστείλει την παρακάτω απάντηση σε σχετική επιστολή του Παπαδογιαννάκη: *“... Εις απάντησιν της υπό χρονολογίαν 7 Μαΐου ε.ε. υμετέρας επιστολής σας γνωρίζω ότι ο Κυρ. Πρωτοπαπαδάκης εργαζόμενος παρ’ εμοί υδραυλικός αναχωρεί νυν περατωθείσης της εργασίας συνεπώς δεν είναι δυνατόν να έλθη και εκτελέση τας μελέτας ας αναφέρετε. Αλλ’ είναι ήδη ενταύθα ο κ. Ανταιγιόν καθηγητής του Πανεπιστημίου της Λίλλης της Γαλλίας και μέλος της γεωγραφικής αποστολής εν Κρήτη όστις θα έλθει και εις τα μέρη σας προς εκτέλεσιν της αποστολής του. Θέλω δε τον παρακαλέσω τότε να μελετήση τα υδραυλικά της Γεωργιουπόλεως και ελπίζω ότι δεν θέλει αρνηθεί την εκτέλεσιν της παρακλήσεώς μου, οπότε θέλετε ευτυχήση να τύχητε μελέτης περιβαλλομένης υπό επιστημονικού κύρους ανεγνωρισμένου...”* Και πράγματι έρχονται από τις ανατολικές επαρχίες τα μέλη της Γαλλικής αποστολής μεταξύ των οποίων και ο Ανταιγιόν, ο οποίος αφού πληροφορήθηκε για την προηγούμενη ανθυγιεινή κατάσταση και ύστερα από παράκληση του Παπαδογιαννάκη περιοδεύει σ’ ολόκληρη την τέως λιμνάζουσα έκταση από την παραλία και τις όχθες των τεσσάρων ποταμών. Ο Ανταιγιόν αποφάνθηκε ότι στα υφαλμυρα νερά δεν αναπτύσσονται ανωφελείς κώνωπες και τόνισε ότι ήταν ανάγκη να κοπούν τα υδροχαρή φυτά μέσα στους ποταμούς καθώς και οι “βρωμοξυλίες” δηλαδή τα παρόχθια δενδρύλλια. Συνέστησε ακόμη να ξεριζωθούν άχρηστα δέντρα και να φυτευθούν ευκάλυπτοι, και ανέτρεψε τον ισχυρισμό των τριών γιατρών Σουμαρίπα, Καμπάνη και Τσεπετάκη, σημειώνοντας ότι οι ισχυρισμοί τους ήταν αβάσιμοι. *“Μετέβην”* τονίζει ο Ανταιγιόν *“εις πολλά άλλα μέρη τα οποία υπό υγιεινήν έποψιν ήσαν*

πλέον ελώδη και ανθυγιεινά από το μέρος σας. Και τώρα ερχόμεθα εκ του χωρίου "Περάματος" Μυλοποτάμου το οποίον είναι πολύ ελώδες και ανθυγιεινόν. Εν τούτοις ως είδον εκεί κατοικώσιν αι Αρχαι". Ο Ανταιγιόν θεωρούσε ότι οι κάτοικοι θα έπρεπε να καθαρίσουν τον τόπο και η κυβέρνηση να δημιουργήσει ιχθυοτροφεία στα ποτάμια και στη λίμνη του Κουρνά, υποσχέθηκε δε ότι θα έστελνε ιδιαίτερη έκθεση, πιστεύοντας ότι η Γεωργιούπολη μετά το τέλος των εκτελούμενων εξυγιαντικών έργων και τη φύτευση ευκαλύπτων θα είχε εξασφαλίσει τις υγιεινές συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της.

Στις 4 Μαρτίου του 1903 ο Υπατος Αρμοστής Γεώργιος επισκέπτεται τη "συνόμισά" του όπως την έλεγε όπου και τυχαίνει θερμής υποδοχής, και ενημερώνεται τόσο για την ιστορία της περιοχής αλλά και για το φλέγον θέμα της εξυγίανσης της Γεωργιούπολης.

Στις 29 Απριλίου του ίδιου χρόνου το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Γεωργιουπόλεως ζητά από την Βουλή των Κρητών την ίδρυση στην κωμόπολη Γεωργικού Σταθμού, τη σύσταση αλαταποθήκης και την κατασκευή δημόσιας οδού, κι ακόμη να χορηγηθεί κονδύλι για την εκβαθυνση του πλωτού ποταμού Αλμυρού, για να ελλιμενίζονται τα ιστιοφόρα και να διευκολυνθεί η ταχύτερη μεταφορά προϊόντων και εμπορευμάτων.

Πλωτός ποταμός Γεωργιουπόλεως.

Αλλά το Ηγεμονικό Συμβούλιο, ύστερα και από το υπ' αριθμ. 3538 έγγραφο της Νομαρχίας Σφακίων και τη γνωμοδότηση και έκθεση των τριών γιατρών για το αν θα έπρεπε να μεταφερθεί η έδρα του νομού Σφακίων, αποφασίζει παμψηφεί να προωθηθεί Ηγεμονικό Διάταγμα που θα όριζε ότι μέχρι να εκλείψει η υφιστάμενη ανθυγιεινή κατάσταση στη Γεωργιούπολη, η έδρα του Νομού - όπως και των υπολοίπων Αρχών - Σφακίων θα ήταν στον Βάμο για όλο το χρόνο και όχι μόνο τους μήνες από Μάιο έως και τον Οκτώβριο. Την εποχή αυτή η Γεωργιούπολη διαθέτει αδιαίρετο Δημοτικό Σχολείο, Ταχυδρομικό Γραφείο και Τελωνειακό Σταθμό που υπάγεται στο Υποτελωνείο Καλυβών. Ασκεί μικρό εισαγωγικό και εξαγωγικό εμπόριο, με ιστιοφόρα, όπως προαναφέρθηκε, από τον κόλπο του Αλμυρού και τα προϊόντα που παράγονται στην περιοχή είναι δημητριακά, λάδι, κρασί, βαμβάκι, λινομέταξα, πολλά οπωρικά, χαρούπια και κτηνοτροφικά προϊόντα.

Το 1904 τα Δημοτικά Συμβούλια Φρε, Γεωργιουπόλεως και Λαππαίων με δημοψηφίσματα προς τον Αρμοστή ζητούν τη συνδρομή του για τη πρόοδο της κωμόπολης και ο Σύμβουλος Αριστείδης Κριάρης χορηγεί ποσόν 150 δρχ. για την εκβάθυνση του Αλμυρού. Αλλά η Γεωργιούπολη υποφέρει όχι μόνο από τα έλη και τις πολιτικές συγκυρίες, όπως το κίνημα του Θερίσου το 1905, αλλά και από τις άσχημες φήμες που την παρουσιάζουν ως τόπο ανθυγιεινό και επικίνδυνο, με αποτέλεσμα όχι μόνο την μη εγκατάσταση νέων κατοίκων και επαγγελματιών, και την εγκατάλειψη και απομάκρυνση και των ήδη εγκατεστημένων εκεί κατοίκων, αλλά και την αποφυγή ακόμη και διέλευσης από εκεί των μετακινουμένων από τις ανατολικές ή δυτικές επαρχίες του νησιού.

Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως

Το 1906 ιδρύεται από τον Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη που τόσο είχε προσφέρει στη δημιουργία και ανάπτυξη της Γεωργιούπολης, η Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως. Συγκεκριμένα στις 5 Φεβρουαρίου 1906 συντάσσεται το παρακάτω επίσημο πρακτικό στο οποίο επισυνάπτεται και κατάλογος των ιδρυτών και εταίρων της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως και το οποίο αναφέρει επί λέξει τα εξής:

“Συνελθόντες σήμερον 5 Φεβρουαρίου ημέραν Κυριακήν εν Γεωργιουπόλει οι κάτωθεν υποφαινόμενοι, προς σύστασιν Γεωργικής Εταιρείας εν αυτή, ής σκοπός έσται η ταχεία αναπτυξίς και πρόοδος της Γεωργίας ανά την Νήσον, η εξυγίανσις των νοσωδών μερών και η ίδρυσίς τμήματος αλιείας, ιχθυοτροφίας και προστασίας των ζώων και πτηνών, προέβημεν εις σύνταξιν και έγκρισιν καταστατικού, συγκειμένου εξ 28 άρθρων, αποφασίζομεν είτα και εκ συμφώνου εκλέγομεν τριακονταμελές Συμβούλιον προς διοίκησιν των της Εταιρείας, ου η ισχύς άρχεται μετά την σύνταξιν του καταστατικού της Εταιρείας γενομένην και την έγκρισιν της Κυβερνήσεως, αποτελούμενον εκ των κυρίων:

*Μιλτιάδου Παπαδογιαννάκη εμπόρου ως Προέδρου
Ιωάννου Μουζουράκη Σακελαρίου, Αντιπροέδρου
Εμμανουήλ Βαλαδάκη διδασκάλου, Γραμματέως
Βαρδή Καβρουδάκη εμπόρου, ως Ταμίου
Κυριάκου Αλιγизάκη διδασκάλου
Γεωργίου Γαλάνη Νομάρχου Σφακίων
Ιωσήφ Μανουσoμανωλάκη Δημάρχου Ασκύφου
Εμμανουήλ Μανουσέλη Δημάρχου Καλλικράτους
Ευσταθίου Παπαδάκη Δημάρχου Λαππαίων
Ευσταθίου Περουλή Δημάρχου Βάμου
Μιχαήλ Διγενή Δημάρχου Φρε
Ηρακλέους Μανταδάκη δημαρχεύοντος Γεωργιουπόλεως
Παύλου Αναγνωστάκη κτηματίου
Χρήστου Βολουδάκη κτηματίου*

Ανδρέου Χατζηβουρδουμπάκη αρχηγού
Εμμανουήλ Θεοδωράκη ιατρού
Μανούσου Παπαδογιάννη φοιτητού
Παύλου Ζολινδάκη Γυμνασιάρχου
Χαραλάμπους Πωλογεώργη δικηγόρου
Γεωργίου Φραγκιαδάκη οπλαρχηγού
Γρηγορίου Α. Μοράκη Ελληνοδιδασκάλου
Μανούσου Χατζηγρηγοράκη κτηματίου
Σταματίου Μυλωνογιαννάκη αρχηγού
Γεωργίου Πανηγυράκη δικηγόρου
Ιωάννου Παπαδάκη δικηγόρου
Ανδρέου Πολέντα υπαλλήλου
Ιωάννου Γ. Παπαδάκη δημοσιογράφου
Ελευθερίου Κιαγιάδακη κτηματίου
Γεωργίου Δασκαλογιάννη δικηγόρου
Κωνσταντίνου Φούμη δικηγόρου
Προς ους εντελλόμεθα την πλήρη εφαρμογή του υφ' ημών συνταχθέντος καταστατικού συμφώνως τοις υπό των άρθρων αυτού οριζομένοις.

Εν Γεωργιουπόλει τη 5 Φεβρουαρίου 1906"

Η παράθεση των ονομάτων και ιδιοτήτων των μελών του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου της Εταιρείας έγινε για να καταδειχθεί ότι σ' αυτήν συμμετείχαν άτομα με διάφορα επαγγέλματα και αξιώματα και όχι μόνο εκείνα τα αποκλειστικά σχετιζόμενα με τη γεωργία.

Αυθημερόν το Διοικητικό Συμβούλιο υποβάλλει με αίτησή του το Καταστατικό προς την Ανωτέρα Διεύθυνση των Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας. Ο Ύπατος Αρμοστής Πρίγκηπας Γεώργιος με το Διάταγμα 39 της 9ης Μαρτίου 1906 εγκρίνει το Καταστατικό της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως, με την επισήμανση ότι η Εταιρεία ώφειλε να υποβάλλει κατ' έτος τον ισολογισμό της στην Ανωτέρα Διεύθυνση των Εσωτερικών. Κάθε τροποποίηση έπρεπε να υποβάλλεται για έγκριση, ενώ το Διάταγμα μπορούσε να ανακληθεί σε περίπτωση παράβασης όρων του Καταστατικού ή του εγκριτικού Διατάγματος.

Το Διάταγμα του Αρμοστή και το Καταστατικό της Εταιρείας δημοσιεύθηκαν στην Επίσημη Εφημερίδα της Κρητικής Πολιτείας, αλλά και εκδόθηκαν από την Εταιρεία σε αυτοτελές φυλλάδιο που κυκλοφόρησε με τη σφραγίδα της στο εξώφυλλο. Το Καταστατικό είχε ως εξής:

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Σκοπός και εργασία της Εταιρείας

Άρθρον 1. Ιδρύεται εν Γεωργιουπόλει Εταιρεία Γεωργική, σκοπούσα την πρόοδον της Γεωργίας και την εξυγίανσιν νοσωδών μερών.

Άρθρον 2. Την επίτευξιν των σκοπουμένων επιδιώκει διά των εξής εργασιών:

Α') Δια της προμηθείας και διαδόσεως ανά την νήσον

1) Κατάλληλων αρότρων, μηχανών και εργαλείων.

2) Καθαρού θείου, θειϊκού χαλκού και παντός άλλου φαρμάκου, χρήσιμου εις πρόληψιν ή θεραπείαν φυτικών νόσων.

3) Σπόρων νέων δημητριακών, οσπρίων, ζωοτροφικών φυτών, καπνού, βάμβακος κλπ. εκ των αποδεδειγμένων, δυναμένων να ευδοκμήσωσιν υπό καλούς οικονομικούς όρους εις την νήσον, ή σπόρων εγχωρίων βελτιωμένων ή και απλώς καθαρών.

4) Εκλεκτών οπωροφόρων δένδρων ή εμβολίων τοιούτων, ων η καλλιέργεια δύναται να είναι επικερδής και κυρίως εκείνων, ων οι καρποί δύνανται να ευρίσκωσιν αγοράν καταναλώσεως ιδίως εν τω εξωτερικώ.

5) Ανόσου σπόρου μεταξοσκώληκος προς ευρυτέραν διάδοσιν της σπρωτοτροφίας, ούτως ώστε να καταστή αυτή ή κατ' εξοχήν εθνική και κατ' οίκον βιοτεχνία.

6) Χημικών λιπασμάτων

Β') Διά της συστάσεως (εν τη έδρα της εταιρείας και αλλαχού) ή συντηρήσεως ιδία δαπάνη ή δια συμμετοχής εις τας δαπάνας:

1) Φυτωρίων μορεών, την εμφύτευσιν μορεώνων και λοιπών οπωροφόρων και εξυγιαντικών δένδρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Περί Εταίρων.

Άρθρον 3. Ο αριθμός των Εταίρων είναι απεριόριστος ήτοι: α) τακτικοί, β) επίτιμοι, γ) αντεπιστέλλοντες.

α) Τακτικοί εταίροι εκλέγονται προτάσει ενός μέλους του Συμβουλίου, κτηματία, γεωργοί, κτηνοτρόφοι και οι μετερχόμενοι οιαδήποτε γεωργικήν βιοτεχνίαν, αλλά και πάντες οι επιθυμούντες να συντελέσωσιν εις την επιτυχίαν του σκοπού της Εταιρείας.

β) Επίτιμοι εκλέγονται υπό του Διοικητικού Συμβουλίου, προτάσει τριών μελών αυτού, άνδρες παρασχόντες ή δυνάμενοι να παράσχωσι σπουδαίας υπηρεσίας εις την εταιρείαν, ής σκοπός είναι η γεωργική πρόοδος του τόπου, δια δωρεών ή άλλων μέσων.

γ) Αντεπιστέλλοντες εταίροι εκλέγονται, ως ανωτέρω, πάντες οι δυνάμενοι να συντελέσωσιν υπέρ του σκοπού της εταιρείας.

Άρθρον 4. Οι εταίροι απεκδύονται εντός του κύκλου της δράσεως της Εταιρείας πάσης πολιτικής ή κομματικής χροιάς.

Άρθρον 5. Οι τακτικοί εταίροι καταβάλλουσι ετησίως συνδρομήν 5 δραχ. οι δε επίτιμοι και αντεπιστέλλοντες εις ουδεμίαν ωρισμένην συνδρομήν υπόκεινται.

Άρθρον 6. Αναγράφονται εκ των εταίρων 1) Ιδρυταί, οι καταβαλόντες εφ' άπαξ δραχ. 50 2) Δωρηταί, οι καταβαλόντες τουλάχιστον εφ' άπαξ δραχμάς 100 3) Ευεργέται, οι καταβαλόντες άνω των 200 δραχμών.

Τα ονόματα πάντων τούτων αναγράφονται επί πίνακος, αναρτωμένου εν τη αιθούση των συνεδριών του Διοικητικού Συμβουλίου.

Καταστατικόν
Γεωργικῆς Εταιρείας

Μεράδαμος Α'.
Ενωσὶς καὶ ἐργασία τῆς ἑταιρείας.

Ἄρθρον 1.

Ἐπικύβηται ἐν Γεωργικῇ Εταιρείᾳ Γεωργική,
συνοψίζουσα τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἐξυμνίαν τοσο-
δὲν μερῶν.

Ἄρθρον 2.

Τὸ ἐντικύβηται τῶν συσσωρευμένων ἐπιστάσεων δοτῶν τῶν ἐξῆς
ἐργασιῶν:

Α'. Διὰ τῆς προμηθείας καὶ διαδόσεως ἀπὸ τῆς Νῆ-
αν

1. Ἐπιστάσεων ἀπὸ τῶν μηχανῶν καὶ ἐργασιῶν.

2. Κατασκευῆς, διανοῆς χαλκοῦ καὶ σιδήρου ἄλλου φαρ-
μάκου, χρηστέου ἐν ἀνθρώπινῃ ἢ θηρίων ὑγιαντικῶν νόσων.

3. Σκοπὸν τῶν γεωργικῶν, ἀσφαλίαν, ζωοτροφικῶν φυ-
τῶν, κτηνῶν, ἀνθρώπων κ. λ., ἐν τῶν ἀποδοτικῶν, δοταμί-
ων καὶ ἐπιστάσεων καὶ κατὰ τὸν οἰκονομικὸν ὅρον ἐν τῇ
ἐργασίᾳ καὶ ἐργασίᾳ διδασκόμενων ἢ καὶ ἀπὸ τῶν καδάρων.

4. Ἐπιστάσεων κατὰ τὴν ἀνθρώπιναν ἐργασίαν καὶ ἐργασίαν, ὡς ἡ
κατασκευὴ διδασκόμενων καὶ ἐργασίαν καὶ ἐργασίαν, ὡς οἱ
κατὰ τὴν ἀνθρώπιναν ἀγορὰν καὶ ἀνθρώπιναν ὁδὸν ἐν τῇ
ἐργασίᾳ.

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ πρωτοτύπου, χειρογράφου Καταστατικοῦ
τῆς Γεωργικῆς Εταιρείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Αρθρον 7. Πόρους η Εταιρεία έχει τους εξής:

α) Τας συνδρομάς των τακτικών εταίρων. β) Τας προσφοράς των επιτίμων και αντεπιστελλόντων εταίρων. γ) Τας δωρεάς των φιλογεώργων πολιτών δ) Τας ετησίας επιχορηγήσεις του δημοσίου, των δήμων και των Ιερών Μονών, και ε) Τας εισπράξεις πάσης άλλης επιχειρήσεως, ην το Διοικητικόν Συμβούλιον ήθελεν αποφασίσει.

Αρθρον 8. Τα χρηματικά κεφάλαια της Εταιρείας κατατίθενται ετησίως επ' ονόματι αυτής και επ' ανοικτώ λογαριασμῷ εἰς μίαν των Τραπεζών, οἶαν το Συμβούλιον της πρώτης περιόδου ήθελεν αποφασίσει· τα εἰς ακίνητα μεταγράφονται επ' ονόματι αυτής, τα δε εἰς εργαλεία και άλλα εἶδη φυλλάσσονται υπό του Ταμίου της Εταιρείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Αρθρον 9. Η Εταιρεία διοικείται υπό τριακονταμελούς Συμβουλίου, ούτινος τα μέλη εκλέγονται υπό της Γενικής Συνελεύσεως, δια μυστικής ψηφοφορίας κατά πλειονοψηφίαν εκ τακτικών Εταίρων.

Αρθρον 10. Η εντολή των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου εἶναι 4ετής.

Αρθρον 11. Το Διοικητικόν Συμβούλιον εκλέγει κατά τριετίαν διά μυστικής ψηφοφορίας εκ των μελών αυτού, Πρόεδρον, Αντιπρόεδρον, Ταμίαν και Γραμματέα.

Αρθρον 12. Τον Πρόεδρον κωλυόμενον αναπληροῖ ο αντιπρόεδρος.

Αρθρον 13. Το Συμβούλιον διοικεί τα της Εταιρείας, λαμβάνον οιαδήποτε μέτρα εγκρίνει ως συντελεστικά προς επίτευξιν του σκοπού αυτής, ορίζει πάσαν δαπάνην και υποχρεούται εἰς λεπτομερή λογοδοσίαν δια τα πεπραγμένα εἰς την οικονομικὴν διαχείρισίν του εἰς την Γενικὴν Συνέλευσιν των Εταίρων.

Αρθρον 14. Αἱ αποφάσεις του Συμβουλίου γίνονται διά πλειονοψηφίας των παρόντων εν τη συνεδριάσει συμβούλων, εν ισοψηφία δε νικά η ψήφος του προεδρεύοντος. Μόνο επί προσωπικῶν ζητημάτων, αἱ αποφάσεις γίνονται διά μυστικής ψηφοφορίας και εν ισοψηφία δίδωσι την νικῶσα ψήφον ο προεδρεύων.

Άρθρον 15. Προς απαρτίαν εν ταις συνεδριάσεις του Συμβουλίου απαιτείται η παρουσία 10 τουλάχιστον μελών αυτού.

Άρθρον 16. Το Συμβούλιον συνεδριάζει τακτικώς άπαξ κατά τριμηνίαν, εκτάκτως δ' οσάκις ο πρόεδρος ή τρία μέλη του Συμβουλίου κρίνωσιν αναγκαίαν την συνεδρίασιν.

Ο πρόεδρος καλεί άπαντας τους Συμβούλους τους μεν εν τη έδρα της Εταιρείας προ τριών ημερών, τους δε εκ των Δήμων ή επαρχιών προ οκτώ ημερών δια προσκλήσεως. Κηρύττει την έναρξιν και λήξιν του Συμβουλίου, εκπροσωπεί την Εταιρείαν εις πάσαν περίστασιν και πάσας τας σχέσεις αυτής ενώπιον πάσης αρχής και παντός δικαστηρίου. Υπογράφει πάντα τα έγγραφα και εντέλλεται την πληρωμήν των υπό του Συμβουλίου ψηφιζομένων δαπανών, υπογράφων τα προς τούτο χρηματικά εντάλματα, εξελέγχει τον ταμίαν και αναγγέλλει τα αποτελέσματα εις το Διοικητικό Συμβούλιον.

Άρθρον 17. Ο Γραμματεύς κρατεί εν βιβλίω, ακριβή περίληψιν των κατά την συνεδρίασιν αποφασισθέντων. Συντάσσει και συνυπογράφει μετά του Προέδρου πάντα τα εξερχόμενα εκ του Γραφείου του Συμβουλίου έγγραφα, προς δε κρατεί τα αναγκαία λογιστικά βιβλία, απουσιάζοντος δε ή ασθενούντος καλεί ο Πρόεδρος ένα οιονδήποτε εκ των μελών του συμβουλίου.

Άρθρον 18. Ο ταμίας ουδεμίαν ενεργεί πληρωμήν, άνευ εντάλματος προσηκόντως εκδεδομένου και υποβάλλει άπαξ του έτους λεπτομερή απολογισμόν εμφανίοντα την περιουσίαν της Εταιρείας.

Άρθρον 19. Η γενική συνέλευσις συνέρχεται τακτικώς μεν άπαξ του έτους, εκτάκτως δε εάν το συμβούλιον ήθελεν αποφασίσει την πρόσκλησιν αυτής.

Άρθρον 20. Η Γενική συνέλευσις είναι εν απαρτία οιοιδήποτε και αν παρίστανται εταίροι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Άρθρον 21. Παρά τη Γεωργική Εταιρεία ιδρύεται και τμήμα δια την αλιείαν, ιχθυοτροφίαν, προστασίαν των ζώων και πτηνών ου σκοπός έσται:

Άρθρον 22. Προαγωγή της αλιείας των ιχθύων, αυστηρά καταδίωξις των δια δυναμίτιδος μέσων προς αλίευσιν και ίδρυσις ιχθυοτροφείου.

Άρθρον 23. Προαγωγή της σπογγαλιείας δια διατηρήσεως του σωτηρίου νόμου της απαγορεύσεως των σκαφάνδρων, της καταδίωξεως του καρχαρίου και άλλων μέτρων.

Άρθρον 24. Η νόμιμος καταδίωξις των τε καρραγωγέων, ονηλατών, δρομέων (ιππέων) και πάντων των μη οικτιρόντων τα ζώα φορτηγά και μη, αλλ' ανηλεώς βασανιζόντων αυτά, είτε δια φορτίων άνω των δυνάμεων αυτών, ή δια ξυλοκοπημάτων, ή επιφορτώνοντες αυτά όντα πληγωμένα.

Η περίθαλψις και θεραπεία παντός είδους ζώων, από επιδημικάς ή άλλας νόσους, δια των μάλλον ευχρήστων και καταλλήλων μέσων.

Άρθρον 25. Η Γεωργική Εταιρεία έχει ίδιαν σφραγίδα φέρουσιν εν τω μέσω την Δήμητραν και πέριξ τας λέξεις Γεωργική Εταιρεία - Γεωργιούπολις.

Άρθρον 26. Εορτή της Εταιρείας ορίζεται η ημέρα της αναλήψεως.

Άρθρον 27. Εάν δι' οιονδήποτε λόγον ήθελε διαλυθή η Εταιρεία, η περιουσία αυτής κινητή και ακίνητος, μετά την εξόφλησιν πάσης προς τρίτους οφειλής, περιέρχεται εις το Δημόσιον, επιτροπή δε συγκειμένη εκ τριών εταίρων εκλεγομένων παρ' αυτής, του Νομάρχου και του Διευθυντού του Γεωργικού σταθμού όπου υπάρχει τοιούτος, εκκαθαρίζει την περιουσίαν αυτής.

Άρθρον 28. Το παρόν καταστατικόν υπογραφέν υπό των ιδρυτών της Εταιρείας, υποβάλλεται υπό την έγκρισιν της Κυβερνήσεως δεν δύναται δε να μεταβληθή ή υπό της τακτικής συνελεύσεως τη προτάσει 50 τουλάχιστον μελών της εταιρείας ή 18 μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

Εψηφίσθη εν Γεωργιουπόλει τη 5 Φεβρουαρίου 1906 και ήρξατο έκτοτε ισχύον, επιδοθέν συνάμα τη Σεβαστή Κυβερνήσει προς έγκρισιν

(έπονται αι υπογραφαί των Μελών του Συλλόγου)

Η ίδρυση της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως έκανε ιδιαίτερη εντύπωση, αφού ήταν πρωτόπορος στο είδος της. Δεν είχε ιδρυθεί άλλος παρόμοιος φορέας και μόνο αργότερα το 1908, ιδρύθηκε ο Γεωργικός Σύνδεσμος Ηρακλείου, κατά τα πρότυπα της Γεωργικής

Εταιρείας. Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί ότι υπήρχαν από παλαιότερα οι κρατικοί Γεωργικοί Σταθμοί, ενταγμένοι στο σύστημα διοίκησης της Κρητικής Πολιτείας.

Ενθουσιασμένοι και εντυπωσιασμένοι και οι ξένοι διπλωμάτες που παρέμεναν στα Χανιά εκείνη την εποχή, υπόσχονται να βοηθήσουν τη νεοσύστατη Γεωργική Εταιρεία. Έτσι ο Πρόξενος της Αγγλίας υπόσχεται να προμηθεύσει την Εταιρεία με διάφορους σπόρους από τις αποικίες, για παραγωγή δενδυλλίων. Ο Πρόξενος της Ιταλίας επρόκειτο να ενεργήσει ώστε να συναφθούν σχέσεις της Εταιρείας με το Ιταλικό Υπουργείο Γεωργίας και την αποστολή των εκδιδομένων γεωργικών περιοδικών. Και ο Πρόξενος της Γερμανίας προμήθευσε την Εταιρεία με διάφορους σπόρους και καταλόγους εργαλείων.

Με συνεχή δημοσιεύματα στον Τύπο, αλλά και διανέμοντας σχετικά φυλλάδια, από το 1906 και έως και το 1912, η Εταιρεία επικαλείται την συνδρομή παντός φιλοπροόδου προς ευόδωσιν των κοινωφελών σκοπών της και ζητά να της αποστέλλονται σπόροι, φυτά, γεωργικά εργαλεία, περιοδικά, συγγράμματα και μελέτες σχετικά με τη γεωργία, αλιεία, ιχθυοτροφία, και την καταπολέμηση της ελονοσίας, ενώ δεχόταν και τη σύναψη σχέσεων με άλλες Γεωργικές Εταιρείες.

Κατά το πρώτο έτος λειτουργίας της η Εταιρεία παραλαμβάνει κιβώτια με μοσχεύματα κитρεών και τα διανέμει δωρεάν για φύτευση, προμηθεύεται θείο από τη Γαλλία και αρχίζει να καλλιεργεί τις νησίδες “Καλαμιώνας” και “Μύτισος”, στις οποίες εγκαθιστά αγροκήπια. Σ’ αυτά παράγει δενδρύλλια (και μάλιστα τις γαλάζιες ακακίες της οδού Χαλέπας) και τα αποστέλλει δωρεάν ακτοπλοϊκώς σε όλα τα παράλια του Νησιού. Φυτεύει 2.000 ευκαλύπτους εντός του σχεδίου της Γεωργιουπόλεως, θερίζει υδροχαρή φυτά στους ποταμούς Αλμυρό και Βρυσών, επιχωματώνει ρυάκια και λάκκους, ανοίγει χαντάκια για να διευκολύνει την ελεύθερη ροή των στασίμων υδάτων προς τη θάλασσα και αποξηραίνει σάπια χόρτα στις παραλιακές εκτάσεις.

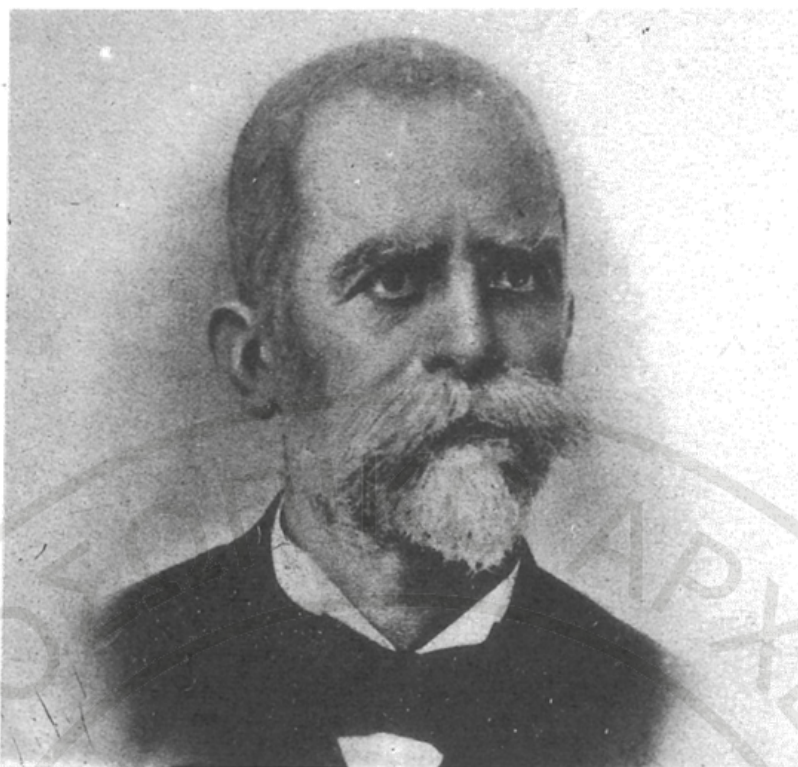
Το 1907 ο γεωπόνος Γ. Χ. Ελευθεριάδης αποστέλλει στην Εταιρεία το περιοδικό “Γεωργική Ανθοδέσμη” του οποίου είναι εκδότης, ενώ ο καθηγητής Φλεγέλ, γνωστός για τις μελέτες του για τη σπογγαλιεία, δημοσιεύει στο παραπάνω περιοδικό πολλά άρθρα για τη Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως.

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ

ΤΗΣ ΕΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΙ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Το εξώφυλλο του Καταστατικού και η σφραγίδα
της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως.

Αντώνιος Μιχελιδάκης

Από κατοίκους γειτονικών Δήμων αποστέλλονται προς τον Πρόεδρο της Κρητικής Βουλής Αντώνιο Μιχελιδάκη τέσσερις αναφορές με τις οποίες ζητείται μεταξύ άλλων η αποστολή ειδικού γεωπόνου για να διδάξει τη χρήση του ευρωπαϊκού αρότρου. Ένα από τα αιτήματα είναι και η υποστήριξη της Εταιρείας, η οποία κατά το 1907 φυτεύει 2300 ευκαλύπτους σε δρόμους και πλατείες, στην προκυμαία και σε λιμνάζουσες εκτάσεις και διανέμει δωρεάν δενδρύλλια. Αλλά ο Τμηματάρχης του Υγειονομικού Συμβουλίου, σύμφωνα με τον Παπαδογιαννάκη, αναφέρει στους ετήσιους στατιστικούς πίνακες, στηριζόμενος σε αβάσιμες πληροφορίες, ότι τα ποσοστά πασχόντων από ελώδεις πυρετούς ήταν στην Γεωργιούπολη 85-90% στο Καλαμίτσι και στην Εξώπολη 55% στο Φονέ 62%, στα Χάμπαθα, Μάζα, Φιλίππους 65% στον Κουρνά και στο Πάτημα 60% και στη Φυλακή 75%.

Στις 10 Απριλίου 1907 η Γεωργική Εταιρεία, δια του Προέδρου και του Γραμματέα της, υποβάλλει στη Διεύθυνση Εσωτερικών τον πρώτο ισολογισμό της, από 5 Φεβρουαρίου 1906 έως 30 Μαρτίου 1907. Στον ισολογισμό αναφέρονται ως έσοδα οι εισπράξεις από συνδρομές, δωρητές και καθυστερούμενα. Ως έξοδα καταχωρούνται οι πληρωμές για γραφική ύλη, διπλώματα, αποδείξεις, γραμματόσημα, χαρτόσημα, σφραγίδα, προμήθεια και ναύλα δένδρων και κοπριάς, γεωργικά εργαλεία και σύρμα, ημερομίσθια και καθυστερούμενα.

Ισολογισμός Γεωργικής Εταιρείας

Από 5 Φεβρουαρίου 1906 μέχρι 30 Μαρτίου 1907		Έσοδα	Έξοδα
Έσοδα			
Εισπραχθέντα εις συνδρομητών		227 40	
Καδυσσερούμενα	" "	34	
Εισπραχθέντα εις δωρητών		200	
Καδυσσερούμενα	" "	100	
Έξοδα			
Γραμμή ύλη, βιβλία, σπαχίματα, άποδείξεις			80 90
Γραμματόσημα και χαρτόσημα			31 66
Λογαρίδια εις κοινόν			13
Προμήθεια και νένδα δένδρων			33 60
" " " " " " " "			4 80
Γεωργικά έργα και σύρματα			31
Ημερομίσθια			128 70
Καδυσσερούμενα			134
Μισθώνται εις ταμείον			103 74
		561, 40	561, 40

Εν Γεωργιούπολει 25 10 Απριλίου 1907

Ο Πρόεδρος

Μηδυσσερούμενος

Ο Γραμματέας

Βλ. κείμενο

Στο μεταξύ οι εξελίξεις στους τομείς της επιστήμης και τεχνολογίας τρέχουν. Και ενώ στην Κρήτη χρησιμοποιούνται ακόμη οι παλιές μέθοδοι, στην εφημερίδα Χανίων “Αγών” και κάτω από τον τίτλο “Τα αυτοκίνητα και η γεωργία” αναφέρεται ότι *“ενώ ημείς εξακολουθούμεν να νομίζομεν τα αυτοκίνητα ως ζώα παράδοξα, οι Άγγλοι, οι αιωνίως πρακτικοί, τα εφήρμοσαν ήδη εις την γεωργίαν”*. Είχαν κάνει δηλαδή τις πρώτες δοκιμές θερισμού με αυτοκίνητη μηχανή η οποία σε διάστημα τριών ωρών και 35 λεπτών είχε θερίσει 15 στρέμματα αγρού και μάλιστα υπό το φως των προβολέων ασετυλίνης, ώστε να καταδειχθεί ότι η μηχανή μπορούσε να δουλεύει νυχθημερόν. Σημειωνόταν μάλιστα ότι επρόκειτο να συντομευθεί όχι μόνο η εργασία του θερισμού αλλά και το σκάψιμο των αγρών, εφ’ όσον ήδη είχαν αρχίσει να χρησιμοποιούνται αυτοκίνητα και ως άροτρα. Αλλά και στην Κρήτη φθάνει και εφαρμόζεται σιγά σιγά η τεχνολογία, όπως διαπιστώνουμε από τις σχετικές διαφημίσεις στις εφημερίδες της εποχής, για διάφορα γεωργικά μηχανήματα τα οποία επωλούντο σε καταστήματα όχι μόνο της πόλης των Χανίων, αλλά και της επαρχίας.

Τον Μάιο του 1908 η Εταιρεία προσκαλεί με έγγραφό της, στην εορτή της Αναλήψεως και επέτειο εορτή της, τον Σύμβουλο των Εσωτερικών Χαράλαμπο Πωλογεώργη, αλλά και με πρόσκληση που δημοσιεύεται στον Τύπο, τους *“βουλομένους να προσέλθωσιν και τιμήσωσιν την λαμπράν ταύτην εορτήν”*, ώστε να συνεορτάσουν με την Εταιρεία *“επί το επισημώτερον και συσκεφθώσιν περί πολλών ζητημάτων αφορώντων τους κοινωφελείς σκοπούς αυτής”*. Στην εφημερίδα μάλιστα “Αγών” και με τίτλο “Εν Γεωργιουπόλει”, σημειώνεται ότι θα έπρεπε να μεταβούν στη Γεωργιούπολη όσο το δυνατόν περισσότεροι, όχι μόνο χάριν διασκεδάσεως, αλλά και διότι τέτοιες εορτές φέρνουν σε επικοινωνία τις διάφορες κοινωνικές τάξεις και δίδεται αφορμή σύσφιγξης των δεσμών μεταξύ τους. Σ’ αυτήν τη δεύτερη επέτειο από την ίδρυση της Εταιρείας, κατά την οποία, μετά τη θεία ακολουθία ο Παπαδογιαννάκης εξεφώνησε τον πανηγυρικό λόγο, προσήλθαν πάνω από 2.000 άτομα από τους γειτονικούς Δήμους και η εορτή στέφθηκε από επιτυχία.

Αν και το 1908 η Εταιρεία δεν έχει τη δέουσα υποστήριξη, εν τούτοις έχει ιδέες και προγράμματα, σύμφωνα με το Καταστατικό της, τα οποία προωθεί προς τους αρμοδίους. Έτσι με έγγραφό της προς τον Σύμβουλο των Εσωτερικών Χαράλαμπο Πωλογεώργη προτείνει τη δημιουργία

ιχθυοτροφείων στην Λίμνη του Κουρνά και στους ποταμούς της Γεωργιούπολης, παραθέτοντας συγχρόνως πολύ χρήσιμες πληροφορίες γι' αυτούς:

Χαράλαμπος Πωλογεώργης

“ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. 1704

Εν Γεωργιουπόλει 24 Ιουνίου 1908

ΠΡΟΣ
Εξοχότατον
Χαράλαμπον Πωλογεώργην
Συμβουλον επί των Εσωτερικών

Εξοχότατε,

Λαμβάνομεν την τιμήν να παρακαλέσωμεν την υμετέραν εξοχότητα όπως ευαρεστούμενη υποδείξη τους ποταμούς Γεωργιουπόλεως και την λίμνην του Κουρνά ως λίαν καταλλήλους δια την ίδρυσιν ιχθυοτροφείων.

Γνωρίζομεν δε τη Υμετέρα Εξοχότητι ότι προ χρόνων και προ της χρήσεως της δυναμίτιδος εις τους ποταμούς Αλμυρού, Βρυσών και Βλυκάδας ειρέφοντο εν αυτοίς άφθονοι ιχθύες και ότι και σήμερον καθ' εκάστην εισέρχονται εις τους ποταμούς εκ της θαλάσσης αρκετοί τοιούτοι και ότι εκ του κόλπου Αλμυρού πολλοί ιχθύες προσέρχονται εις την ακτήν της Γεωργιουπόλεως τρεφόμενοι εις τα ρέοντα ύδατα των ποταμών και ότι είναι εύκολον να κατασκευασθώσι και εις την παραλίαν και τεχνητά ιχθυοτροφεία.

Παραθέτομεν δε υμίν τας εξής πληροφορίας.

Ποταμός Αλμυρός εκτάσεως 1500 μέτρων έχων βάθος από τας πηγάς αυτού κατά το ήμισυ της εκτάσεως 2 μέτρα και εις το σημείον όπου ενούται μετά του ποταμού Βρυσών 3.

Ποταμός Βρυσών χείμαρρος μέχρι του πύργου Ντελή Προβγιά κάτωθεν δε τούτου άρχονται αι πηγαί αυτού εκτάσεως 2.000 μέτρων έχων βύθος από άμπελον χήρας Διακονιάρη μέχρι της ενώσεως αυτού μετά τον του Αλμυρού 4 μέτρα από δε της ενώσεως αυτού μέχρι του στομίου 3 και τέσσαρα μέτρα πλην αυτού όπου τα νερά απλούνται εις ένα και πλέον μέτρον βάθος.

Δια να κατασιώσι δε οι ποταμοί μας ως και η του Κουρνά λίμνη ιχθυοτροφεία σπουδαίως θα ωφεληθή ο τόπος μας υπό υγιεινήν έποψιν καθ' ότι θα εξαφανισθώσι τα εν αυτοίς υπάρχοντα επιβλαβή φυτά και ένεκα της μεγάλης ταχύτητος της ροής των υδάτων θα καθαρίζονται οι ποταμοί και επομένως θα συντελέσωσιν εις την εξυγίανσιν του τόπου μας.

Δέξασθε εξοχότατε την διαβεβαίωση της πάνυ προς Υμάς εξαιρέτου υπολήψεως.

Ο Πρόεδρος

Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης”

Τον Μάϊο του 1908 η Εταιρεία υποβάλλει και πάλι τον ισολογισμό της στην Ανωτέρα Διεύθυνση των Εσωτερικών, ο οποίος δημοσιεύθηκε και στον Τύπο. Τα έσοδά της ήταν από ευεργέτες, δωρητές, συνδρομητές και Δήμους, ενώ είχε πληρώσει διάφορα ποσά εκτός των άλλων, για ναύλα και αγορά δένδρων, κοπριάς, στηριγμάτων δένδρων και περίφρα-

ξη αγροκηπίου, κι ακόμη για σπόρους, εργαλεία, ημερομίσθια, μισθοδοσία υπογραμματέως και συνδρομές σε γεωργικά περιοδικά και βιβλία.

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Ἡ ἐν Γεωργιουπόλει (Κρήτης) Γεωργικὴ Ἑταιρεία ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν παντὸς φιλοπροόδου πρὸς ἐνδόσῳ τῶν κοινωφελῶν σκοπῶν αὐτῆς.

Διὰ τῶν ἑξῆς μέσων :

Διὰ τῆς ἀποστολῆς σπόρων, φυτῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων, περιοδικῶν, συγγραμμάτων, καὶ μελετῶν σχετικῶν τῇ γεωργίᾳ, ἀλίευσί, ἰχθυοτροφίᾳ καὶ τῇ καταπολεμῇ τῆς ἐλωνοσύας διημῶνως τοῦ καταστατικοῦ αἵτης ἐγκριθέντος διὰ Διατάγματος καὶ δημοσιευθέντος εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.

Πᾶσα καὶ ἡ ἐλαχίστη προσφορά γίνεται δεκτὴ ἐκ τῆς Ἑταιρείας μετὰ βαθείας εὐγνωμοσύνης.

Ἡ Ἑταιρεία δέχεται τὴν σύναψιν σχέσεων μετ' ἄλλων Γεωργικῶν Ἑταιριῶν.

Ανακοίνωση τῆς Γεωργικῆς Εταιρείας.

Θα πρέπει να αναφερθεῖ ὅτι σε τρία περίπου χρόνια ζωῆς, ἡ Γεωργικὴ Εταιρεία Γεωργιουπόλεως εἶχε να παρουσιάσει αξιόλογο ἔργο, ἔστω με πενιχρούς πόρους, γι' αὐτό καὶ ζητούσε τὴν κρατικὴ ἐνίσχυσή της. Συντηρούσε αὐτὴν τὴν ἐποχὴ τρία αγροκήπια με χιλιάδες δενδρύλλια, τα οποία ἐπρόκειτο να διανεμηθοῦν καὶ πάλι δωρεάν στους κατοίκους τῆς περιοχῆς, ὥστε τα καρποφόρα να χρησιμοποιηθοῦν ὡς πόροι ζωῆς καὶ οἱ ευκάλυπτοι να φυτευθοῦν σε δενδροστοιχίες γιὰ τὴν ἐξυγίανση ἀπὸ τὰ ἔλη. Ἡ Εταιρεία εἶχε διανείμει ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δενδρύλλια καὶ πάλι δωρεάν, βαμβακόσπορο, θείο καὶ διάφορα ἄλλα λιπάσματα καὶ φάρμακα στους κατοίκους τῶν γύρω χωριῶν.

Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὴ, οἱ ἐργασίες καὶ ὁ τρόπος ἀντιμετώπισης τῶν γεωργικῶν θεμάτων ἀπὸ τὴ Γεωργικὴ Εταιρεία Γεωργιουπόλεως εἶχαν γίνει γνωστά καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Νησί. Ἔτσι ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίᾳ τοῦ Βασιλέως Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ Εταιρεία με ἐδρα τὴν Ἀθήνα, με ἐγγραφο τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ τῆς Πηλέα Παπαγεωργίου, τὸν Φεβρουάριο τοῦ

1909, ζητά από την Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως δύο υποτρόφους για να παρακολουθήσουν τα τρίμηνα μαθήματα της Μελισσοκομικής Σχολής της στο Χαλάνδρι, αλλά και τα μαθήματα σπρωτοτροφίας στο πρότυπο σπρωτοτροφείο και να ασχοληθούν με τη δενδροκομία στο Αγροκήπιο της. Η Ελληνική Γεωργική Εταιρεία μάλιστα ήταν διατεθειμένη να δεχθεί τους δύο υποτρόφους χωρίς προκαταβολή των οριζομένων διδάκτρων, οι οποίοι, μετά το πέρας της εκπαίδευσής τους, θα μπορούσαν να διδάξουν στην Κρήτη *“τους δυο σπουδαιοτάτους τούτους κλάδους της γεωργικής παραγωγής”*.

Η Εταιρεία Γεωργιουπόλεως όμως, θέλοντας να βοηθήσει στην καταπολέμηση των ελωδών πυρετών, είχε αναλάβει και την ευθύνη να αγοράζει κινίνη από την Ελληνική Κυβέρνηση και να την διανέμει στους χωρικούς που μαστιζόταν από τους πυρετούς. Και πράγματι η Ελληνική Κυβέρνηση έστελνε την κινίνη, χωρίς μάλιστα να χρεώνει ούτε την αξία της ούτε και τα ταχυδρομικά έξοδα. Δεν συνέβαινε το ίδιο και με την Κρητική Κυβέρνηση, η οποία δεν είχε δώσει απάντηση σε σχετικό αίτημα της Εταιρείας, ακόμη μάλιστα και μετά την αποστολή 30 δρχ. *“δι’ εμπίστου προσώπου”* για την αποστολή ανάλογης κινίνης. Αυτά αναφέρονται σε έγγραφο του Αντιπροέδρου της Εταιρείας ιερέα Ιωάννου Σακελλαρίου, τον Ιούλιο του 1909, με το οποίο ζητείται, εκτός της κινίνης, και η ψήφιση 500 δρχ. για την επίτευξη των κοινωφελών σκοπών της Εταιρείας και των εν γένει αναγκών του τόπου. Καθώς φαίνεται δεν υπήρξε άμεση ανταποκριση από την Πολιτεία, τουλάχιστον ως προς τη διανομή χρηματικών κονδυλίων. Γι’ αυτό και στα τέλη Αυγούστου του 1909, η Εταιρεία επανέρχεται ζητώντας χρηματική ενίσχυση από τον Επίτροπο των Οικονομικών, εφ’ όσον *“ο σκοπός είναι τόσο ιερός, ίνα μη συν των χρόνω φθίνει και μη αποβώσιν εις μάτην τόσοι κόποι και έξοδα, όπερ θα ήτο μέγα δυστύχημα δια τον τόπον”*...

Στον αγώνα για εξεύρεση πόρων, η Εταιρεία ζητά τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους (1909) από την Ολομέλεια της Εκτελεστικής Επιτροπής, να της παραχωρηθούν τουλάχιστον 2.000 δρχ. από τα χρήματα του καταργηθέντος Φιλανθρωπικού Ασύλου, ώστε να μπορέσει να αγοράσει και διανείμει στους αγρότες καρποφόρα δενδρύλλια, σπόρους, λιπάσματα και να δημιουργήσει πρασιές και δενδροφυτείες ευκαλύπτων σε όλη την περιφέρεια.

Αρωγός στην προσπάθεια της Εταιρείας για εξεύρεση πόρων και χρη-

ματοδότησή της από τα υπόλοιπα του Φιλανθρωπικού Ασύλου, είναι, με σχετικό έγγραφό του προς την Εκτελεστική Επιτροπή και ο Επίσκοπος Κυδωνίας και Αποκορώνου Νικηφόρος. Οι προσπάθειες αυτές είχαν ένα - έστω εν μέρει - ικανοποιητικό αποτέλεσμα. Με το Διάταγμα 145/12-9-1909, ή Εκτελεστική Επιτροπή, ύστερα από απόφαση της Ολομέλειάς της, σύμφωνα με Ψήφισμα της Βουλής και πρόταση του επιτρόπου των Οικονομικών, χορηγεί υπέρ της Γεωργικής Εταιρείας, από τα αδιάθετα ποσά του καταργηθέντος Φιλανθρωπικού Ασύλου, 500 δρχ.

Ο Επίσκοπος Κυδωνίας και Αποκορώνου Νικηφόρος.

Το ποσόν βέβαια που δόθηκε ήταν πολύ μικρό σε αναλογία με το τεράστιο έργο της Εταιρείας, η οποία όπως φαίνεται και στον ισολογισμό του έτους αυτού και κάλυπτε το χρονικό διάστημα από την ίδρυσή

της έως τότε, είχε ένα σεβαστό έλλειμμα στο ταμείο της. Αυτό βέβαια δεν ήταν ανασταλτικός παράγων για τα μέλη της Εταιρείας, που συνέχιζαν απτόητοι και με ιδιαίτερο ζήλο το έργο τους και μάλιστα το χρόνο αυτό είχαν φυτέψει 800 ευκαλύπτους. Σε έγγραφο της προς την Εκτελεστική Επιτροπή στις 14 Μαΐου του 1909, φαίνεται ότι η Γεωργική Εταιρεία είχε ξεριζώσει τα επιβλαβή φυτά από τις δυο νησίδες Καλαμιώνα και Μύτισο και είχε θερίσει τα υδροχαρή φυτά μέσα στους ποταμούς. Είχε διοχετεύσει τα λιμνάζοντα νερά της παραλίας, είχε καθαρίσει την όχθη του ποταμού Αλμυρού, είχε επιχωματώσει πολλούς λάκκους στασίμων υδάτων και είχε καθαρίσει και επιχωματώσει το μεγάλο ρυάκι από τη γέφυρα ως τον ποταμό. Κι ακόμη είχε φυτέψει διάφορα εξυγιαντικά δένδρα και συντηρούσε τέσσερα αγροκήπια στα οποία υπήρχαν 340 πρασιές. Επειδή μάλιστα ήταν ανάγκη να κοπούν εκείνη την εποχή τα υδροχαρή φυτά των ποταμών Αλμυρού, Βρυσών, Βλυχάδας και Περαστικού, και να γίνουν κι άλλα εξυγιαντικά έργα αλλά και να συντηρηθούν τα υπάρχοντα, εζητείτο η αρωγή της Πολιτείας προς την Εταιρεία, για να εξακολουθήσει τα κοινωφελή της έργα.

Το 1910 διανέμει και πάλι αρκετά δενδρύλλια, όχι μόνο στους περιοίους της Γεωργιούπολης, αλλά και σε άλλες επαρχίες, όπου τα αποστέλλει με την Κρητική Ακτοπολοΐα, ισοπεδώνει το απόκρημνο ύψωμα πίσω από τον Σταθμό της Χωροφυλακής και απέναντι από την ένωση των ποταμών, και κατά μήκος της όχθης του ποταμού φυτεύει άνθη και πρασινάδες.

Τον Απρίλιο του 1910 επισκέπτονται τη Γεωργιούπολη ο Σύμβουλος Οικονομικών και Εξωτερικών Κ. Φούμης, ο Σύμβουλος Εσωτερικών και Δημοσίας Ασφαλείας Α. Παπαχατζάκης, ο Διευθυντής των Δημοσίων Έργων Λουδοβίκος Φιγγάρι, ο Διευθυντής Γεωργίας Μ. Φούμης και ο Νομάρχης Αποκορώνου - Σφακίων Μιχ. Σγουρός, και αφού περιηγούνται την περιοχή, συντάσσουν έγγραφο για την εξυγιάνσή της με το οποίο αποδίδονται και τα εύσημα στον Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη, Πρόεδρο της Γεωργικής Εταιρείας, για το ενδιαφέρον του ίδιου και της Εταιρείας για τον τόπο. Ειδικά ο Λουδοβίκος Φιγγάρι, μετά το τέλος της επίσκεψης, συντάσσει ειδική αναφορά με ημερομηνία 25/5/1910 και τίτλο "Περί εξυγιαντικών έργων Γεωργιουπόλεως", την οποία υποβάλλει στην Ανωτέρα Διεύθυνση των Εσωτερικών, και όπου αναφέρει ότι επισκέφθηκε με τον αντιπρόσωπο Λεκανίδη, τον Νομάρχη και τον

Πρόεδρο της Γεωργικής Εταιρείας, την κοιλάδα της Γεωργιούπολης, το στόμιο του πλωτού ποταμού, τη λίμνη του Κουρνά και το δημόσιο Γεωργικό Κατάστημα, και αναλύει λεπτομερώς τα έργα που θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν για την εξυγίανση της περιοχής, αλλά και άλλα έργα υποδομής στον ποταμό: κατασκευή λιμενοβραχίονα και γέφυρας κινητής με σιδηροδοκό, προμήθεια βυθοκόρου, κλπ. Στο σχετικό απόσπασμα από την έκθεση του Φιγγάρι (ο οποίος επισκέφθηκε μετά την Γεωργιούπολη, τους νομούς Ρεθύμνης και Ηρακλείου) αναφέρεται σχετικά:

“ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΝΩΤΕΡΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
(ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ)

Αριθμ. πρωτ. 2003
διεκπ. 1647

Εν Χανίοις τη 25 Μαΐου 1910

Αντικείμενον:
Περί εξυγιαντικών
έργων Γεωργιουπόλεως

ΠΡΟΣ
Την Ανωτέραν Διεύθυνσιν των Εσωτερικών

Κύριε Επίτροπε

Λαμβάνω την τιμήν να υποβάλω υμίν έκθεσιν γενομένην κατόπιν του τελευταίου μου ταξιδίου κατά την 3ην Απριλίου ε.ε. μετέβην μετά των πρώην επί των Εσωτερικών και Οικονομικών Επιτροπών και του Διευθυντού της Γεωργίας, εις Γεωργιούπολιν ένθα επεσκέφθημεν την επομένην μετά του αντιπροσώπου κ. Λεκανίδου, του Νομάρχου και του Προέδρου της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως την κοιλάδα Γεωργιουπόλεως, το στόμιον του Αλμυρού ποταμού, την λίμνην του Κουρνά και το δημόσιον γεωργικόν κατάστημα. Εις πλείστα μέρη της ρηθείσης κοιλάδος παρατηρούνται λιμνάζοντα ύδατα άτινα κυρίως εισίν η αιτία των εκεί κατά το θέρος επικρατούντων ελωδών πυρετών. Ανάγκη παράσταται όπως εξακολουθήσωσι τα άλλοτε αρξάμενα έργα της εξυγιάσεως του γονίμου τούτου μέρους άτινα προς το παρόν δύνανται να περιορισθώσιν εις την δια χωμάτων πλήρωσιν των πλησίον των οικιών ευρισκομένων στασίμων υδάτων όπερ θα απαιτήση δαπάνην χιλίων

δραχμών ως έγγιστα.

Αλλά δια την τελείαν εξυγίανσιν του χωρίου Γεωργιουπόλεως και των περιχώρων είναι ανάγκη να κανονισθή ο ρους των υδάτων του ποταμού, να κατασκευασθώσιν υπόνομοι τινες και εκτελεσθώσιν εκχωματώσεις συμφώνως προς το συνταχθέν και καλώς μελετηθέν σχέδιον. Είναι δυνατόν να υπολογισθή κατά προσέγγισιν η απαιτηθησομένη δαπάνη δια τα έργα ταύτα υποθέτοντες ότι το εκεί έδαφος σύγκειται εκ 500.000 τετραγωνικών μέτρων υπολογίζοντες κατά μέσον όρον έκαστον τετραγωνικόν μέτρον προς 10 λεπτά, θα έχωμεν δαπάνην 50.000 δραχμών.

Η τοπογραφική κατασκευή του στομίου του ποταμού, η ποσότης του ύδατος αυτού και η νησίς ήτις προστατεύει το στόμιον εμποδίζουσα τον σχηματισμόν μεγάλων σωρών άμμου, θέλουσιν υποβοηθήση εις την κατασκευήν μικρού φυσικού λιμένος αναγκαιοτάτου δια την ιχθυαλείαν και την ακτοπλοΐαν.

Εν τούτοις, ενίοτε μετά τίνα τρικυμίαν επελθούσαν συνεπεία ανατολικού ανέμου οίτινες δυσκολεύουσιν ή εμποδίζουνσι επί τινας ημέρας τον εν τω χειμάρρῳ τούτῳ πλουν.

Η καλύτερα και οικονομικότερα θεραπεία του κακού τούτου συνίσταται εις την προμήθειαν της βυθοκόρου της οποίας η αγορά έχει αποφασισθή προ ετών υπό της Εκτελεστικής Επιτροπής, θα είχε δε ήδη προμηθευθή προς μέγα όφελος της υπηρεσίας εάν εφημερίς τις δεν πνάγκαζε την Διεύθυνσιν των Δημοσίων Έργων δια των κατ' αυτής διατριβών της να προτείνη εις την Εκτελεστικήν Επιτροπήν, ίνα αναμείνη την επί του προκειμένου γνώμην του διακεκριμένου και ειδικού δια τα λιμενικά έργα Ιταλού μηχανικού Luiggi Luigi Επιθεωρητού των πολιτικών μηχανικών και καθηγητού των λιμενικών εν τῷ Πολυτεχνείῳ Ρώμης.

Ελπίζομεν ότι μετά την γνώμην ήτις εν προκειμένῳ θέλει δοθῇ υπό του ρηθέντος μηχανικού, ουδέν έτερον κώλυμα θα παρουσιασθή εις την αγοράν της βυθοκόρου, ήτις τυγχάνει αναγκαία τόσον δια τον φυσικόν λιμένα της Γεωργιουπόλεως όσον διά τους άλλους λιμένας της Νήσου.

Προς συμπλήρωσιν του έργου δυνατόν να κατασκευασθῇ λιμενοβραχίων από του σημείου ένθα ήδη σχηματίζονται οι σωροί άμμου προς την νησίδα, πρέπει όμως εάν δεν υπάρχει απόλυτος ανάγκη ν' αποφύγωμεν την εντός της θαλάσσης κατασκευήν τεχνικών έργων άτινα χρήζουσι συνεχούς συντηρήσεως.

Γέφυρα επί του ποταμού.

Δέον να κατασκευασθή πλησίον του στομίου του ποταμού γέφυρα δια πεζούς ή το πολύ δι' ημιόνους. Η γέφυρα αυτή δέον να κατασκευασθή δια κινητής σιδηροδοκού ούτως ώστε να επιτρέπη την διόδον των ιστιοφόρων. Ο ποταμός έχει πλάτος 20 μέτρων μικρά δε γέφυρα δια σιδήρων ή εκ ciment armé πασσάλων πλάτους 1,50 μ. θέλει στοιχίσει 3.000 δραχμάς.

Εις απόστασιν περίπου 5 χιλιομ. από του χωρίου Γεωργιουπόλεως υπάρχει η λίμνη του Κουρνά ήτις έχει ύψος 45 σχεδόν μέτρων από της επιφανείας της θαλάσσης. Κατά τας πληροφορίας των χωρικών το βάθος αυτής υπερβαίνει τα 45 μέτρα η δε επιφάνειά της οσάκις αυτή είναι πλήρης ύδατος είναι περίπου 400.000 τετραγωνικών μέτρων. Παρατηρεί τις εκ πρώτης όψεως ότι τα ύδατα της λίμνης ταύτης δεν εισί ποσώς επικίνδυνα εις την δημοσίαν υγείαν καθ' ότι ταύτα κινούνται διηνεκώς εις ουδέν δε μέρος είναι στάσιμα.

Όσον αφορά την χρησιμοποίησιν της λίμνης ως κινητηρίου δυνάμεως φρονούμεν ότι ήδη η εκ της δαπάνης ταύτης προσγεννησομένη ωφέλεια θα η μικρά και προβληματική. Πράγματι ουδείς μέγας ποταμός ρέει εντός της λίμνης εν τοιαύτη δε περιπτώσει δεν δύναται να βασισθή τις ειμή εις την χωρητικότητα της λίμνης δυναμένης να πληρωθή δις του έτους. Κατά συνέπειαν η ποσότης του ύδατος και η πτώσις είναι μικρά η τοιαύτη χρησιμοποίησις δεν ενδείκνυται κατά την εποχήν ταύτην.

Διατρέχοντες τα πέριξ της λίμνης ταύτης βλέπομεν προς βορράν και εις απόστασιν 300 μέτρων περίπου τα ίχνη παλαιάς διώρυγος πεπληρωμένα νυν δια χώματος εις ύψος 10 μέτρων κάτωθι της επιφανείας της λίμνης, εξ ου υποθέτει τις ότι το πάλαι εκρησιμοποιούν το ύδωρ της λίμνης προς άρδευσιν των γαιών.

Δια μικράς δαπάνης περίπου 5.000 δραχμών θα ήτο δυνατόν να γίνη η εκχωμάτωσις της εν λόγω διώρυγος ίνα χρησιμοποιώνται τα ύδατα ως και πρότερον.

Γεωργικόν κατάστημα.

Πλησίον του κτιρίου τούτου έχει ανεωχθεί φρέαρ δια την άρδευσιν επειδή όμως το ύδωρ τούτου δεν είναι επαρκές δέον να κατασκευασθή και έτερον πλησίον τούτου. Δια την ανύψωσιν του ύδατος ενδείκνυται το σύστημα πορία κινουμένον υπό ανεμομύλου καθ' ον τρόπον γίνεται χρή-

Τον επόμενο χρόνο η Γεωργική Εταιρεία αντικαθιστά τους ευκαλύπτους που είχαν ξεραθεί ή καταστραφεί. Εκτός των άλλων προβλημάτων, οι ευκάλυπτοι αναπτύσσονταν δύσκολα και εξ αιτίας των ζώων, τα οποία, ασυνείδητοι προφανώς κτηνοτρόφοι και αγρότες έδεναν μέσα στα φυτώρια των ευκαλύπτων, με αποτέλεσμα να τους κατατρώγουν και να τους καταστρέφουν. Εζητείτο μάλιστα και δια των εφημερίδων να εκδοθεί σχετική αστυνομική διαταγή επί ποινή προστίμου, ώστε να διασωθούν οι ευκάλυπτοι, προς όφελος της εξυγίανσης της κωμόπολης. Διαμαρτυρίες ακούγονται επίσης γιατί ασυνείδητοι ψαράδες ψαρεύουν με δυναμίτιδα ή ακόμη και με τορπίλλες μέσα στον πλωτό ποταμό. Σημειώνεται ότι η αλιεία με δυναμίτιδα απαγορευόταν - είχε μάλιστα εκδοθεί σχετική εγκύκλιος - από το 1899 και οι παραβάτες ετιμωρούντο αυστηρά, σύμφωνα με τις διατάξεις του ποινικού νόμου.

Η εφημερίδα "Ελεύθερον Βήμα" σημειώνει την υπόσχεση της Πολιτείας για την πραγματοποίηση εξυγιαντικών έργων στη Γεωργιούπολη "*χάριν της πασχούσης υγείας των δυστυχισμένων εκείνων ανθρώπων*", ενώ γίνεται και υπενθύμιση των αναληφθεισών υποχρεώσεων απέναντι στους κατοίκους της Γεωργιούπολης και των περιχώρων, με την ελπίδα ότι, παρά την ανισοσκέλεια του προϋπολογισμού εκείνου του έτους, θα ψηφιζόταν εγκαίρως κάποιο ποσόν για τα αναγκαία αυτά έργα στην κωμόπολη.

Το ενδιαφέρον για τη Γεωργιούπολη αναζωπυρώνεται και πάλι, ύστερα από πρόσκληση και επίσκεψη εκεί του δημοσιογράφου Εμμ. Φραντζεσκάκη, ο οποίος και δημοσιεύει σειρά άρθρων στην εφημερίδα του "Ελεύθερον Βήμα". Τριακονταμελής επίσης επιτροπή μεταβαίνει στα Χανιά και επιδίδει στην Κρητική Συνέλευση αίτηση, με την οποία ζητείται να ψηφισθούν κονδύλια για εξυγιαντικά έργα, μεταξύ των άλλων και στη λίμνη του Κουρνά. Ύστερα από έκθεση του Επιτρόπου των Οικονομικών Κ. Φούμη προς την Ανωτέρα Διεύθυνση των Εσωτερικών, η Συνέλευση ψηφίζει κονδύλι 10.000 από τις οποίες 6.000 δρχ. διατίθενται για την κατασκευή γέφυρας στον ποταμό Αλμυρό, 2000 δρχ. για την εξυγίανση της Γεωργιούπολης και 2000 δρχ. για τη λίμνη του Κουρνά.

Κωνσταντίνος Φούμης

Θα πρέπει να υποθέσουμε ότι στη Γεωργιούπολη δεν υπήρχαν μόνο τα αγροκήπια της Γεωργικής Εταιρείας, αλλά και τουλάχιστον ένα κρατικό που πιθανόν ανήκε στον Γεωργικό Σταθμό. Κι αυτό γιατί σε επιστολή του Γεωργ. Καυκαλά στην εφημερίδα “Ελεύθερον Βήμα” τον Ιούνιο του 1911 επισημαίνεται η σημασία του αγροκηπίου της Γεωργιούπολης και η σπουδαιότατη συμβολή του στην εξάλειψη της ελονοσίας και στην εξυγίανση του τόπου. Δυστυχώς το προσωπικό του αγροκηπίου είχε περιορισθεί από πέντε εργάτες σε ένα μόνο, με αποτέλεσμα αυτό να υποβαθμίζεται και να υπολειπургεί. Σε υποσελίδια σημείωση της εφημερίδας γινόταν συστάσεις προς το Γεωργικό Τμήμα και την Κυβέρνηση να μεριμνήσει για την καλή διατήρηση του αγροκηπίου Γεωργιουπόλεως, από το οποίο διανέμονταν χιλιάδες δενδρυλλίων, σπόρων και παντοειδών εμβολίων:

*“ΤΟ ΑΓΡΟΚΗΠΙΟΝ
ΓΕΩΡΓΙΟΥΠΟΛΕΩΣ*

Αξιότιμε Κύριε Διευθυντά

Ευελπιστούμεν ότι θέλετε καταχωρίσει εν τη αξιολόγω εφημερίδι Σας τας κατωτέρω γραμμάς, απηχούσας την θλίψιν την οποίαν αισθανόμεθα

δια την αδιαφορίαν την οποία παρατηρούμεν, εκ μέρους των αρμοδίων, δια το ατυχές τούτο διαμέρισμα της Νήσου μεθ' όλας τας ενεργείας των κατοίκων και τας εκ μέρους του εγχωρίου τύπου και πολλών φιλοπροόδων ανδρών δημοσιεύματα υπέρ της λήψεως μέτρων προς εξυγίανσιν του τόσον ευφόρου τούτου τόπου.

Δεν ήρκει η παράλειψις εκτελέσεως μερικών έργων απαιτήτων δια του ψηφισθέντος ποσού, τα οποία θα συνετέλουν μεγάλως εις την αποστράγγισιν πολλών λειβαδίων, εις την αποφυγήν του σχηματισμού εμποδίων της ελευθέρας ροής των υδάτων του ποταμού και τόσων άλλων μικροέργων, λίαν συντελεστικών εις την βελτίωσιν της υγιεινής καταστάσεως του μέρους τούτου, και άτινα θα απετέλουν γενναίον βήμα, δια την προς τον αυτόν σκοπόν ενέργειαν του μέλλοντος, αλλά και πάντα άλλον παράγοντα συντελούντα εις το έργον τούτο αμελούσιν. Και ως παράδειγμα φέρομεν το αγροκήπιον, το οποίον δια της αναπτύξεως δένδρων, προστασίας αυτών, εκχερσώσεως γαιών, καθαρισμού χανδάκων και εκτός της ευρείας διανομής των παντοειδών οπωροφόρων δένδρων τα οποία εν καλή καταστάσει έχει δημιουργήσει, συνετέλει μεγάλως και εις την ανάπτυξιν του μέρους. Αλλ' ακριβώς ένεκα της δράσεως του ταύτης φαίνεται του περιώρισαν το εργατικόν προσωπικόν από πέντε εργάτας εις "ένα και μόνον" ανεπαρκή δια την περιποίησην των ζώων του αγροκηπίου τα οποία διατηρεί προς βελτίωσιν των εγχωρίων ζώων και τούτο ως πληροφορούμεθα λόγω οικονομίας, πράγμα το οποίον μας εξέπληξε, αφού δεν λέγεται οικονομία, η οικονομία εκείνη ήτις αναστέλλει πάσαν πρόοδον εις βάρος και προς ζημίαν της υγείας των πτωχών χωρικών και αυτού του Δημοσίου. Διά της οικονομίας ενός εργάτου, είμεθα εις θέσιν να σας βεβαιώσωμεν ότι εντός ολίγου χρόνου δεν θα έχωμεν πλέον αγροκήπιον εν Γεωργιουπόλει, όπου πάντοτε εκρίθη αναγκαιότερον ή εις παν άλλο μέρος χάριν τουλάχιστον των χιλιάδων ευκαλύπτων, ους και' έτος διανέμει και περιποιείται.

Ταύτα αξιότιμε κ. Διευθυντά χάριν της αληθείας και του δικαίου και εξ αγνού ενδιαφέροντος ορμώμενος χωρίς να αποσκοπώ δι' ένα ή δι' άλλον λόγον να καταφερθώ εναντίων προσώπων.

Εν Γεωργιουπόλει τη 18 Ιουνίου 1911

Μεθ' υπολήψεως

Γεωργ. Καυκαλάς

Σ.Σ.Ε.Β. και άλλοτε συνεστήσαμεν και ήδη επαναλαμβάνομεν θερμότερον τας συστάσεις μας προς την Κυβέρνησιν, όπως μεριμνήση υπέρ της καλής διατηρήσεως του αγροκηπίου Γεωργιουπόλεως, όπερ είναι δια τον τόπον αυτόν ο πρώτος εξυγιαντικός παράγων. Χιλιάδας δενδρυλλίων, σπόρων και παντοειδών εμβολίων πορίζεται εκείθεν ο πληθυσμός του τμήματος τούτου, χρησιμοποιών ταύτα δια την πυκνοφύτευσιν των αγρών του, χάρις δε εις το αγροκήπιον τούτο οσημέραι η δενδροφυτεία καταπληκτικώς προάγεται εν Γεωργιουπόλει. Έχομεν πεποίθησιν ότι και το Γεωργικόν τμήμα και η Κυβέρνησις θα εξοικονομήσωσι τα πράγματα και θα διορθώσωσι την αδικίαν ταύτην, σώζοντες το λαμπρόν αγροκήπιον της Γεωργιουπόλεως από την αποξήρανσιν. ”

Όπως και να έχουν τα πράγματα, το έργο που επιτελείται εκεί είναι πολύ αξιόλογο και πολύπλευρο, γεγονός που κατενθουσιάζει και τον Πρόξενο της Ρωσίας, όταν πραγματοποιεί επίσκεψη στη Γεωργιούπολη.

Τον Μάϊο του 1912, η Επαναστατική Διοικούσα Επιτροπή, συνεχίζοντας το έργο της προκατόχου της, ψηφίζει ποσόν 1.200.000 δρχ. για την προέκταση και αποπεράτωση των υπάρχουσών οδών και την κατασκευή νέων. Από το ποσόν που ψηφίσθηκε για τα δημόσια έργα, δόθηκαν 70.000 δρχ. για την προέκταση της οδού Βρυσών - Γεωργιουπόλεως και για το χάνδακα της Γεωργιούπολης 6.000 δρχ.

Ένα θέμα που απασχόλησε τους κατοίκους της Γεωργιούπολης και των χωριών Μαθέ, Καλαμίτσι, Εξώπολη και λοιπών περιχώρων ήταν, κατά το 1912, η σχεδιαζόμενη τοποθέτηση γέφυρας στον ποταμό Αλμυρό, ή Γαργαδόρο όπως τον έλεγαν. Με αίτησή τους προς την Ανωτέρα Διεύθυνση Εσωτερικών ζητούν να τροποποιηθούν τα σχέδια της γέφυρας, επισημαίνοντας τα τρωτά σημεία των σχεδίων και το ανέφικτο της εξυπηρέτησής τους, αλλά και τα προβλήματα που θα παρουσιαζόταν από την μη τελειοποίηση των σχεδίων της γέφυρας:

“ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΔΙΟΙΚΟΥΣΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤ. ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΑΡΙΘΜ. ΠΡΩΤΟΚ. 268

ΕΛΗΦΘΗ ΤΗ 20/6/1912

Προς

Την Σεβαστήν εν Κρήτη Ανωτέραν

Διεύθυνσιν επί των Εσωτερικών

Κύριε Επίτροπε

Οι υπογεγραμμένοι κάτοικοι ευλαβώς υποβάλλομεν ενώπιον Υμών και δι' υμών προς την Σεβαστήν ολομέλειαν της εν Κρήτη Εκτελεστικής Επιτροπής ότι επειδή η σχεδιαγραφείσα προς ίδρυσιν επί του στομίου του ποταμού Αλμυρού (Γαργαδόρου) εν Γεωργιουπόλει γέφυρα εκτός του ότι κατά το σχεδιάγραμμα, ακατάλληλος και πάντι ασύμφορος θέλει είσθε προς δε το ελλ. δημόσιον και τους κατοίκους άτε μη εξυπηρετούσης την καθ' όλα συγκοινωνίαν ειμή μόνον τοις πεζοίς, εις πρώτην δ' εν χειμώνι πλυμήραν θέλει παρασειρθή παρά του υπερεκκυλίζοντος ποταμού και των διαφόρων εκριζωμάτων των δένδρων, ως πάντες γνωρίζομεν, επειδή το ύψος ταύτης, κατά το σχεδιάγραμμα θα είνε ολιγότερον των δύο μέτρων της νυν επιφανείας του ύδατος οι δε εν τω μέσω του ποταμού πόδες ασύνδετοι και ουχί επί εδραίων βάσεων, επειδή έχοντες υπ' όψιν ότι η επί του πρώτου σχεδιαγράμματος του ποταμού Πετρέ ιδρυθείσα παρεσειρθη εις πρώτην νεροταραχήν, το δε δημόσιον, εκτός του ότι προς εξυπηρέτησιν των κατοίκων προέβη και πάλιν εις την ανέγερσιν αυτής του καλυτέρου σχεδίου βασισθέν, εζημιώθη υπερόγκως.

Επειδή προς τελειοποίησιν της εν Γεωργιουπόλει ιδρυομένης γεφύρας του ποταμού Γαργαδόρου, παρά το νυν υπάρχον σχεδιάγραμμα, πάνυ ολίγα χρήματα θέλουσι καταναλωθή, των όσων χάριν τούτου εξεδόθησαν, περισσότερο, επειδή τελειοποιουμένης καθ' όλα θέλει εξυπηρετεί τον τόπον από της κατά θάλασσαν και κατά ξηράν συγκοινωνίας, ιδρυομένης επί καλυτέρας βάσεως σχεδίου με το ανάλογον ύψος, ούτως ώστε να επιτρέπη και την διάβασιν των πλοιαρίων εις το προς το ανω του ποταμού μέρος, επειδή και κονδύλιον υπάρχει εψηφισμένον παρά της προκατόχου Κυβερνήσεως χάριν του τόπου και ιδίως αποβάθρας ήτις υψουμένης της γεφύρας καθύσταται ευρυτέρα ολιγώτερα δε χάριν του μέτρου τούτου θέλουσι εξοδευθεί.

Αιτούμεθα

Όπως η Σεβαστή Διακυβέρνησις του τόπου κατιδούσα το δίκαιον, ορθόν και ωφέλιμον μεριμνήση εις την τελειοποίησιν της γεφύρας του ποταμού Γαργαδόρου, πριν άρξηται εγειρομένη επί του πρώτου σχεδίου, αποσπώσα μικρόν τι κονδύλιον εκ των εψηφισθέντων ή άλλως πως εξυπηρετούσα τα τε συμφέροντα της κοινωνίας και του εν Κρήτη Ελληνικού Δημοσίου.

Η σιδερένια γέφυρα όμως τοποθετείται τελικά στην ένωση των δύο ποταμών. Έτσι καθίσταται πλέον αδύνατη η διέλευση ιστιοφόρων πλοιαρίων προς το εσωτερικό του κόλπου - λιμενίσκου, και το θέμα φθάνει και στον Τύπο, όπου δημοσιεύονται σχετικά άρθρα.

Η Γεωργιούπολη, με την αμέριστη συμπαράσταση, βοήθεια και ακάματη εργασία της Γεωργικής Εταιρείας, εξελίσσεται σε σημαντικό για την περιοχή κέντρο. Σαφής ένδειξη γι' αυτό, μεταξύ άλλων και οι διαφημίσεις στον Τύπο της εποχής για διάφορα προϊόντα, μεταξύ των οποίων και οι ραπτομηχανές Σίνγκερ, που πωλούνται σε διάφορα σημεία και "εν Γεωργιουπόλει παρά τω κ. Γ. Καυκαλά και Σια".

Δυστυχώς το 1912 η Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως, εξ' αιτίας της κήρυξης του Πολέμου αναγκάστηκε να σταματήσει τις εργασίες της, αφού - εκτός των άλλων - στερήθηκε και τις συνδρομές των εκτάκτων μελών της. Άφησε όμως πίσω της ένα σημαντικότερο έργο, το οποίο εθαύμασαν και οι Πρόξενοι της Γαλλίας, Γερμανίας και Ιταλίας, που επισκέφθηκαν την Γεωργιούπολη τον επόμενο χρόνο. Η Εταιρεία είχε εργασθεί για έξη χρόνια συνεχώς, φυτεύοντας πολλά δένδρα εντός σχεδίου της Γεωργιούπολης, ώστε να συμπληρωθούν οι δενδροστοιχίες. Διένεμε χιλιάδες δενδρυλίων και σπόρων, άνοιξε καντάκια και διοχέτευσε λιμνάζοντα στάσιμα ύδατα, προχώρησε σε εκχωματώσεις και επιχωματώσεις ρυακιών και λάκκων, προμηθεύθηκε από τη Γαλλία θείο, καθώς και άροτρα για τη βελτίωση της γεωργίας, ενώ η συμβολή της στη θεραπεία των κατοίκων που υπέφεραν από ελώδεις πυρετούς, με τη διανομή δωρεάν κινίνης, υπήρξε σωτήρια. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η Εταιρεία από το έτος ίδρυσής της, το 1906, έως το έτος παύσεως των εργασιών της, το 1912, εισέπραξε συνολικά 3.459 δρχ. και δαπάνησε 3.798 δρχ., όχι μόνο σε δαπάνες αγοράς, μεταφοράς, διανομής δενδρυλλίων, σπόρων, λιπασμάτων κλπ., αλλά και για την ανακούφιση απόρων οικογενειών της περιοχής.

Η Γεωργική Εταιρεία θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της ιστορίας της Γεωργιούπολης, ή και το αντίθετο, η ανάπτυξη της Γεωργιούπολης αναπόσπαστο τμήμα του έργου της Γεωργικής Εταιρείας. Ιδρύθηκε άλλωστε

μόλις 13 χρόνια μετά τα επίσημα εγκαίνια της κωμόπολης, λειτούργησε ακούραστα και δημιουργικά κατά τα έξη χρόνια της ζωής της, επετέλεσε τεράστιο, πολύτιμο και πολύπλευρο έργο και προσέφερε τα εκέγγυα και την αφορμή για την περαιτέρω εξέλιξη και πορεία της Γεωργιούπολης, αφού όλες οι ενέργειες για την αναπτυξή της είχαν εμπνευστή και πρωτοπόρο τον Παπαδογιαννάκη. Ο ίδιος σε μακροσκελές δημοσίευμα του στην εφημερίδα “Ηχώ της Κρήτης” αναφέρει ότι *“εις την Εταιρεία εκείνην η Γεωργιούπολις ωφείλει την τελείαν αυτής εξυγίανσιν”*, και αν δεν διέκοπτε τις εργασίες της, *“θα καθίστα την Γεωργιούπολιν, ένεκα των φυσικών αυτής πλεονεκτημάτων, κέντρον μεγάλων ωφελειών”*.

Χαρακτηριστικό για την ίδια την Εταιρεία είναι ότι ο ισολογισμός της που υπεβλήθη το 1910 φέρει αριθμό πρωτοκόλλου 3.692. Αν λογαριάσουμε ότι λειτούργησε γι’ άλλα δύο χρόνια ακόμη, υπολογίζουμε ένα πολύ μεγάλο αριθμό εγγράφων, εισερχομένων και εξερχομένων, ως αρχείο αλληλογραφίας της Εταιρείας, που σημαίνει ότι είχε πολλές επαφές και συνεργασίες, τόσο με Δημόσιες Αρχές όσο και με ιδιώτες. Αυτό και αποδεικνύει την ευρεία αποδοχή της ως παράγοντα εξέλιξης, εξυγίανσης, προόδου και βελτίωσης της περιοχής. Και είναι βέβαιο, όπως ήδη προαναφέρθηκε, ότι αν δεν διέκοπτε τις δραστηριότητές της, θα είχε πολλά να προσφέρει ακόμη στην περιφέρεια που τόσο αγάπησε, αφοσιώθηκε και έγινε ένα μ’ αυτήν ο ένθερμος πατριώτης, ιδρυτής και πρόεδρος της Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης.

Τα επόμενα χρόνια - Η λίμνη του Κουρνά

Αλλά τον χρόνο παύσεως των εργασιών της Γεωργικής Εταιρείας, το 1912 ο Παπαδογιαννάκης ηγείται μιας άλλης προσπάθειας: της ανέγερσης ιερού ναού της Αναλήψεως του Σωτήρος στην Γεωργιούπολη. Μεταξύ άλλων η επιτροπή απευθύνεται σε εύπορους πολίτες με ιδιαίτερη επιστολή, για να συνδράμουν την προσπάθεια και προσφέρουν χρήματα για την ανέγερση του ναού, παραθέτοντας συγχρόνως χρήσιμα στοιχεία για την κωμόπολη και την περιοχή:

“Η ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΛΗΨΕΩΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αξιότιμε Κύριε

Κατά τας εκβολάς του πλωτού ποταμού Αλμυρού, ένθα κατά την αρχαιότητα έκειτο η πόλις Αμφίμαλλα παρά τον ομώνυμον κόλπον, εκεί όπου επί Τουρκοκρατίας ένεπνεε τον τρόπον ο κατεδαφισθείς ιστορικός πύργος του Γιαντισάρου Ντελή Προβιά, και το Τουρκικόν φρούριον και ένθα προ πολλών ετών έτι ο ληστής και ο δολοφόνος είχαν στήσει το λημέρι των, όπου επεπόλαζον, ως εκ των λιμναζόντων υδάτων, ελώδεις πυρετοί εις φυγήν τρέποντες τους βουλομένους να καλλιεργήσωσι τας παρθένους και γονιμωτάτας γαίας της προς ανατολάς του πλωτού τούτου ποταμού πεδιάδος της Γεωργιουπόλεως, εκεί σήμερον ο διαβάτης συναντά πολίχνην υπό το όνομα “Γεωργιούπολιν” με εξήκοντα περίπου οικοδομάς, έχουσαν λιμένα τον πλωτόν τούτον ποταμόν, Δημαρχείον, τελωνοσταθμαρχείον, γεωργικόν σταθμόν και γεωργικήν εταιρείαν μεγίστας υπηρεσίας παρασχούσαν προς την γεωργίαν από της κατά το έτος 1905 ιδρύσεως αυτής.

Ο συνοικισμός του πρώην αγόνου, ερήμου και επικινδύνου τούτου τόπου αρξάμενος προ εικοσαετίας περίπου δια μέσου δυσχερειών δυσπερβλήτων προχωρεί οσημέραι διά της Κυβερνητικής υποστηρίξεως και της πρωτοβουλίας των εκτιμησάντων τα πλουτοπαραγωγά πλεονεκτήματα αυτού, η αποξήρανσις των λιμναζόντων υδάτων επετεύχθη συν τω

χρόνω η δε δι' ευκαλύπτων δενδροφύτευσις του πλείστου μέρους, κατέστησε τον πρώην νοσηρόν τόπον κατοικίσιμον και ο μικρός αυτού λιμνήν ήνοιξεν προ τινων ετών την οδόν εις το εμπόριον, ούτως ώστε δικαίως να προσδοκάται η εν ου μακρώ χρόνω ανάπτυξις του συνοικισμού, όστις εσημειώθη εν τω γεωγραφικώ χάρτη και τη Γεωγραφία της Νήσου, ως νέα παράλιος πόλις εμπορική και γεωργική.

Εις ο σημείον ευρίσκεται ο συνοικισμός της Γεωργιουπόλεως έχει μεγίστην ανάγκην της ανεγέρσεως ναού, εν τω οποίω να εκκλησιάζεται ο καθημερινώς αυξανόμενος χριστιανικός πληθυσμός αυτής.

Αλλ' η μικρά μας κοινότης, καίτοι αισθανομένη την ανάγκην ταύτην, δεν δύναται ατυχώς να συντελέση, ή επ' ελάχιστον δια λόγους οικονομικούς εις την επιτυχίαν του ιερού τούτου σκοπού· και δια τούτο δι' ημών ποιείται έκκλησιν προς πάντα χριστιανόν, όπως δια του οβολού αυτού συντελέση εις την ανέγερσιν του ναού της Αναλήψεως του Σωτήρος εν τη νέα ταύτη πόλει.

Με την πεποίθησιν δε, ότι προθύμως θα περιληφθήτε και υμείς ως συνδρομητής του ανεγερθησομένου ναού, συντελούντες εις εκπολιτιστικόν και θεάρεστον έργον, λαμβάνομεν την τιμήν να επιζητήσωμεν και την υμετέραν συνδρομήν με την παράκλησιν, όπως ευαρεστούμενος αποστείλητε ταύτην προς τον Ταμίαν της επί της ανεγέρσεως του Ναού της Αναλήψεως Επιτροπής κ. Παύλον Παυλιδάκην, εις Γεωργιούπολιν "Κρήτη".

Δεχθήτε παρακαλώ εκ των προτέρων τας θερμάς ευχαριστίας της ημετέρας κοινότητος και την διαβεβαίωσιν της εξόχου προς Υμάς υπολήψεώς μας.

Εν Γεωργιουπόλει, τη 1 Φεβρουαρίου 1912

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης

Τα Μέλη

Γεώργιος Καυκαλάκης

Πάυλος Παυλιδάκης

Σταύρος Κουκάκης

Ανδρέας Πολέντας

Αντώνιος Καυρουδάκης

Στυλιανός Πολάκης"

Το 1913 καταβάλλονται προσπάθειες προς τον Γεν. Διοικητή Δραγούμη για να περάσει η αμαξιτή οδός από τη Γεωργιούπολη και να διευκολυνθεί έτσι η μεταφορά των προϊόντων προς το λιμάνι της κωμόπολης. Παράλληλα ζητείται η εγκατάσταση ταχυδρομείου και τηλεφωνικής σύνδεσης με τη Γεωργιούπολη, η οποία είχε πλέον καταστεί εμπορικό κέντρο της περιοχής. Στο αίτημά τους ως προς την οδική αρτηρία επανέρχονται και τον επόμενο χρόνο αλλά αν και ο Διοικητής Δραγούμης έδωσε εντολή να σταματήσουν οι εργασίες πριν και μετά τη Γεωργιούπολη για να γίνει νέα μελέτη, ο διευθύνων μηχανικός πρόχώρησε στο έργο χωρίς να υπακούσει στη διαταγή.

Το 1915 οι κάτοικοι των γύρω χωριών αποστέλλουν αναφορά στον Γενικό Διοικητή Ρούφο στην οποία σημείωναν τα δύο μεγαλύτερα προβλήματα του τόπου - τις αγροζημίες και τις ζωοκλοπές - και ζητούσαν την συνδρομή του για την καταπολέμησή τους, καθώς επίσης και ανάλογη πίστωση για εξυγιαντικά έργα, την κατασκευή λιμενοβραχίονα, την προέκταση του σχεδίου της Γεωργιούπολης για τη φύτευση ευκαλύπτων, την ίδρυση ταχυδρομικής και τηλεφωνικής συγκοινωνίας και τέλος τη συγχώνευση της Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως με την Ελληνική Γεωργική Εταιρεία στην Αθήνα. Αν και η Ελληνική Βουλή ψήφισε κονδύλι 50.000 δρχ. για εξυγιαντικά έργα, η απόφαση έμεινε μόνο στα χαρτιά. Αλλά και η τηλεφωνική σύνδεση τελικά δεν πραγματοποιήθηκε και υπήρχαν προβλήματα με την ακτοπλοϊκή σύνδεση μεταξύ των λιμανιών της περιφέρειας και των αγροτικών περιοχών με τα κεντρικά για τη διακίνηση των εμπορευμάτων και προϊόντων (από τη Γεωργιούπολη γινόταν εξαγωγή δαφνόφυλλων, ρίγανης, φασκομηλιάς και φλισκουνιού - ο Παπαδογιαννάκης μάλιστα ήταν έμπορος τέτοιων ειδών).

Ύστερα από διαταγή του Υπουργείου Εσωτερικών μεταφέρεται το 1916, η έδρα του σταθμού χωροφυλακής από τη Γεωργιούπολη στον Κουρνά και ως λόγος αυτής της μετάθεσης αναφέρεται η νοσηρότητα του κλίματος της Γεωργιούπολης η οποία - όπως λεγόταν - είχε προκαλέσει τον θάνατο δέκα ανδρών της χωροφυλακής μέχρι τότε, γεγονός που αμφισβητήθηκε με σχετικά δημοσιεύματα. Και τον επόμενο χρόνο ο Νομάρχης Χανίων Βασιλακάκης όρισε την πραγματοποίηση του παζαριού στις Βρύσες αντί της Γεωργιούπολης όπου και είχε καθιερωθεί από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Στις 12 Μαρτίου του 1918 αποστέλλεται τηλεγράφημα προς τον Πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο και τους βουλευτές των Χανίων για την υποστήριξη της Γεωργιούπολης υπογεγραμμένο από 26 Δημάρχους της περιοχής και συγκεκριμένα από τους Δημάρχους Γεωργιούπολης, Κουρνά, Κάστελλου, Ασή Γωνιάς, Μάzas, Εμπρόσνερου, Βαφέ, Τζιτζιφέ, Φρε, Νίππους, Κάϊνας, Εξώπολης, Καλαμιτσίου, Κεφαλά, Βάμου, Ξηροστερνίου, Σελιών, Βατουδιάρη, Ασκύφου, Καλλικράτους, Αργυρούπολης, Αρκούδαινας, Επισκοπής, Μυριοκεφάλων, Αρολιθίου και Κούφης. Αλλά δεν υπήρχε σοβαρή μελέτη για την εξυγίανση της πεδιάδας της Γεωργιούπολης, με αποτέλεσμα να ζητηθεί η κυβερνητική επέμβαση και το επόμενο έτος.

Ο Παπαδογιαννάκης συνεχίζει να αποστέλλει επιστολές και αναφορές σε αξιωματούχους και υπηρεσίες με την ελπίδα να βοηθηθεί και να αναπτυχθεί η περιοχή. Έτσι το 1920 αποστέλλει στον Υπουργό Συγκοινωνιών Παπαναστασίου την παρακάτω επιστολή: *“Λαμβάνω την τιμήν να υπενθυμίσω τη Υμετέρα Εξοχότητι ότι κατά το παρελθόν έτος όταν επισκέφθητε την Κρήτην επίδωκα τη Υμετέρα Εξοχότητι αναφοράν αφορώσαν την Γεωργιούπολιν. Επί τη ευκαιρία δε της σήμερον, υπότι υπό την προεδρίαν του κ. Πρωθυπουργού θα συνέλθη υπουργική σύσκεψις περί των υδραυλικών δυνάμεων της χώρας, παρακαλείσθε ευσεβάστως όπως ευαρεστούμενος υποβάλλητε και την μελέτην διά της πτώσεως των υδάτων του ποταμού Αλμυρού, επίσης την μελέτην περί της εξυγιάνσεως της Γεωργιουπόλεως και περί της χρησιμοποίησεως των λοιπών ποταμών μετά της λίμνης εις ιχθυοτροφεία και τέλος την αποστολή ιχθυολόγου και υδραυλικού μηχανικού ίνα υποβάλλωσι κατόπιν τας μελέτας των περί της χρησιμοποίησεως των ανωτέρω υδάτων”*.

Αλλά ο Παπαδογιαννάκης αποστέλλει και άλλη αναφορά το 1921 στον αρχηγό της Αγροφυλακής σχετικά με τα ζώα που περιφερόταν στην περιοχή προξενώντας μεγάλες ζημιές με αποτέλεσμα να μην τολμούν οι αγρότες να καλλιεργήσουν τα κτήματα.

Ένα χρόνο αργότερα εκτίθεται σε μειοδοτική δημοπρασία η κατασκευή εξυγιαντικών τάφρων με προϋπολογισμό δαπάνης 6.800 δρχ. και το 1923 ο αναπληρωτής του Γεν. Διοικητή Εμμ. Λυδάκης εγκρίνει τη σκυρόστρωση του δρόμου μήκους 200 μ. περίπου μέχρι την προκυμαία της Γεωργιούπολης για την μεταφορά των εισαγομένων και εξαγομένων προϊόντων, αλλά τελικά το έργο δεν εκτελείται και το 1925 καταργείται

και το Ταχυδρομικό γραφείο ενώ το τηλέφωνο τοποθετείται τελικά σε ένα παντοπωλείο.

Η Ελληνική Κυβέρνηση συνάπτει σύμβαση με την ακτοπλοϊκή εταιρεία Πανταλέοντος και αποφασίζεται να προσεγγίζει το ατμόπλοιο της εταιρείας σε 17 λιμάνια της Κρήτης - σ' αυτά όμως δεν συμπεριλαμβάνεται η Γεωργιούπολη, οπότε ήταν ανάγκη να μεταφέρονται τα προϊόντα και πάλι δια ξηράς στα άλλα εξαγωγικά λιμάνια με επιβάρυνση των παραγωγών για μεταφορικά έξοδα.

Διάφορα ποσά δαπανήθηκαν κατά καιρούς για την εξυγίανση της Γεωργιούπολης και ιδιαίτερα για το άνοιγμα χανδάκων και τη διοχέτευση των στασίμων υδάτων. Το 1892 δαπανήθηκαν από τα μέλη της Πρωτοβουλίας υπό τον Παπαδογιαννάκη 40 εικοσόφραγκα (800 δρχ.), το 1893 διατέθηκαν από τον Διοικητή Μαχμούτ Τζελαλεδίν για τη ρυμοτομία της κωμόπολης 19 εικοσόφραγκα (380 δρχ.) και το 1899 χορηγήθηκαν από την Κρητική πολιτεία για το άνοιγμα χανδάκων 6.000 δρχ. Το 1910 δόθηκαν από τη Συνέλευση των Κρητών 10.000 δρχ. από τις οποίες 6.000 διατέθηκαν για τη σιδερένια γέφυρα του ποταμού Αλμυρού, 2.000 δρχ. για την περιφέρεια του χωριού Μουρί και 2.000 δρχ. για εξυγιαντικά έργα στη Γεωργιούπολη. Η Γεωργική Εταιρεία δαπάνησε όπως ήδη προαναφέρθηκε 3.798 δρχ. σε έργα, φύτευση δένδρων κ.α. ενώ το 1922 χορηγήθηκαν 6.800 δρχ. για το άνοιγμα χανδάκων. Από τον Δήμο Γεωργιούπολης δαπανήθηκαν 2.635 δρχ. για της εκριζώσεις υδροχαρών φυτών και καθαρισμό των χανδάκων και των ποταμών. Είχαν δηλαδή δαπανηθεί συνολικά 22.969 δρχ. και από αυτά τα χρήματα 14.800 δρχ. είχαν χορηγηθεί από το Δημόσιο.

Από το 1892 οπότε πρωτοεγκαταστάθηκε στα Παλιοκάστελλα ο Παπαδογιαννάκης είχαν επιδοθεί, με σκοπό την πρόοδο και ανάπτυξη της περιοχής, στους Οθωμανούς και Χριστιανούς Γενικούς Διοικητές, Αρμοστές, Υπουργούς και Πρωθυπουργούς 138 αναφορές, δημοψηφίσματα, λαοψηφίσμα και τηλεγραφήματα ενώ δημοσιεύθηκαν 22 Διατάγματα και 285 άρθρα σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά εσωτερικού και εξωτερικού, που αφορούσαν στη Γεωργιούπολη.

Όλες οι προσπάθειες του Παπαδογιαννάκη και των άλλων μελών της Πρωτοβουλίας κατ' αρχήν και όλων των υπολοίπων αργότερα είχαν ως κύριο σκοπό την εξυγίανση της περιοχής της Γεωργιούπολης από τα στάσιμα ύδατα, τα έλη και τις ελνοσιές αλλά και την απαλλαγή της από

τις δυσφημιστικές διαδόσεις ώστε να προσελκυσθούν περισσότεροι να κατοικήσουν, να εργασθούν και να αναπτύξουν τον τόπο εκείνο, και αυτό γιατί επικρατούσε η άποψη ότι η αποξήρανση των ελών και η εξυγίανση της περιοχής ήταν αδύνατη, ότι η λίμνη του Κουρνά με υπόγεια περάσματα τροφοδοτούσε τα έλη με τα νερά της και της οποίας η αποξήρανση ήταν αδύνατη λόγω μεγάλου κόστους. Ο Αριστείδης Μουράτογλου σημείωνε χαρακτηριστικά για τη λίμνη στη σχετική έκθεση του μετά την επισκεπή του στη Γεωργιούπολη και τον Κουρνά:

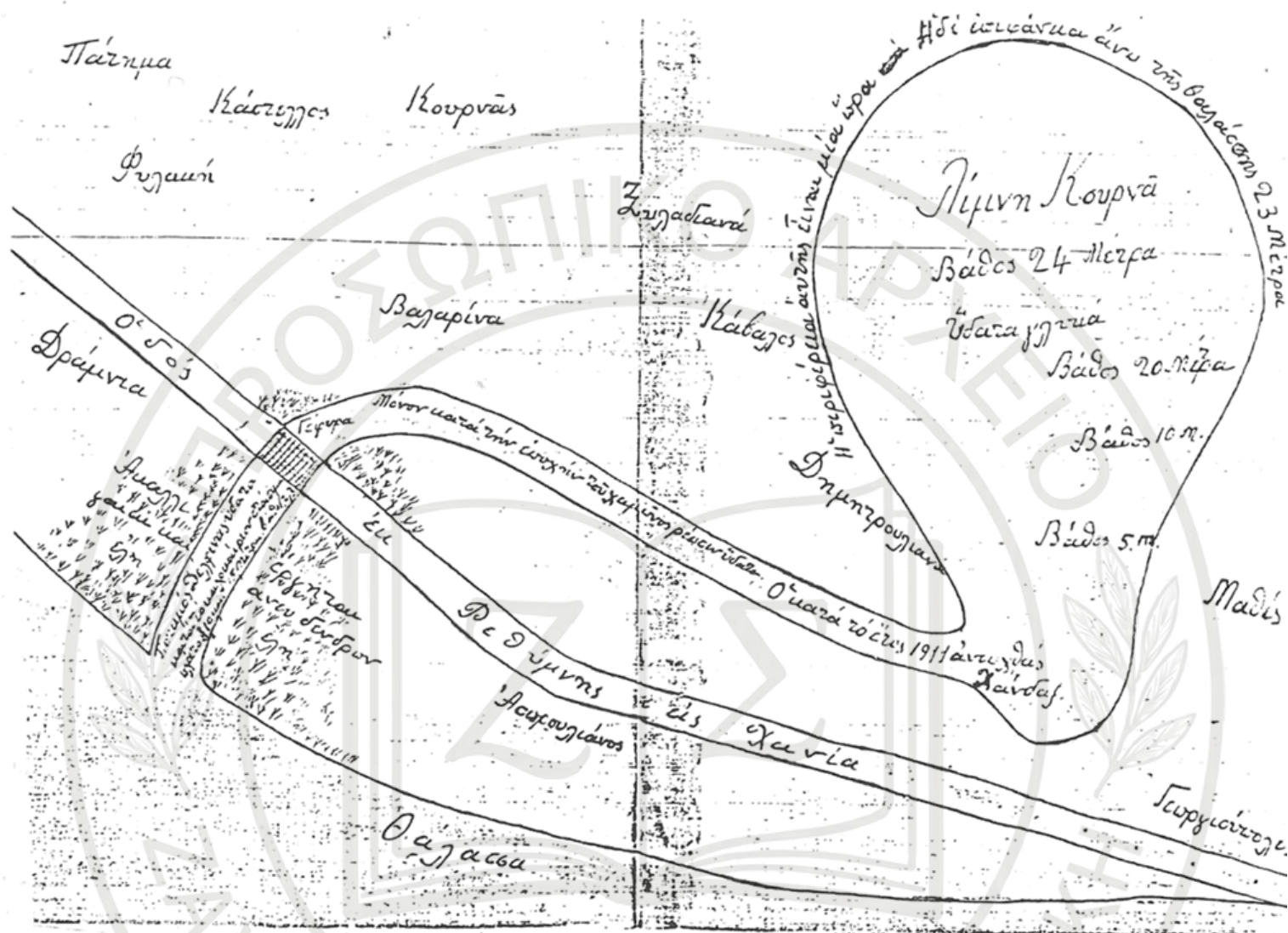
Σχεδιάγραμμα της περιοχής και της λίμνης του Κουρνά.

“Αύτη κείται εις απόστασιν τεσσάρων περίπου χιλιομέτρων από της θαλάσσης και εις ύψος είκοσιτεσσάρων μέτρων από της επιφανείας αυτής. Είναι δε η μεγαλυτέρα της νήσου Κρήτης. Αποτελεί ευρείαν και βαθείαν κοάνην περικλεισμένην προς Δ. υπό αποτόμων καθέτων τιτανολίθων και Α. υπό υψώματος καταφύτου. Τα ύδατα της λίμνης Κουρνά είναι γλυκέα και έχουσι μέγα βάθος. Υπό των πέριξ κατοίκων ως και τινων συγγραφέων θεωρείται η εστία και η πηγή του νοσηρού του κλίματος του τμήματος τούτου της επαρχίας Αποκορώνου. Αλλά την γνώμην ταύτην θεωρούμεν εσφαλμένην δια τους εξής λόγους: Α) Η κατά το θέρος επιφάνεια αυτής αποξηραινόμενη, ουδέποτε υπερβαίνει τας πεντα-

κοσίας χιλιάδας. Β) Ο πυθμήν της λίμνης είναι αμμώδης και πετρώδης αναμίξ, ελαχίστη δε και όλως ασήμαντος είναι η ποσότης των εις τα αποξηραινόμενα μέρη οργανικών ουσιών ων η σήψις επιφέρει τα μιάσματα. Γ) Η λίμνη έχει μέγιστον βάθος και εν αυτή δεν υπάρχουν φυτά ούτε ιχθείς και λοιπά. Δ) Οι επικρατούντες άνεμοι είναι βόρειοι οίτινες αν υπήρχον μιάσματα προερχόμενα εκ της λίμνης θα μετέφερον ταύτα προς Ν. Συνεπώς θα εφέροντο τα εν λόγω μιάσματα προς Ν. ούτως ώστε τα προς την διεύθυνσιν ταύτην της λίμνης ευρισκόμενα χωρία θα υπέφερον ενώ σήμερον ακριβώς τουναντίον συμβαίνει δηλαδή τα υποφέροντα χωρία ευρίσκονται προς Β. ή Β.Α. της λίμνης. Δια τους λόγους λοιπόν τούτους φρονούμεν ότι η λίμνη Κουρνά ουδόλως ή ελάχιστα συντρέχει εις την κακήν υγιεινήν κατάστασιν της ολίγον απεχούσης της πεδιάδος Γεωργιουπόλεως. Η λίμνη του Κουρνά έχουσα μέσσην επιφάνειαν ενός εκατομμυρίου τετραγωνικών μέτρων και βάθος είκοσι τεσσάρων μέτρων περίπου, περιέχει δώδεκα εκατομμύρια κυβικά μέτρα ύδατος χωρίς να υπολογισθεί το εκ των πηγών ημερησίως προστιθέμενον ύδωρ. Προς τούτοις η λίμνη ευρισκομένη εις ύψος εικοσιτεσσάρων υπέρ την επιφάνεια της θαλάσσης δύναται να χρησιμοποιηθή δι' αδρεύσεις. Των δύο τούτων παραγόντων στηριζόμενοι, δυνάμεθα ασφαλώς να ισχυρισθώμεν ότι διά των υδάτων της λίμνης Κουρνά δύνανται να αρδευθώσιν γαίαι δέκα χιλιάδων στρεμμάτων. Η νυν θεωρουμένη ως χωρητικότης του εδάφους τούτου, ταχέως ήθελε μεταβάλλει την πεδιάδα της Γεωργιουπόλεως εις άλλην Αίγυπτον. Διότι γνωστή τοις πάσιν είναι η μεγίστη ενεργητικότης του ύδατος εις την γεωργίαν των μεσημβρινών χωρών...”

Ο Παπαδογιαννάκης σε σημείωμά του για τη λίμνη του Κουρνά αναφέρει ότι το 1911 ύστερα από επανειλημμένες υποδείξεις και ενέργειες αποφασίσθηκε να ανοιχθεί χάδακας από τη λίμνη μέχρι τη γέφυρα του Ασπρουλιάνου για να διοχετεύονται τα εισρέοντα τον χειμώνα στη λίμνη όμβρια ύδατα. Αλλά το έργο σταμάτησε ένα μόλις χιλιόμετρο από τη λίμνη και τα νερά διοχετευόταν με φυσικό χάνδακα στον ποταμό Δέλφινα. Στα νερά του ποταμού έμπαιναν ψάρια από τη θάλασσα που έφθαναν ως τη λίμνη, γεγονός ασφαλώς αξιοσημείωτο αφού στη λίμνη δεν υπήρχαν παρά μόνο χέλια. Λόγω της δυνατότητας των ψαριών να φθάνουν στην λίμνη αλλά και της αφθονίας των χελιών, είχε ήδη προταθεί από της συστάσεως σχεδόν της Γεωργιούπολης η δημιουργία ιχθυο-

τροφείου και είχε ζητηθεί η αποστολή ιχθυολόγου για να υποδείξει τον τρόπο αλιείας στη λίμνη καθώς και την εισαγωγή ψαριών από άλλες λίμνες και την αναπαραγωγή τους.

Σχεδιάγραμμα της περιοχής και της λίμνης του Κουρνά από τον Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη.

Μόλις όμως το 1923 η Λίμνη του Κουρνά εξετέθη από το Δημόσιο σε πλειοδοσία και νοικιάσθηκε για μια 15ετία αντί 43.000 δρχ. Οι ενοικιαστές της λίμνης συνεβλήθησαν με ψαράδες της λίμνης των Ιωαννίνων, οι οποίοι προσπάθησαν με διάφορα τεχνικά έργα, τοποθετώντας πασάλους και καλάμια, να οριοθετήσουν τις περιοχές μέσα στη λίμνη για την αλιεία των χελιών. Αλλά τον Νοέμβριο, λόγω ραγδαίων βροχών τα καλάμια και οι πάσαλοι παρασύρθηκαν από τα ορμητικά νερά και όλα τα σχέδια εγκαταλείφθηκαν, με αποτέλεσμα οι ενοικιαστές να είναι αναγκασμένοι να καταβάλουν το μίσθωμα προς μεγάλη ζημία τους. Ούτε βέβαια το υπόλοιπο χαντάκι ανοίχθηκε για να ενωθεί ο ποταμός

Δέλφινας με τη λίμνη και μόνο το 1926 ο Γενικός Διοικητής Κρήτης χορήγησε κονδύλι 10.000 δρχ. ποσό που και πάλι δεν κάλυψε τα έξοδα - υπολείφθηκαν 3.000 δρχ. - και το έργο σταμάτησε 100 μέτρα περίπου πριν το τέλος του.

Η λίμνη του Κουρνά βέβαια - η οποία σήμερα ανήκει διοικητικά στη κτηματική περιφέρεια της Γεωργιούπολης - μπορεί να μην μετατράπηκε σε ιχθυοτροφείο αν και είχε όλες τις προδιαγραφές και απλώς ήταν θέμα βούλησης της πολιτείας, αυξημένου ενδιαφέροντος και - το σπουδαιότερο - χορήγησης των απαιτούμενων πιστώσεων. Τουλάχιστον έως σήμερα έχει διατηρήσει την ομορφιά της, παραμένει η μοναδική λίμνη στην Κρήτη και είναι υδροβιότοπος ιδιαίτερου κάλλους: Τα νερά της αλλάζουν χρώμα από ανοιχτό πράσινο ως το σκούρο γαλάζιο, περιβάλλεται από μια στενή λουρίδα αμμουδιάς και η βλάστηση οργιάζει κυρίως στη βορειοδυτική πλευρά της. Ο Στέργιος Σπανάκης αναφέρει για τη λίμνη του Κουρνά στον Οδηγό του (τ. Β. - Δυτ. Κρήτη):

“Β.Δ. του χωριού σε απόσταση 2,5 χλμ. είναι η μοναδική λίμνη της Κρήτης. Η περιφέρειά της είναι 3,5 χλμ. και η έκτασή της 1,2 ή 1,4 τετρ. χλμ. Η επιφάνειά της είναι 23-25 μ. ψηλότερα από τη θάλασσα. Στη λίμνη συγκεντρώνονται τα νερά των γύρω βουνών αλλά μέσα σ’ αυτή υπάρχουν και δυο πλούσιες πηγές. Στη Ν. Α. όχθη, κάτω από μια αγριοσυκιά, αναβλύζει μια πηγή, που φαίνεται μόνο το φθινόπωρο, γιατί το χειμώνα η στάθμη του νερού ανεβαίνει και την σκεπάζει. Κοντά σ’ αυτή είναι και μια άλλη μεγάλη ανεβάλλουσα, που η χωρικοί τη λενε Μάτι. Τα νερά και των δυο πηγών έρχονται από υπόγεια καταβόθρα από τη Δαφνομαδάρα. Μάλιστα ο Δέφνερ έχει κάνει σχηματική παράσταση της καταβόθρας. Το βάθος της είναι 35 οργυιές και ο πυθμένας της είναι 25 μ. κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Εκεί υπάρχει άλλη καταβόθρα από την οποία φεύγουν τα νερά της και αναφαίνονται σε απόσταση 4 χλμ. όπου δημιουργούν τις πηγές του Αρμυρού. Γι’ αυτό δεν ξεχειλίζει η λίμνη. Και όμως ο Spratt (Travels etc. vol. II, 126) αναφέρει ότι κάποτε με τις πολλές βροχές ξεχείλισε από τη βορεινή όχθη παρασύροντας μεγάλα χέλια που σκορπιστηκαν στην πεδιάδα.

Ο Pashley λέει πως η λίμνη πήρε το όνομα από το χωριό αλλά μάλλον το χωριό πήρε το όνομα από τη λίμνη. Το αρχαίο όνομα της λίμνης ήταν Κορησία και υπήρχε ιερό της Κορησίας Αθηνάς, ως αναφέρει ο Στεφ. Βυζάντιος. Κόριον, τόπος εν Κρήτη, από κόρης τινος και λίμνη Κορησία

και Αθηνάς ιερόν Κορησίας. Φαίνεται ότι κοντά στη λίμνη υπήρχε στην αρχαιότητα ιερόν εις Ίππον και Κόρην (Ιπποκόριον ή Ιπποκορώνιον) και από αυτό πήρε το όνομα και η λίμνη και η πόλη Ιπποκορώνιον. Άλλοι ετυμολογούν το τοπωνύμιο από το αραβικό κουρνά που σημαίνει λουτήρας, λίμνη.

Λυγαριές και μυρσίνες σχηματίζουν ένα πράσινο στεφάνι στις όχθες της. Στα σμαραγδένια και διάφανα νερά της, όπως τα αναφέρει και ο Spratt (*the water is as clear as crystal and fresh*) που μόλις τα ρυτιδώνει το καλοκαίρι ο μπάτης, καθρεφτίζονται τα γύρω βουνά. Αποτελεί ένα μαγευτικό τοπίο, μοναδικό στην Κρήτη, “μια ρομαντική τοποθεσία γεμάτη αγριάδα και απαλότητα συγχρόνως” που ασφαλώς αξίζει να αξιοποιηθεί. Τα ωραιότερα μέρη της Βόρειας Ιταλίας, που συγκεντρώνουν χιλιάδες τουρίστες είναι ακριβώς γύρω από τις φημισμένες λίμνες Garda, Como και Iago Maggiore.

Στη λίμνη δεν υπάρχουν ψάρια παρά μόνο χέλια... *non magnus sed profundus est lacus, quod ingentes nutrit anguillas*, λέγει ο Buondelmonti. Και όμως πρέπει να πλουτιστεί με ορισμένα είδη ψαριών του γλυκού νερού, που θα γίνουν ένας σπουδαίος πόλος έλξης για την τουριστική αξιοποίηση της...”

Αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η άποψη του Μιχ. Δέφνερ για τη λίμνη του Κουρνά, όπως καταχωρείται στις “Οδοιπορικές Εντυπώσεις” του:

Η λίμνη του Κουρνά σε φωτογραφία Μιχαήλ Δέφνερ.

“... Αφού αναπαυθήκαμεν από τον δρόμον, όλο κουβεντιάζοντας δια τα μέρη αυτά, μας ωδήγησεν ο φιλόξενος χωρικός προς την όχθην της

λίμνης, της οποίας η κρυσταλλένια επιφάνεια, φωτιζομένη από τον ήλιον των πρώτων ωρών του απογεύματος, αντικατόπτριζε τα απέναντί μας απόκρημνα βουνά της Δαφνομαδάρας.

Η περιφέρεια της λίμνης είχε πανωκάτω 4.500 βημάτων, δηλαδή 3 ½ χιλιομέτρων. Δια να την γυρίσης, θέλεις τρία τέταρτα ως μίαν ώρα, κατά το βάδισμα που κάνεις και κατά τους θάμνους και τις πέτρες που βρίσκεις εις τον δρόμο σου.

Ο κ. Αρ. Μουράτογλου, όστις κατ' εντολήν της Κρητικής Κυβερνήσεως επεσκέφθη τον Αύγουστον 1899 την Γεωργιούπολιν και την λίμνην του Κουρνά (την Κορησίαν λίμνην), υπολογίζει εις την έκθεσίν του την μέσσην επιφάνειαν εις 1.200.000 - 1.400.000 τετραγ. μέτρων. Ο υπολογισμός αυτός μου φαίνεται όλίγον υπερβολικός. Και ένα άλλο ακόμη έχω να παρατηρήσω· ο κ. Αρ. Μουράτογλου ομιλεί περί του εκ των πηγών ημερησίως εις την λίμνην προστιθεμένου ύδατος, αλλά δεν αντελήφθη ότι εις τον πυθμένα της λίμνης υπάρχει μία καταβόθρα, ένας υπόγειος χώνος, από τον οποίον άλλο τόσο νερό φεύγει κάθε ημέραν. Εάν δεν υπήρχεν αυτός ο χώνος, θα υπερεχειλίζεν η λίμνη όχι μόνον κάθε 15 ή 20 έτη, όταν της τύχη καμμιά απρόοπτος δυσκοιλιότης, αλλά προ μυριάδων ετών θα είχε σχηματισθή εις το χαμηλότερον μέρος της όχθης της λίμνης προς την θάλασσαν ένα ποτάμι, από το οποίον θα έφευγαν όσα καθ' εκάστην εις την λίμνην εισέρχονται νερά. Το δε ότι δεν υπάρχει εκροή εις την επιφάνειαν, αποδεικνύει ότι υπάρχει εκροή εκ του πυθμένος. Μου φαίνεται ότι το συμπέρασμα είχε λογικόν. Πού πηγαίνουν τα καταχωνιαζόμενα νερά και πού βγαίνουν έπειτα εις την επιφάνειαν, αυτό θα είπω παρακάτω. Τούτο λέγω προς το παρόν· μη νομίζετε ότι τα γραφόμενά μου δεν έχουν σημασίαν, επειδή τα λέγω απλά.

Κρίμα όπου δεν υπάρχει βάρκα, δια να μετρήση κανείς το μέγεθος και τα διάφορα βάθη της λίμνης. Υπήρχε ποτέ μία, αλλά προ πολλού εσάπισε. Την είχε φέρει, μου είπαν, ο εργολάβος, ο οποίος είχε αναλάβει την εκσκαφήν του πρώτου μέρους του χάνδακος, από την λίμνην με κατεύθυνσιν προς την θάλασσαν. Αυτός, μου είπαν, ενοικίασε κατόπιν την λίμνην και έκαμε φράκτιν εις την αρχήν του χάνδακος, δια να πιάνη τα χέλια, όποτεν υψουμένων των υδάτων, ταύτα θα εισήρχοντο εις τον χάνδακα. Αλλ', ως φαίνεται, η επιχείρησις αυτή εχανδακώθηκεν ως εκ της ελαττωματικής κατασκευής του περιφήμου χάνδακος.

Περί αυτού θα ομιλήσω τώρα.

Δια να προληφθούν μέλλουσai εκ της λίμνης πλημμύραι των πέριξ, απεφασίσθη προ ετών, από την βόρειον και χαμηλοτέραν όχθην αυτής, με κατεύθυνσιν προς την θάλασσαν, να εκσκαφή μεγάλος χάνδαξ, αυτός δε ο χάνδαξ ν' απολήξη εις την κοίτην του ποταμού Δέλφινα παρά την επί της δημοσίας οδού γέφυραν μεταξύ Γεωργιουπόλεως και Δραμιών (αρχ. Υδραμίας). Αυτού του χάνδακος, του οποίου το ολικόν μήκος είνε 2120 μέτρα, είχαν γίνει 1.300, δια δε τα επίλοιπα 820 είχε προκηρυχθή μειοδοτική δημοπρασία, όταν ήμουν εις τα Χανιά. Η κοίτη του Δέλφινα, η οποία και αυτή επρόκειτο να διακανονισθή, από την γέφυραν έως την θαλασσαν έχει μήκος 1.000 περίπου μέτρων.

Η κοινή των κοινών ανθρώπων λογική θα υπηγόρευεν, η εκσκαφή του χάνδακος ν' αρχίση από κάτω, δηλ. από το σημείον ενώσεως του χάνδακος με την κοίτην του Δέλφινα, και να προχωρήση προς τα άνω, προς την λίμνην. Αυτό θα έκαμνε κάθε γνωστικός άνθρωπος και ας μη ήτο και υδραυλικός μηχανικός. Αλλ' οι Αβδηρίται δεν απέθαναν ακόμη όλοι. Ήρχισαν λοιπόν την εκσκαφήν του χάνδακος από την λίμνην, δεν τον έκαμαν αρκετά πλατύν και δεν έδωκαν την απαιτουμένην κλίσιν εις τα πλάγια, καλή ώρα, όπως εις την Διώρυγα της Κορίνθου. Συνεπώς με την πρώτην μικράν ύψωσιν των υδάτων της λίμνης επλημμύρισαν οι πέριξ του χάνδακος αγροί, τα χώματα έπεσαν από τα απότομα πλάγια εις τον χάνδακα και ούτως εσχηματίσθησαν άπειροι μεγάλοι λάκκοι, όπου σήπονται τα νερά, και οι ελώδεις πυρετοί βασανίζουν τους περιοίκους περισσότερα από πριν.

Εις την νοτιοανατολικήν όχθην της λίμνης, αποκάτω από μία πελώρια αγριοσυκιά, βγαίνει από τον βράχον μία πηγή. Αυτή όμως φαίνεται μόνον προς το φθινόπωρον, οπόταν η επιφάνεια της λίμνης έχει καταβή· τότε δε υπό την σκιάν της συκιάς οι τσοπάνιδες ποτίζουν εκεί τα αιγοπρόβατά των. Τον χειμώνα και την άνοιξιν τα νερά της λίμνης σκεπάζουν την πηγήν. Κοντά εις αυτήν, αλλ' εντός πλέον των ήδη βαθέων υδάτων της λίμνης είνε ένας ανάβολος, δηλαδή από τον βραχώδη πυθμένα της λίμνης αναβάλλει μία μεγάλη πηγή. Εκεί ο πυθμήν σχηματίζει βαθείαν χοάνην, βαθύν χώνον, από τον οποίον ανέρχονται τα νερά. Αυτός ο χώνος θα έχει 30 περίπου μέτρων διάμετρον. Οι χωρικοί εκείνων των μερών λέγουν πως εκεί είνε το μάτι της λίμνης. Μάτι σημαίνει πηγή.

Εκεί όμως δεν είνε και το βαθύτερον μέρος της λίμνης. Τούτο ευρί-

σκειται εις το μέσον περίπου της λίμνης, όπου το βάθος φθάνει εις 35 οργυιές, κατά τας βυθομετρήσεις του εργολάβου εκείνου. Το μέγα βάθος εις αμφοτέρας τας θέσεις φαίνεται άλλωστε και από το βαθύ εκείνο χρώμα των διαυγών υδάτων.

Η γνώμη μου είναι ότι από τον πρώτο χώνον, τον πλησίον της ανατολικής όχθης, τροφοδοτείται η λίμνη, ενώ από τον χώνον, που είναι εις το μέσον της λίμνης, γίνεται η εκροή...

... Ότι η λίμνη του Κουρνά τροφοδοτείται όχι μόνον από τα νερά των βροχών που πέφτουν απάνω της, αλλ' από μίαν καταβόθραν, που ευρίσκεται υψηλά επάνω εις καμμίαν κοιλάδα της Δαφνομαδάρας, αυτό είνε εκτός αμφιβολίας. Το αποδεικνύουν αι δύο πηγαί, που βγαίνουν εις την ρίζαν του αποκρήμνου βουνού, η μία η μικρότερη εις το ύψος της επιφανείας της λίμνης και η μεγάλη που αναβάλλει από τον πυθμένα της, απaráλλακτα όπως εκείνες που εις τον Αργολικόν Κόλπον αναπηδούν από την θάλασσαν.

Αυτή είνε η επιστημονική εξήγησις της γενέσεως της λίμνης. Πώς όμως εξηγεί αυτήν ο λαός του Αποκόρωνα; Κατά την παράδοσιν του λαού, την οποίαν μοι ανεκοίνωσεν ο φίλτατος κ. Σπυρ. Βαρδάκης, άλλη είνε η αιτία της γενέσεως της λίμνης.

Στο μέρος, που την σήμερον ημέρα βρίσκεται η λίμνη του Κουρνά, μια φορά κι έναν καιρό ήτανε χωριό. Ένας χωρικός απ' αυτό το χωριό είχε μία θυγατέρα, που έφεγγε σαν τον ήλιο.

Ένα σάββατο, πρωϊ πρωϊ τα γλυκοχαράματα, ο χωρικός επήρε την θυγατέρα του και ξεκινήσανε να πάνε στα χτήματά τωνε. Στο δρόμο η θυγατέρα του του λέει:

- Πατέρα εγώ θα κάτσω λιγάκι εδώ σ' αυτή την πέτρα, να ξεκουραστώ και να χτενίσω και τα μαλλιά μου γιατί ξεχτενιστήκανε.

- Κάτσε, παιδί μου! απαντά ο πατέρας.

Η θυγατέρα του καθίζει και αρχίζει να χτενίζει τα ξανθά της ωραία μαλλιά. Εφάνη όλη της η ωμορφιά με την αφέλεια και τη χάρι που είχε, όταν χτενιζόταν καθισμένη στο βράχο. Λες πως έλεγε του ήλιου· “φέξε μου, να σου φέξω!”

Ο πατέρας της την εκαμάρωνε· αναγάλλιαζεν η καρδιά του για την ωμορφιά της κόρης του. Μα σιγά σιγά αυτό το καμάρωμα έπαψε νάνε αγνό. Μέσα στην ψυχή του εγεννήθη ξαφνικά μια χτηνώδης και σατανική επιθυμία· την ερέχτηκε, κι αυτός δεν ήξερε, πώς...

Η θυγατέρα του ενόμισε πως έπεσεν ο ουρανός κατά πάνω της και λέει στον πατέρα με όλο τον πόνο της ψυχής της:

- “Πατέρα! άφησέ με να πω πρώτα ας είνε τρία λόγια!” Και χωρίς να περιμένη την απάντησί του λέει:

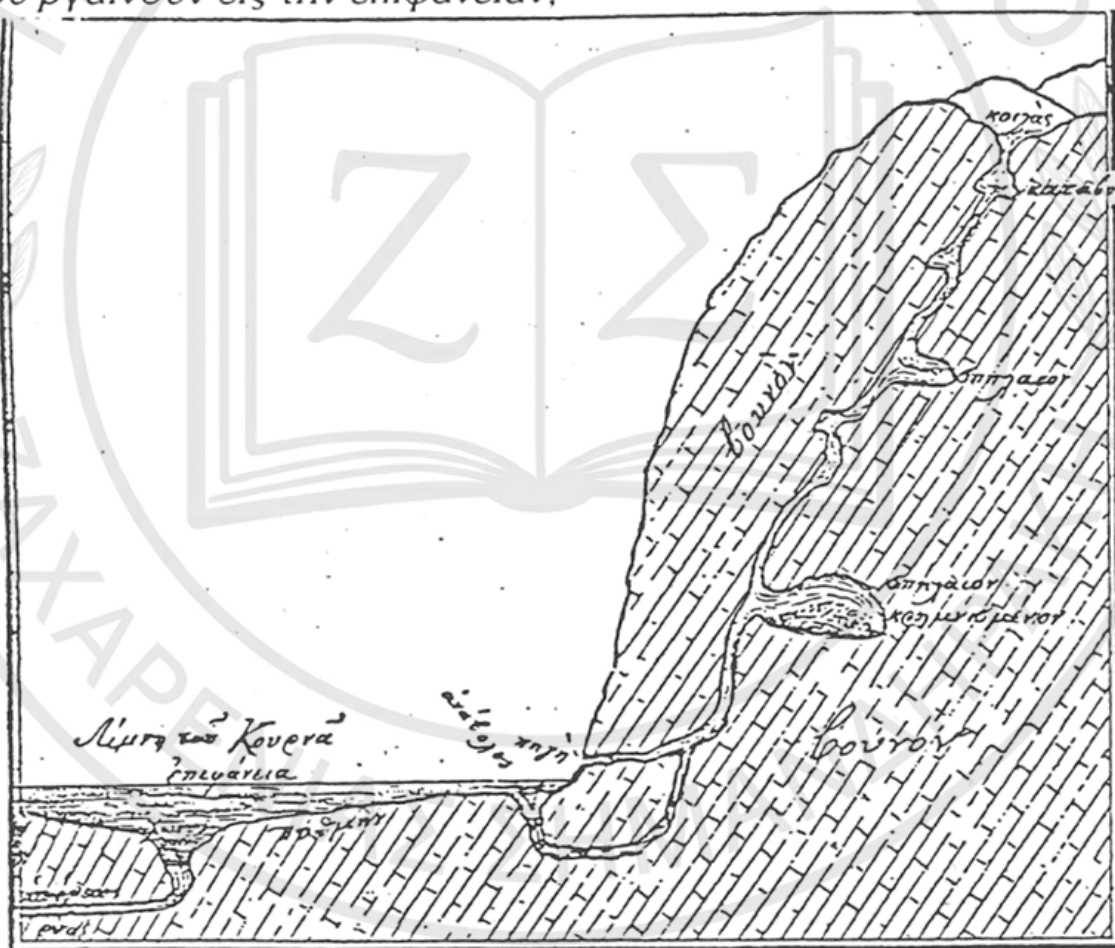
- “Βούλα και Βουλολίμνα! Κι εγώ στοιχειό στη λίμνα!”

Δεν είχε αποτελειώσει την υστερή της λέξι, και το μέρος αυτό που ευρίσκετο με τον πατέρα της, εβούλιαξε κι έγεινε λίμνη.

Οι κάτοικοι των πέριξ της λίμνης χωρίων πιστεύουν πως όσοι έχουν “αλαφρό ίσκιο”, δηλ. όσοι τώχουν και βλέπουν φαντάσματα, βλέπουν στη μέση της λίμνης απάνω σ’ ένα βράχο μια κόρη να κάθεται και να χτενίζει τα ολόχρυσα ξανθά μαλλιά.

Έχω τώρα να απαντήσω εις το ερώτημα:

Πού όμως πηγαίνουν τα νερά που φεύγουν υπογείως απ' την λίμνη;
και πού βγαίνουν εις την επιφάνειαν;

Е. М. Дзюков

Σχεδιάγραμμα της λίμνης του Κουρνά από τον Μιχαήλ Δέφνερ.

Δεν είμαι υδραυλικός μηχανικός και συνεπώς δεν μπορώ να εκφέρω “γνώμην έγκυρον” επί τόσον σπουδαίου ζητήματος. Εν τούτοις με το

θάρρος ή θράσος, το οποίον χαρακτηρίζει όλους τους ημιμαθείς και ερασιτέχνες, λέγω ότι τα νερά, που φεύγουν υπογείως από την λίμνην του Κουρνά, βγαίνουν 4 χιλιόμετρα μακράν εις την επιφάνειαν ως πηγαί του Αλμυρού της Γεωργιουπόλεως, ή όπως συνήθως λέγεται, του Αλμυρού του Αποκόρωνα. Αυθάδεια πρώτης δυνάμεως να ισχυρίζεται κανείς, ότι από λίμνην με γλυκό νερό βγαίνει ποτάμι υφάλμυρο και να θέλη να το πιστεύουν και οι άλλοι!

Θα προσπαθήσω να φέρω αποδείξεις όσες ημπορέσω.

Τον *Buondelmonti* απησχόλησε προ πέντε ακριβώς αιώνων (1422) το ζήτημα των υφαλμύρων πηγών του άλλου Αλμυρού, του Αλμυρού του Ηρακλείου ή, όπως κοινώς λέγεται, του Αλμυρού του Μαλεβιζιού. Αυτός παραδέχεται ότι “ο Αλμυρός του Ηρακλείου σχηματίζεται εκ των υδάτων, τα οποία βυθίζονται εις την προς ανατολίας του μοναστηρίου του Αγίου Γεωργίου Καμαριώτη εν Μυλοποτάμω κειμένην καταβόθραν”.

Ο *Boschini* περί τα μέσα του 17ου αιώνος θεωρεί αμφοτέρους τους Αλμυρούς ως σχηματιζομένους εκ της θαλάσσης, ήτις δι’ υπογείων οχετών εξήρχετο ολίγον τι υψηλότερον της επιφανείας αυτής.

Ο *Pashley* λέγει ότι τα ύδατα του Αλμυρού του Μαλεβιζιού προέρχονται εκ των υδάτων των βυθιζομένων εις την προειρημένην καταβόθραν του Μυλοποτάμου, ήτις κατ’ ευθείαν γραμμήν απέχει 22 χιλιόμετρα από της λίμνης του Αλμυρού του Μαλεβιζιού.

Ο *Raulin* επήρε νερά από τους δυο Αλμυρούς και τα ανέλυσε μετά του χημικού *Baudrimont* εν Παρισίοις, αποφαίνεται δε, α) ότι η χαμηλοτέρα θερμοκρασία των υδάτων αμφοτέρων των Αλμυρών δεικνύει ότι προέρχονται εξ υπογείων δεξαμενών κειμένων του μεν Αλμυρού του Αποκόρωνα εις ύψος 600 τουλάχιστον μέτρων, του δε του Ηρακλείου εις ύψος 400 μέτρων, β) ότι εκ της σχετικώς μικράς αναλογίας θεικού άλατος και της ελλείψεως μαγνησίας αποδεικνύεται ότι τα νερά ταύτα δεν είναι θαλάσσια, γ) ότι η αλμυρότης των πηγών οφείλεται προδήλως εις όγκους ορυκτού άλατος ευρισκομένους εις τα στρώματα, τα οποία κείνται επί της οδού των υπογείως ρεόντων υδάτων, και ότι συνεπώς δεν είναι αδύνατον, μίαν ημέραν να γίνεται εκμετάλλευσις ορυκτού άλατος εις τα όρη της Κρήτης.

Ο *Raulin*, όστις επιστημονικώς εξήτασε και επραγματεύθη το ζήτημα και απεφάνθη ορθώς ότι τα νερά των δυο Αλμυρών δεν είνε θαλάσσια, έπεσεν έξω εις την εξήγησιν του φαινομένου της αλμυρότητος αυτών.

Ως προς την προέλευσιν των νερών του Αλμυρού της Γεωργιουπόλεως, ο οποίος εις απόστασιν 2 μόλις χιλιομέτρων από το μεγαλοπρεπές χωριό προβάλλει από στρώμα ασβεστολίθου ως τέλειος ρύαξ, δέον να ληφθώσιν υπ' όψιν τα εξής:

1) Η θερμοκρασία των πηγών το καλοκαίρι και το φθινόπωρον είνε κατά 3 βαθμούς κατωτέρα της θερμοκρασίας του εδάφους, εξ ου εκρέουν, απόδειξις ότι τα νερά έρχονται από υψηλά και υπογείως.

2) Οι κάτοικοι βεβαιούν ότι τον χειμώνα και την άνοιξιν ρέουν αι πηγαί αφθονώτερον και ταχύτερον παρά το καλοκαίρι και το φθινόπωρον, και ότι, ενώ από τον Μάϊον ως Νοέμβριον τα νερά είνε αρκετά υφάλμυρα, τουναντίον τον χειμώνα και την άνοιξιν η αλμυρότης ελαττούται τόσον, ώστε τα νερά να είνε πόσιμα. Η αλμυρότης των όμως δεν είνε ποτέ τόσον μεγάλη, ώστε να παραβλάπη την ανάπτυξιν των εκεί δένδρων, θάμνων και ωφελίμων φυτών.

Όσον δε αφορά την σχέσιν των υδάτων του Αλμυρού προς την λίμνην του Κουρνά, αναφέρω·

α) Ότι η επιφάνεια της λίμνης κείται 23 - 25 μέτρα υπέρ την θάλασσαν, αι δέ πηγαί του Αλμυρού 12 - 13 μέτρα υπέρ ταύτην· επομένως υπάρχει διαφορά ύψους 11 - 12 μέτρων. Επειδή δε η λίμνη του Κουρνά απέχει από τας πηγάς του Αλμυρού κατ' ίσιν γραμμήν μόλις 4 χιλιόμετρα, η διαφορά ύψους κατά 12 μέτρα μας δίδει ως κλίσιν της ροής 12 πόντους κατά 40 μέτρα ή 3 ½ περίπου χιλιοστά κατά μέτρον. Η κλίσις αύτη είναι μικρά, δέον όμως να μη λησμονηθή, ότι η ατμοσφαιρική πίεσις επί του χώνου εκροής εις το μέσον της λίμνης, όπου η λίμνη έχει βάθος 35 οργυιών, είνε περίπου 6 ατμοσφαιρών.

β) Η δυτική Κρήτη κατά τους ιστορικούς χρόνους ανυψώθη εκ της θαλάσσης και η ανατολική κατέβη. Εις την Φαλάσαρναν η ανύψωσις είνε 5,50 μέτρων, εις την χώραν των Σφακιών εμέτρησα 3,20 μέτρα, εις τα Στενά του Αλμυρού και εις την λίμνην του Κουρνά θα είνε 2,50 περίπου μέτρων. Συνεπώς προ της ανυψώσεως της Δυτικής Κρήτης η θάλασσα θα εισεχώρει πολύ εις τον κόλπον του Αλμυρού, όπου αποσυρθείσα άφησε τους άμμους, δι' ων είχε επιχώσει το έδαφος. Περαιτέρω δε επιχώσεις άμμων επέφεραν ο Βρυσσιανός και οι χείμαρροι. Όλον λοιπόν το επιχωσμένον έδαφος μέχρι των πηγών του Αλμυρού είνε διαπεποτισμένον από την θάλασσαν, η οποία δι αυτού συγκοινωνεί μετά των πέριξ των πηγών, αν δεν ανέρχεται και μέχρις αυτών. Δι' αυτό και ο Βρυσσιανός

αρχίζει εκεί να νίνεται υφάλμυρος.

γ) Υπάρχει μέσον να βεβαιωθεί κανείς άπαξ δια παντός, ότι ο Αλμυρός είναι πηγή γλυκέος ύδατος. Το μέσον τούτο συνίσταται εις το άνοιγμα φρέατος ή οριζοντίου στοάς ολίγα μέτρα υπέρ την πηγήν, εις ύψος δηλαδή, όπου αποκλείεται πάσα εκ της θαλάσσης επίδρασις. Τότε θα λυθή οριστικώς αυτό το ζήτημα και οι εντόπιοι θα πίνουν ίσως γλυκό νερό αντί αρμύρας.

Θα μου ειπήτε, πως ύστερα απ' όλα αυτά δέχεσθε, ότι ο Αλμυρός είναι πηγή γλυκού νερού ερχομένη από μέρος υψηλόν και μακρυνόν, ότι όμως δεν σας απέδειξα, πως έρχεται από την λίμνην του Κουρνά.

δ) Και δι' αυτό ακόμη υπάρχει ένα μέσον. Εις την Αυστρίαν κατά το 1890 περίπου, έγινε μία περίεργη δίκη δια την κυριότητα επί των υδάτων ενός ποταμού, που είχε το καπρίτσιο να βυθισθή και ν' αναφανή αλλού. Έκαμαν τότε πειράματα με φλουωρεστισεΐνην, δια να βάψουν το νερό του ποταμού προ του σημείου της βυθίσεώς του. Δι' αυτήν την χρωστικήν ύλην το μεγάλο λεξικό του Larousse γράφει τα εξής υπό την λέξιν *Fluoresceïne* "... Η χρωστική δύναμις της ύλης ταύτης είναι κολοσσιαία, επειδή ένα γραμμάριον αρκεί να χρωματίση 20 κυβικά μέτρα ύδατος. Η αξιοσημείωτος αυτή ιδιότης χρησιμοποιείται συχνά υπό των υδρογράφων κατά την μελέτην ποταμών, οι οποίοι ρέουν εν μέρει υπογείως. Η διά φλουωρεστισεΐνης εμπότισις του ποταμού εις το σημείον της βυθίσεως του καθιστά εφικτήν την ανεύρεσιν των σημείων αναδύσεως".

Τέτοιο πείραμα δεν ηδυνήθην βεβαίως να κάμω, μου έλειπαν όλα τα μέσα. Ας το κάμουν οι μηχανικοί της Κυβερνήσεως. Καιρόν έχουν μόλιον και το πράγμα αξίζει τον κόπον. Δι' εμέ και άνευ αυτής της δοκιμής δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι τα νερά που βυθίζονται εις το μέσον της λίμνης, αναδύουν ως πηγαί του Αλμυρού. Άλλο σημείον αναδύσεως υδάτων εις τα πέριξ δεν φαίνεται, ούτε εις την θάλασσαν, ούτε εις την ξηράν. Η απόστασις των δύο σημείων απ' αλλήλων είναι μικρά και χαμηλοί μόνον λόφοι χωρίζουν αυτά. Τέλος η απαιτούμενη κλίσις υπάρχει.

Τόσα υπερφυσικά πράγματα πιστεύετε, τα οποία κανείς δεν σας απέδειξε. Τί σας πειράζει να πιστεύετε το φυσικόν φαινόμενον, ότι ο Αλμυρός είναι παιδί της νεράϊδας Κορησίας.

Γραμματισμένοι έγγραφαν και αγράμματοι λέγουν, πως η λίμνη είναι η εστία και η πηγή και η αφορμή των ελωδών πυρετών, που μαστίζουν αυτά τα μέρη. Εσφαλμένη ιδέα, διότι ο πυθμήν αυτής είναι πετρώδης και

καθαρότατος· βούρκος δεν υπάρχει, φυτά και ζώα εκτός χέλια δεν υπάρχουν εις αυτήν άνθρωποι δεν μπαίνουν συχνά δια να την λερώσουν. Το νερό ανανεούται κάθε στιγμήν, αναθυμιάσεις δεν υπάρχουν επάνω εις την λίμνην. Ο αποδιαπομπιαίος τράγος πρέπει λοιπόν ν' αναζητηθή αλλού και όχι εις την λίμνην.

Επρότειναν μερικοί ειδικοί (!) να αποξηρανθή, δια να αποκτήσουν τα πέριξ χωριά μεγάλας εκτάσεις καλλιεργησίμους. Εκτός του ότι είνε αδύνατον να αποξηρανθή εντελώς, αφού η χαμηλοτέρα της όχθη έχει ύψος υπέρ την θάλασσαν 23 - 25 μέτρων, ενώ το βάθος της είνε 50-60 μέτρων και ίσως μεγαλύτερον, αλλά δεν θα εκερδίζετο τίποτε, αφού και πλησίον των οχθών ο πυθμήν είνε πετρώδης και οι βράχοι δεν σπέρνονται.

Τα γλυκά της ωραίας λίμνης νερά μόνον προς άρδευσιν των μεταξύ αυτής και της θαλάσσης εκτάσεων ημπορούν να χρησιμοποιηθούν διά δικτύου καταλλήλων τάφρων με υδροφραγμούς.

Παραπάνω από δύο ώρες μας εκράτησεν η λίμνη του Κουρνά. Μολονότι μικρή, μικρούτσικη απέναντι των λιμνών της Βαυαρίας και της Ελβετίας, σε μαγεύει με τα διαφανή της σμαράγδινα και ηλιόλουστα νερά, με την γαλήνην, που βασιλεύει απάνω και τριγύρω της, με τους θεριωμένους και πυκνούς θάμνους λυγαριάς, μυρσίνης και φασκομηλιάς και με τη λοιπή αφάνταστη και πολύχρωμη βλάστησι που την περιβάλλει..."

Επίλογος

— . — . — . — . — . —

Θα τελειώσουμε την περιήγησή μας στις ιστορικές περιόδους της Γεωργιούπολης και της γύρω περιοχής, δίνοντας και πάλι το λόγο στον περιηγητή Μιχ. Δέφνερ, που με τον γλαφυρότατο τρόπο του περιγράφει την επίσκεψη του στη Γεωργιούπολη, δίνοντας μια πολύ παραστατική εικόνα των ημερών εκείνων στη νεοσύστατη ακόμη τότε κωμόπολη:

“Από τις Βρύσες ειτραβήξαμεν δια την Γεωργιούπολιν, η οποία κατά τα 1898 ωνομάσθη έτσι προς τιμήν του πρίγκηπος Γεωργίου, του πρώτου Υπάτου Αρμοστού Κρήτης. Αν όμως νομίζετε πως είνε πόλις απατάσθε οικιτρά, όπως την έπαθα κι εγώ, διότι αυτό το μεγαλοπρεπές όνομα εδόθη εις ένα συνοικισμόν, ο οποίος ύστερα από 25 χρόνια και τόσες θυσίες και κόπους του πρώτου οικήτορος του κ. Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη, σωστού Ροβινσώνας Έλληνας, αριθμεί τώρα μόλις κατοίκους εκατόν πέντε και μισόν (!). Επί τουρκοκρατίας το μέρος εκείνο ελέγετο Καστελλάκια ή Παλαιοκάστελλα έπειτα Αλμυρός και εις τα 1893 το εβάπτισαν Αλμυρούπολιν και πέντε χρόνια κατόπιν Γεωργιούπολιν... Ύστερα από ταξίδι 40 χιλιομέτρων εφθάσαμεν κατά τας 5½ το βράδυ εις την Γεωργιούπολιν. Ο αμαξάς εσταμάτησεν εις το πρώτο σπίτι του χωριού, το “Ξενοδοχείον Σταύρου Μανωλάκη”, κατέβασεν τες βαλίτσες μας, επήρε το μπαξίσι, έδωκε δύο τρεις καμτσικιές και τράβηξε παραπέρα προς τα Δράμια.

Ερώτησα τον ιτζυρ Σταύρο, αν έχει δυό κρεββάτια διά μας, αυτός είπε το ναι, μας ανέβασε μια στενή και όρθια σκάλα και μας έδειξε δυό καμαρούλες, κάθε μία με ένα κρεββάτι και μία καρέκλα. Έχει το ξενοδοχείο και τρίτη καμαρούλα ακόμη διά ξένους, αλλά δίχως παράθυρο, δίπλα στην κρεββατοκάμαρα της οικογενείας. Ερώτησα τον ξενοδόχο, τί ημπορεί να μας δώση διά το βράδυ και είπε, πως θα μας βράση λίγο αρνί και θα μας φτιάση μία σούπα, αλλά πρέπει να έχωμεν δύο ώρες υπομονή. Ανέβασεν έπειτα τες βαλίτσες μας και έφερε μία λεκάνη και ένα κανάτι νερό και τ’ ακούμπησε εις το πεζούλι της τεράτσας δια να πλυθούμε και να φρεσκαρισθούμε.

Κατεβήκαμεν έπειτα, και επειδή ήταν ημέρα ακόμη και ο καζαμίας εσημείωνε πανσέληνον, εκάμαμεν ένα περίπατον προς την παραλίαν.

Επεράσαμεν από το χωριό - το πολύ 3 λεπτών δουλειά - και εφθάσαμεν σε μία γέφυρα. Από αυτήν έχει κανείς πράγματι έξοχον θέαν. Ολίγον παραπάνω από την γέφυραν ενώνονται ο Αλμυρός και ο Βρυσιανός και σχηματίζουν ένα ποτάμι πλωτόν. Όσο βλέπει το μάτι, δένδρα πολλά και θάμνοι υψηλοί και αειθαλείς, αλλά και βούρλα τεράστια και βατράχια χιλιάδες, οι ντελάληδες της ελonoσσίας. Δι' αυτό το μέρος έγραψεν ο πατριώτης μου, ο Βαυαρός von Löhner εις τα Kretische Gestade σελ. 308: "Ενταύθα εκβάλλει εν κρυσταλλίνη περιδινήσει εις την θάλασσαν ο ορμητικός Αμφιμάλλης, ποταμός λίαν λαμπρός και κατακεκαλυμμένος από παμπάλαια πυκνά πλατάνια, από άλση υψηλών μυρσινών και φουντωντών ροδοδαφνών, πανταχού δε πετούν τα απδόνια κατά την διεγερτικήν της πρωΐας δρόσον. Η φύσις επεδαψίλευσεν ενταύθα εις το έργον αυτής επίδοσιν καταπληκτικήν !!!"

Αυτά έγραψεν ο Löhner, κατά τους Κοντιστάς Λοίχερος. Δυστυχώς οι ξένοι περιηγηταί, αν έχουν μάλιστα και φλέβα ποιητικήν, βλέπουν μόνον την νεκράν φύσιν, ενθουσιάζονται από τα ωραία δένδρα και τα πολλά νερά, δεν βλέπουν όμως τους ανθρώπους που κατοικούν εκεί και μόλις σέρνονται εξαντλημένοι από τους πυρετούς... Τα έλη μόνον του δήμου Γεωργιουπόλεως έχουν έκτασιν 1495 στρεμμάτων...

Εγγράφησαν και πολλά βιβλία, που περιέχουν οδηγίες προς προφύλαξιν από των ελωδών πυρετών και στατιστικοί πίνακες περί των ελών της Ελλάδος και της Κρήτης. Αλλά με τα βιβλία δεν αποξηραίνονται τα έλη, με τα βιβλία δεν ξεπαστρεύονται το Ρίγος και ο Θερμός, τέρατα χειρότερα από τον Γιαννίταρον Ντελή - Προβιά, που είχε κτίσει εκεί εις την πηγήν του Αλμυρού ένα πύργο και τρομοκρατούσε τα περίξ χωριά. Ρίγος και Θερμός, άλλη Λερναία Ύδρα, δια την οποίαν όμως δεν ευρέθη ακόμη Ηρακλής. Και πόσοι Ηρακλείς θα εχρειάζοντο διά τα 50 έλη της Κρήτης και τα 650 της Παλαιάς Ελλάδος!

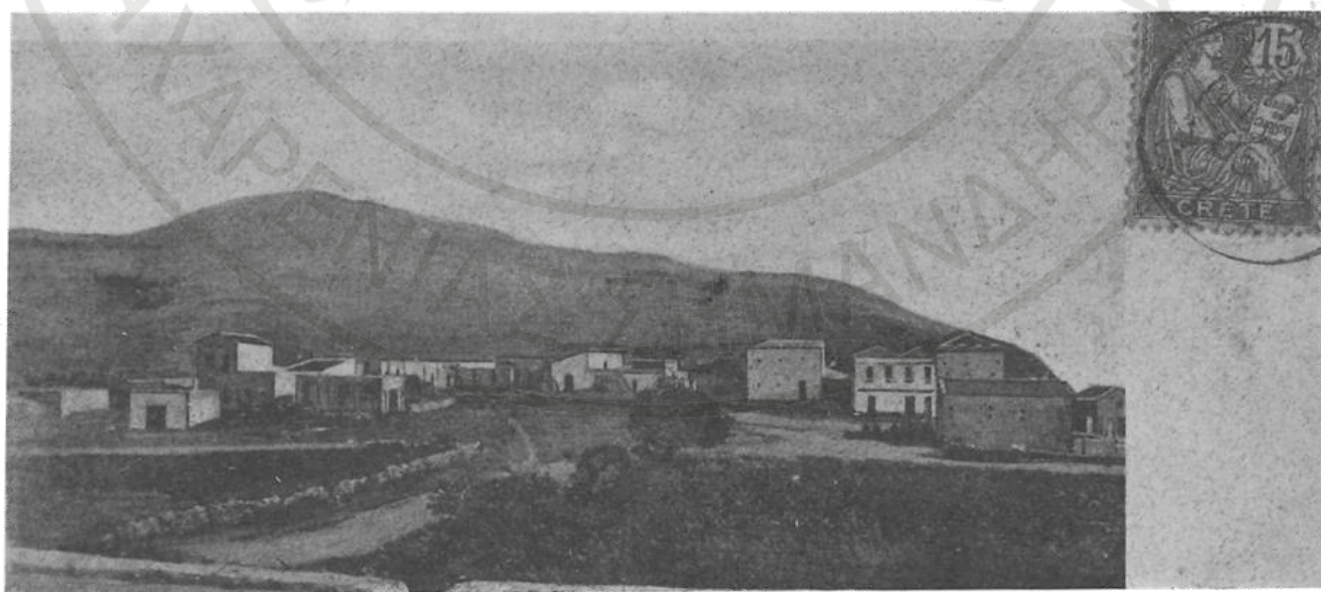
Από την γέφυραν είδαμεν, εκτός του Αλμυρού και του Βρυσιανού και δύο άλλα ακόμη ποτάμια, τα οποία εκεί κοντά χύνονται εις την θάλασσαν, προς βορράν του χωριού και κοντά εις την εκκλησίαν της Αγίας Κυριακής την Βλυχάδα, ένα είδος καθαρτικού νερού, από το οποίον όμως πρέπει να πιης οκάδες διά να σε ενεργήση και προς ανατολάς του χωριού, εις απόστασιν 500 περίπου μέτρων, τον Περαστικόν.

Τέσσαρα λοιπόν ποτάμια ή μάλλον ρύακες χύνονται εις τον κόλπον του Αλμυρού, τον οποίον κλείει εν μέρει το βραχώδες νησάκι του Αγίου

Νικολάου, το οποίον φέρει εκκλησίαν αυτού του Αγίου. Και έτσι σχηματίζεται ένα λιμανάκι. Εκεί εις την αρχαιότητα ήτο λιμήν καλός και βαθύς, διότι είνε γνωστόν και παρακάτω θα φέρω τεκμήρια γεωλογικά και ιδικάς μου παρατηρήσεις προς απόδειξιν, ότι εις τους ιστορικούς χρόνους η Δυτική Κρήτη ανυψώθη κατά 3-5 μέτρα (3 μέτρα εις την χώραν των Σφακιών και 5 μέτρα εις το δυτικόν άκρον, όπου η Φαλάσσαρνα), ενώ η Ανατολική κατέβηκεν άλλα τόσα. Έπειτα όλη η έκτασις του εδάφους από τα σπίτια της Γεωργιουπόλεως ως την πηγήν του Αλμυρού είνε εσχηματισμένη από επιχώσεις των τεσσάρων ποταμιών, ιδίως του Βρυσιανού.

Εις την αρχαιότητα τα Αμφίμαλα ήσαν ένα από τα δύο επίνεια της αρχαίας Λάππας, και το λιμάνι αυτό συντελούσεν όχι ολίγον εις την ακμήν και εις τον πλούτον αυτής της πόλεως. Και σήμερα δεν θα εκριάζοντο εκατομμύρια, δια να γείνη λιμάνι από τα καλά, το καλύτερον της Βορείου Κρήτης το οποίον θα εξυπηρετούσε πολλά χωριά και μεγάλα εμπορικά συμφέροντα, αλλά χρειάζεται κάτι, και εκείνο το κάτι δυστυχώς λείπει.

Αυτό το λιμάνι θα έκοβεν όμως πολύ την εμπορικήν κίνησιν των Χανίων και της Ρεθύμνου, διότι τα χωριά του Αποκόρωνα και των Σφακιών θα μετέφερναν τα προϊόντα των εις την Γεωργιούπολιν και θα τα εφόρτωναν εκεί, αντί να τα μεταφέρουν 10 και 12 ώρες μακριά εις τα Χανιά και εις την Ρέθυμνον.

Άποψη Γεωργιουπόλεως

Επεστρέψαμεν τέλος εις το ξενοδοχείον μας. Φαίνεται πως τώρα μόλις το έκτισεν ο ιζυρ Σταύρος. Το ισόγειον έχει δύο στενόμακρους χώρους. Ο ένας, απάτωτος, χρησιμεύει ως κρεββατοκάμαρα, τραπεζαρία και μαγειρείο της οικογενείας. Του άλλου το εμπροσθινό μέρος, η αίθουσα του φαγητού δια τους ξένους, είνε πατωμένο και έχει δυό τραπέζια και 5 ψάθινες καρέκλες, αλλά το πάτωμά του είνε τόσο ελαστικό, που, όταν περιπατή η γάτα του σπιτιού, χορεύουν τραπέζια και καρέκλες. Το οπισθινό μέρος αυτού του χώρου είνε απάτωτο· είνε η μόστρα του ξενοδοχείου· εκεί είνε δύο βαρέλια με κρασί και ένα τραπέζι στολισμένο με μιά τσανάκα με ελιές, ένα κομμάτι τυρί επάνω σε πλουμιστό πιάτο και ένα καρβέλι μαύρο ψωμί επάνω σε σανίδι στρογγυλό.

Ήλθε τέλος πάντων η σούπα με μανέστρα και αυγολέμονο, αυτή ήτο καλή, ήλθε και το βραστό, αλλ' αυτό ήταν από κιόσσα και δεν εμασσιώταν. Το κρασί ήτο λίγο ξυνισμένο, το τυρί όμως μεγαλείο και το μαύρο ψωμί πολύ νόστιμο. Άλλωστε η πείνα είνε ο καλλίτερος μάγειρας.

Επειδή ο ξενοδόχος δεν είχε να μας δώση καφέ, επήγαμεν εις το καφενεϊόν της Πλατείας και εκαθήσαμεν έξω εις το φως της πανσελήνου. Κυρίως δεν είνε καφενεϊόν, αλλά αποθήκη στεγασμένη, με βαρέλια, πιθάρια, δίχτυα, καμάκια και άλλα εργαλεία ψαρικής και εις το πλάγι ένα μικρό τζαΐκι από τούβλα κτισμένο, όπου ψήνεται ο καφές. Εις το διπλανό τραπέζι εκάθοντο οι τρανοί του χωριού, ο πρόεδρος της κοινότητος, κ. Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης, τον οποίον παραπάνω ανέφερα, ο παπάς και ο ιατρός. Ο ιατρός μας προσεκάλεσεν αμέσως να καθίσωμεν εις το τραπέζι των και διέταξε διά μας καφέ και τσικουδιά. Ο ιατρός ήτο πολύ ομιλητικός. Έλεγε, πως 55 τοις εκατόν από τους κατοίκους των χωριών βασανίζονται από ελώδεις πυρετούς και παρεπονείτο ότι δεν ημπορεί να κάμη τίποτε διότι από την Αθήνα δεν του στέλνουν ούτε κινίνο, ούτε εζανωφέλην και έτσι χάνεται ο κόσμος. Αναγκάσθηκα τότε να του ειπώ, να συμβουλεύση τους χωρικούς να μαζέψουν φύλλα από τους ευκαλύπτους, που είναι γεμάτος ο τόπος, να κάμουν απόβρασμα και να το πίνουν. Αυτό ίσως τους ωφελήση περισσότερο απο το νοθευμένο κινίνο, το οποίον τυχόν θα λάβη από την Αθήνα, προς 3.000 δραχμές το κιλό. Όταν ο κ. Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης, τον οποίον εκείνο το βράδυ πρώτη φορά εγνώρισα, άκουσε να γίνεται λόγος περί ευκαλύπτων, έλαβε και αυτός μέρος εις την συνομιλίαν και τότε έμαθα πως όλες αυτές τες πολλές εκατοντάδες ευκαλύπτων αυτός τες εφύτευσε κατά το

διάστημα τριάντα σχεδόν χρόνων, που μένει εις αυτόν τον ρωμαντικό, αλλ' ανθρωποκτόνον τόπον. Αυτός ίδρυσε εις την Γεωργιούπολιν και την πρώτην γεωργικήν Εταιρείαν της Κρήτης, αυτός ετύπωσε και μερικά επιστολικά δελτάρια που παρασταίνουν την Γεωργιούπολιν και τον Αλμυρόν ποταμόν. Παντού, όπου βλέπεις μικράν πρόοδον, ατομική πρωτοβουλία! Εζήτησα και έλαβα πληροφορίες πολλές δια τα πέριξ μέρη, δια την κατάστασίν των και τί παράγουν, έμαθα και τον συντομώτερο δρόμο δια την Λίμνην του Κουρνά. Η Κρήτη έχει λίμνες πολύ ολίγες και πολύ μικρές. Μόνον μίαν λίμνην έχει κάπως μεγάλην, την λίμνην του Κουρνά, η οποία έχει το όνομά της από το χωριό Κουρνάς. Εις την αρχαιότητα ελέγετο Κορησία Λίμνη. Ο Στέφανος Βυζάντιος την αναφέρει υπό την λέξιν Κόριον, τόπος εν Κρήτη.

Ένας από τους κυρίους μας εσυμβούλευσε να μη πάρωμεν τον συντομώτερον δρόμον προς την λίμνην, αλλά να προτιμήσωμεν ένα άλλον, που είναι μεν ολίγον μακρύτερος, αλλά πολύ ωραιότερος και μας περνά από μιά μικρή εκκλησία του Αγίου Αντωνίου, όπου θα ιδούμεν το όγδοον θαύμα του κόσμου. Δηλαδή; Επάνω στα κεραμίδια μιας μικρούτσικης εκκλησιάς, όπου χωρεί μόλις ο παπάς και ο κανδυλανάφτης, στέκει μια χαρουπιά, που δεν ημπορούν να την αγκαλιάσουν δύο άνδρες. Αφού και οι τέσσαρες εβεβαίωσαν αυτό το θαύμα του Αγίου Αντωνίου, αποφασίσσαμεν και εμείς, την άλλην ημέραν να το ιδούμεν. Τους ερώτησα έπειτα, αν υπάρχει εδώ εις την Γεωργιούπολιν κανένας να μας συνοδεύση, με το αζημίωτο, εννοείται, δια να μη καθούμε στα βουνά. Μας είπαν πως εις το χωριό είχε ένας ψαράς Μιχάλης Κωνστανταράκης, που γνωρίζει όλα τα κατατόπια των Κουρνοπατημάτων δηλ. των οκτώ χωριών τριγύρω στην Λίμνην του Κουρνά, ως την Επισκοπή και την Πόλι, δηλ. την Αργυρούπολιν, όπου ήτον η αρχαία Λάππα. Αυτός ο ψαράς έχασε μια φορά το δεξί του χέρι, όταν εψάρευε με δυναμίτιδα, και τώρα ρίχνει τα φυσέκια με το αριστερό, λέγει μάλιστα, πως, αν ποτέ του κοπή και τούτο, θα τα ρίχνη με τα πόδια. Αυτόν τον ψαράν εφώνασεν ο καφετζής και τον συμφωνήσαμεν να μας συνοδεύση δύο ημέρες εις την περιοδείαν μας. Εν τω μεταξύ είχε γείνη εννέα το βράδυ, ώρα προχωρημένη δι' ένα χωριό. Εκαλονυχτίσαμε τους νέους μας φίλους και επιστρέψαμε στο ξενοδοχείο. Ο ξενοδόχος καθόταν στην πόρτα και μας περίμενε. Με ένα λυχνάρι μας έφεξε στην όρθια σκάλα και μας καλονύχτισε. Άκουα ακόμη λίγη ώρα τα κύματα που κτυπούσαν στα βράχια, άκουα και το

κλαυθμύρισμα του μωρού της κυρά Σταύραινας και έπειτα μ' επήρην ο ύπνος...

Επλυθήκαμεν έξω στην τεράτσα με σαπούνι καλόδερμα, που είχα στη βαλίτσα μου, και κατεβήκαμεν, ήπιαμεν καφέ και ξεκινήσαμεν. Ο υιός μου επήγε να κάμη δυο τρεις φωτογραφίες, εγώ ετράβηξα προς την πηγήν του Αλμυρού και του Βένου την Κεφάλα.

Ο Αλμυρός του Αποκόρωνα, όπως λέγεται ο ρύαξ αυτός με τα υφάλμυρα νερά, προς διάκρισιν από τον Αλμυρόν του Μαλεβιζιού, αναβλύζει ένα τέταρτο μακριά από την θάλασσαν και το βαθύ ρήγμα ασβεστολίθου, από το οποίον βγαίνει, είνε 13 μέτρα υπεράνω της επιφανείας της θαλάσσης. Εις την πηγή τα νερά έχουν θερμοκρασίαν 15-16 βαθμών, 2-3 βαθμούς χαμηλοτέραν από εκείνην του τριγύρου εδάφους. Ύστερα από βροχές και αφού λυώσουν τα χιόνια, δηλ. τον χειμώνα και την άνοιξιν η πηγή τρέχει πλέον δυνατά και τα νερά είνε ολιγώτερον υφάλμυρα παρά το καλοκαίρι, εν γένει όμως δεν έχουν τόσην αλμύρα, ώστε να μη προκόβουν εκεί παντός είδους καρποφόρα δένδρα και ωφέλιμα φυτά και λουλούδια...

Αν ο Μιχαήλ Δέφνερ ζούσε σήμερα και επισκεπτόταν ξανά τη Γεωργιούπολη, τη μεγάλη κι όμορφη, σύγχρονο τουριστικό θέρετρο και σημαίνοντα κόμβο σχεδόν στα σύνορα των νομών Χανίων - Ρεθύμνης, θα διαπίστωνε ότι μάλλον είχε δίκιο ο von Löher για τα πυκνά δένδρα, "τα άλση των υψηλών μυρσινών και φουντωτών ροδοδαφνών" και για τα ανδόνια που πετούν "κατά την διεγερτικήν της πρωΐας δρόσον". Η Γεωργιούπολη δεν έχει πλέον "κατοίκους 105 και μισόν", αλλά πολύ περισσότερους. Κι ούτε υπάρχει πια το "Ξενοδοχείον Σταύρου Μανωλάκη" με τις δυο καμαρούλες και τη στενή όρθια σκάλα, αλλά υπερσύγχρονα και πολυτελή ξενοδοχεία όπου πλήθος Ευρωπαίων - και αρκετοί πατριώτες του σίγουρα - παραθερίζουν, απολαμβάνοντας το μαγευτικό τοπίο και τα κρυστάλλινα νερά του Αλμυρού.

Αλλά η παρούσα έκδοση δεν θα μπορούσε παρά να αφιερωθεί στον αείμνηστο Μιλτιάδη Παπαδογιαννάκη και στον αγώνα του, "ότι πολύ αγάπησε" τον τόπο τον έρημο στην αρχή και σήμερα τόσο αλλαγμένο - όπως τον οραματίσθηκε. Σε κείνον που δώρησε αρκετή από την περιουσία του στους φτωχούς και που άφηνε το 1934, στη διαθήκη του στην κοινότητα της κωμόπολης που δημιούργησε οικόπεδο 3.000 περίπου τ.μ. για την ανέγερση του ιερού ναού της Αναλήψεως του Σωτήρος,

έργο για το οποίο αγωνιζόταν από πολύ παλιά. Σε κείνον που στην τελευταία παράγραφο της διαθήκης του σημείωνε: *“Η επιθυμία μου είναι αν τυχόν και αποθάνω εις Χανιά ή αλλαχού, να ενταφιασθώ εις την νησίδα του Αγίου Νικολάου, καθ’ην δε περίπτωση ετύγχανε τρικυμία και εμποδίζετο η εκεί μεταφορά μου, να τοποθετηθεί προσωρινώς το σώμα μου εις τον ναόν της Αναλήψεως μέχρις ότου ο καιρός επιτρέψη τον ενταφιασμόν μου εις την τον Άγιον Νικόλαον...”*.

Ας αναπαύεται εν ειρήνη ο ιδρυτής της Γεωργιούπολης, οραματιστής, αγωνιστής, πατριώτης, εργάτης της γης. Η Γεωργιούπολη, 100 χρόνια μετά από τότε που τη δημιούργησε συνεχίζει την πορεία της. Εξελίσσεται, αναπτύσσεται - χωρίς μεν ιχθυοτροφεία αλλά και χωρίς ελονοσίες και ανάγκη αγοράς κινίνων. Οι ευκάλυπτοι που ο ίδιος και η Εταιρεία του φύτεψε στέκουν ακόμη περήφανα, σκιάζοντας τον χαριτωμένο υδροβιότοπο με τους κύκνους που ξεχειμωνιάζουν εκεί, ψιθυρίζοντας μεσ’ το χρόνο το όνομά του...

SUMMARY IN ENGLISH

The county of Apocoronas, like all others, was a place of struggle against several conquerors of the island, due to its strategic importance. The Venitians had built a castle near the river Almyros, which fell to Cretan hands in 1262. That same castle was later conquered either by Turks or Cretans. During the great revolution of 1821 against the Turks, the castle was captured once more by the Cretan revolutioners and was demolished.

The valley of Apocoronas and especially the area of Almyros - which was also the only way out to Rethymnon - was often a place of conflicts.

On a near - by hill, archaiologists estimate the ancient city of Amfimala.

After the destruction of the old Venitian and Turkish castles, the area was called "Paliocastella" (old castles).

The river Almyros, with its slightly salted water, united with the river of Vrisses, reached the sea, forming thus a larger river where small sailing - boats could enter the inner parts of the area.

In the gulf there was (and still is) the small island with the chapel of St. Nikolas. The whole place gave shelter to bandits, the areas were not cultivated, rivers and streams were often flooded and the land was full of moors, mostly to the eastern part of Almyros river, and most of the inhabitants suffered from malaria.

During the Turkish occupation the Governors General Adosides pasha and Anthopoulos pasha visited the area, in order to work out the sanitation, cultivation, as well as security of the place, but, due to heavy cost, all plans were abandoned.

In 1880 Miltiades Papadogiannakis, a merchant, comes from Athens and often visits the area, working out several methods of sanitation and development of the land. He starts a long correspondence with the administrative heads, presidents etc. of the near - by counties and villages. In September 1884, he buys the first piece of land and builds a small house. He continues his correspondence and he finally settles

down there in 1892, almost alone in the area.

In spite of all difficulties, the inauguration of the new town is appointed to be held on March 30th 1893. Three thousand people attended the ceremony, along with the authorities of the county as well as the city of Chania. The new town was named after Almyros river: Almyroupoli.

The very day of the inauguration of the town, a 20-membered committee was formed and was appointed to forward a report to the Governor General, asking for an engineer to make the plan of the new town and propose solutions on the sanitation of the area, a bridge to be built over the floating river, the establishment of an open market twice a month, Ascension - day to be a local holiday and finally a loan to be granted to the inhabitants, so that they could cultivate the land properly.

After a few months a skilled engineer, Michael Savvakis came to Almyroupoli and made the draught - plans of the new town, the people started building houses and planting trees, several professions established there and goods were transported by sea to other parts of Crete.

Papadogiannakis continues his correspondence with the authorities and the Press of Crete assists him by publishing several articles on the creation and development of the town. But the troubled years of the last revolution against the Turks caused disorder again and bandits appeared once more in the area. The inhabitants of Almyroupoli helped the Cretan revolutioners. Under Papadogiannakis's guidance, there was a school established in town with approximately 95 students during its third trimester and later (1899) 105 students. In 1898 the Island of Crete became independent, the Cretan State was established and Prince George was appointed to be the first High Commissioner of the State.

One year later Almyroupoli was re-named after Prince George, to Georgioupolis.

The sum of 6.000 dra. was spent for the sanitation of the land, digging big ditches and conveyance of the stagnant waters to the sea. There were a lot of people suffering from malaria, a fact enlarged also by rumours on health conditions of Georgioupoli. The bank agreed to a

loan so that a Court House was built there; but the court was transferred to another town.

In April 1902 Georgioupoli was appointed as the capital of the county, but later the capital was also transferred elsewhere.

In March 1903 Prince George, the High Commissioner visits the town and in April the town Council asks the Cretan Parliament for an Agricultural station to be established in Georgioupoli, as well as a salt store - house, the construction of a public road and the arrangement of the rivers' waters.

In 1906 an Agricultural Society is founded by Miltiades Papadogiannakis, the founder of Georgioupoli itself. The High Commissioner approves its statute and the Society starts working, cultivating the land, planting trees and especially eucalyptus against malaria, digging ditches leading stagnant waters to sea and - through proclamations - asking for seeds, plants, agricultural tools, as well as publications and articles on agriculture, sanitation and cure of malaria, while a lot of small trees were forwarded all through the Island.

The Society continues working but also proposing solutions not only for the sanitation but also the development of the area, and the health conditions of the inhabitants. That's why they not only addressed the authorities with specific propositions, but also bought quinine and distributed it to ill people.

In 1910 a group of officials visits Georgioupoli, among them the head of Public Works and forward to the Administration a report on the condition there and proposing the works to be done to improve and develop the area.

Having done a tremendous work in Georgioupoli, the Agricultural Society stops working in 1912 due to the war and economical problems. It had changed the whole area from a dangerous and unhealthy place to a prosperous one with thousands of eucalyptus trees been planted and the town larger and healthier.

Another task Papadogiannakis had pursued was the building of a church dedicated to Christ's Ascension. That's why he had formed a committee, which addressed wealthy citizens, asking for their financial support. All efforts made by Papadogiannakis, the Agricultural Society and the several committees aimed to the sanitation and development of

the area, as well as the cure of the place of the rumours about the healthiness of Georgioupoli, since a lot of people believed that it was impossible for the moors to be desiccated, supposing that they were caused by the underground moving waters of lake Kourna. The lake, the only one on the island, was called Corissia during ancient time. The surrounding mountains are reflected in the water turning from pale green to dark blue and a sandy strip surrounds the lake. On its north-west side there is a rich vegetation, consisting of bushes, brambles, reeds and wild trees, while on its east side the vegetation is more gentle. Several myths relate to the lake and its forming and it is really remarkable that the lake is never flooded.

Several amounts of money had been spent since the foundation of Georgioupoli - some given by the government and the rest given by the people, the Society, or gathered by the committees. A lot of articles were published in magazines and newspapers, as well as official decrees, reports and orders, concerning Georgioupoli.

Today the town is a beautiful resort. A lot of things have changed in these 100 years since its inauguration, in 1893. Luxurious hotels and restaurants are built and lots of tourists spend their vacations in summer, enjoying the landscape, crystal sea-waters, friendly hospitality and entertainment. Georgioupoli is the crossroad to and from Chania and Rethymnon.

Comparing today's life and situation in Georgioupoli, our thoughts go back in late 1890's and early 1900's, to that lonely man, Miltiades Papadogiannakis, and his efforts to create a new town, eliminate swamps and moors, planting all those eucalyptus trees, which still stand, whispering through time his name, over a healthy, beautiful and constantly growing and developing town.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

Α) ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

1) Αρχείο Ανωτέρας Διευθύνσεως Εσωτερικών της Κρητικής Πολιτείας:

αριθμ. πρωτ.: 1052/27-2-1906, 1257/12-4-1907, 1298/7-3-1908, 2808/5-5-1908, 2661/16-5-1908, 3587/26-6-1908, 3572/12-6-1909, 2751/1-9-1909, 2003/25-5-1910.

2) Αρχείο Εκτελεστικής Επιτροπής:

αριθμ. πρωτ.: 585/1909, 720/1909, 737/1909, 3(;)/18-5-1909

3) Αρχείο Διοικούσης Επαναστατικής Επιτροπής:

αριθμ. πρωτ. 268/20-6-1912.

4) Αρχείο Διαταγμάτων του Ηγεμόνα:

αριθμ. 58/1900, αριθμ. 83/1900, αριθμ. 66/1902, αριθμ. 231/1902, αριθμ. 39/1906,

5) Επίσημος Εφημερίς της Κρητικής Πολιτείας:

φ. 66/A/8-8-1899, φ. 78/A/10-9-1899, φ. 93/21-10-1899, φ. 100/19-11-1899, φ. 114/31-12-1899, φ. 6/A/8-2-1902, φ. 11/A/15-3-1902, φ. 18/A/29-4-1902, φ. 53/A/5-11-1902, φ. 14/A/27-3-1906, φ. 60/A/22-9-1909.

6) Αρχείο Κρητικού Τύπου:

Εφημ. "ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ" φ. 65/6-3-1893, φ. 66/13-3-1893, φ. 71/24-4-1893, φ. 73/8-5-1893, φ. 77/5-6-1893.

Εφημ. "ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ" φ. 10/20-12-1906.

Εφημ. "ΑΓΩΝ" φ. 26/19-5-1908, φ. 27/26-5-1908, φ. 71/30-3-1909.

Εφημ. "ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΒΗΜΑ" φ. 307/27-1-1911, φ. 318/21-4-1911, φ. 320/5-5-1911, φ. 321/12-5-1911, φ. 326/23-6-1911, φ. 365/14-4-1912.

Εφημ. "ΝΕΑ ΕΡΕΥΝΑ" φ. 842/10-4-1912.

Εφημ. "ΚΗΡΥΞ" φ. 253/3-4-1912, φ. 260/22-5-1912.

Εφημ. "ΗΧΩ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ" (Συρραφή αποκομμάτων δημοσιευμάτων

7) Έγγραφα Γεωργικής Εταιρείας Γεωργιουπόλεως:

Καταστατικόν (έντυπο), Καταστατικόν ΓΕΓ (χειρόγραφο - στο αρχείο Ανωτέρας Διευθύνσεως Εσωτερικών Κρητικής Πολιτείας), αριθμ. πρωτ. 745/10-4-1907, 1173/1-5-1908, 1354/15-5-1908, 1704/24-6-1908, 2878/17-7-1909, 2890/31-8-1909, 2894/11-9-1909, 3692/31-4-1910.

8) Ιερά Επισκοπή Κυδωνίας και Αποκορώνου:

αριθμ. πρωτ. 336/16-9-1909.

Β) ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- 1) Guillaume - Antone Olivier: Voyage dans l' empire Othoman, l' Egypte et la Perse (Παρίσι 1801).
- 2) F. W. Sieber: Travels in the island of Crete in the year 1817 (Λονδίνο 1823).
- 3) Βυζαντίου Χουρμούζη: Κρητικά (Αθήνα 1842).
- 4) Ε. Βυβιλάκη: Πρωτεύς των εν Κρήτη ναυτιλομένων ή ακριβής περιγραφή των παραλίων λιμένων και όρμων αυτής (Αθήνα 1869).
- 5) Ιωσήφ Χατζηδάκη: Περιήγησις εις Κρήτην (Ερμούπολη 1881).
- 6) Νικοστράτου Καλομενοπούλου: Κρητικά, ήτοι τοπογραφία και οδοιπορικά της νήσου Κρήτης (Αθήνα 1894).
- 7) Ιω. Λανδράκι: Γεωγραφία της Ελλ. μεγαλονήσου Κρήτης (Χανιά 1900).
- 8) Εμμ. Γενεράλι: Επίτομος Γεωγραφία της νήσου Κρήτης (Χανιά 1900).
- 9) Αρ. Κριάρη: Γεωγραφία της Κρήτης φυσική και πολιτική (Χανιά 1901 & 1910)
- 10) Ι. Νουχάκη: Κρητική Χωρογραφία (Αθήνα 1903).
- 11) Ιω. Κονδυλάκη: Ιστορία και Γεωγραφία της Κρήτης (Αθήνα 1903).
- 12) Μιχ. Δέφνερ: Οδοιπορικά Εντυπώσεις από την Δυτικήν Κρήτην (Αθήνα 1918).
- 13) Στέργιου Σπανάκη: Κρήτη - Τουρισμός, Ιστορία, Αρχαιολογία (τ. Β-Δυτ. Κρήτη).
- 14) Ανέστη Μακριδάκη: Τουριστικός Οδηγός Χανίων.
- 15) Δημ. Δαδκαλάκη: Η Κρήτη όλο το χρόνο (τ. Β.).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

— Πρόλογος του Εκδότη	σελ. 5
— Εισαγωγικό Σημείωμα της συγγραφέως Ζαχ. Σημανδηράκη	σελ. 6
— Αποκόρωνας - Αλμυρός - Παλιοκάστελλα	σελ. 9
— Ο Μιλτιάδης Παπαδογιαννάκης και η Αλμυρούπολη	σελ. 20
— Κρητική Πολιτεία - Γεωργιούπολη	σελ. 42
— Γεωργική Εταιρεία Γεωργιουπόλεως	σελ. 51
— Τα επόμενα χρόνια - Η λίμνη του Κουρνά	σελ. 81
— Επίλογος	σελ. 99
— Περίληψη στα Αγγλικά	σελ. 106
— Πηγές και Βοηθήματα	σελ. 110

